

מדשן ביתך

גליון
מס' 579

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

פינחס
תשפ"ו

פרשת פנחס ובין המצרים

פרשת פנחס, שבה נמצאים כל מועדי השנה ויש בה את פרשיות הקרבנות, תמידים ומוספים, חלה על פי רוב בימי בין המצרים, אומר ה"שפת אמת", שיש בזה רמז לעורר לבית ישראל שישתוקקו לבנין המקדש במהרה בימינו, והקריאה בשבת בתורה בפרשת הקרבנות, חשובה לפני הקב"ה כאילו הקרבנו ממש.

ה"בני יששכר" אומר, כיון ששלושת השבועות הם ימי אבל ועצבות, ויש חשש שמא מרוב צער ישתקעו בעצבות, לכן קוראים פרשת פנחס שהיא פרשת החגים והמועדים שיש בה רוח של שמחה, ותשרה שמחה ותקווה בלבבות.

ויש אומרים, כשתהיה הגאולה השלימה, יהפכו ימי האבל לששון, וכמו שכתוב [ירמיה ל"א - י"ג] "והפכתי אבלם לששון". וא"כ, שבעה עשר בתמוז יהיה יו"ט ראשון ותשעה באב יום אחרון של חג, ובין המצרים יהיה חול המועד, לכן קוראים פרשת המועדות בבין המצרים.

בספר "אוהב ישראל" להרה"ק מאפטא, כתוב, כ"א הימים בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב הם המקור והשורש לכל המועדות של השנה שהם בכלל גם כן כ"א יום - שבת, ראש חודש, ז' ימי הפסח, חג השבועות, יומיים ראש השנה, יום הכיפורים, שמונת ימי חג הסוכות, וסימנך [תהילים ע"ג - א] "אך טוב לישראל". ואי"ה, כשנוכח לגאולה השלימה, אז יתגלה רב טוב הצפון, כי אז נהיה ראויים לברכות וישועות טובות מצד הדין.

מסופר, כי המגיד ממוזריש שלח שניים מטובי תלמידיו למדינות אשכנז, כדי שיכהנו ברבנות ויוכלו לעמוד ולהפיץ תורה ויר"ש. האחד, רבי שמעלקא מניקלשבורג, ואחיו בעל ה"הפלאה" (ר"ת הקטן פנחס הלוי איש הורביץ) שהתקבל כרב בפרנקפורט, אבל במדינותיהם סבלו מאוד מרדיפות. ביום מן הימים הגיע בעל ההפלאה לפולין, והתקבל בכבוד מלכים. שאלו אותו, איך יתכן שבמקומו שמכירים אותך לא מכבדים אותך, ודווקא בפולין שלא מכירים אותך מכבדים אותך. ענה להם ר' פנחס, מפרשתנו אנו רואים גם כן, שהרי פרשת פנחס כשקוראים אותה בזמנה, הרי היא נקראת בימי בין המצרים, אבל כאשר "פנחס" מגיע בתור "אורח" בכל המועדים שקוראים למפטיר בקרבנות היום, מכבדים אותו מאוד. פנחס בבית הוא בין המצרים, אבל כאשר פנחס אורח, נוהגים בו יום טוב.

כשחזר לקהילתו בפרנקפורט ושמעו בני עירו את הכבוד שנחל רבם בפולין, הכפילו את משכורתו. החזן שמע על כך, וטען שגם הוא עובד בקהילה, ומדוע לא יוסיפו לו למשכורתו. אמרו לו, על זה נאמר עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס.

"פנחס בן אלעזר וכו' השיב את חמתי" (כ"ה - י"א)

מדוע מופיע מעשה הקנאות שעשה פנחס בפרשת בלק, ואילו השכר שקיבל על כך בפרשת פנחס? אומרים בשם ה"בית ישראל", אם רוצים לדעת אם הקנאות לשמה או לא, צריכים לחכות שבוע, כי לפעמים רבות קורה שאדם נוהג באופן מסוים, וכשהוא חוזר ובודק בתוך תוכו הוא מגלה שבעצם המניעים האמיתיים שלו היו שונים לגמרי.

האדמו"ר מסאטמור מתרין, טבעו של עולם, ובפרט בקרב הצעירים שבו, שאת תחילת הפרשה הם יודעים היטב, ואת סופה פחות. רצה הקב"ה, שאפילו ילד קטן ידע שאדם שעושה מעשה קנאות לשם שמים, מקבל על כך שכר, ולכן דחה את שכרו לתחילת הפרשה הבאה.

האדמו"ר מצאנז מתרין, פנחס עשה מעשה קנאות, ומעשה כזה יכול לנבוע או מקנאות לשם שמים, שהיא חיובית, או מקנאות לעניינים אחרים שלא לשם שמים. ומאחר שיש צורך בבדיקה אחר בדיקה על מנת לחשוף את המניעים האמיתיים ואת צפונות הלב, אין השכר מגיע מיד.

"פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כיליתי את בני ישראל בקנאתי" (כ"ה - י"א)

הגמרא [הגינה ד'] מספרת: פעם ביקש מלאך המוות משלוחו שיביא לו את נשמתה של אשה בשם "מרים מגדלא שיער נשייא" [מרים המקלעת שיער הנשים], והשליח הביא לו בטעות נשמה של אשה אחרת - "מרים מגדלא דרקדקי" [מגדלת תינוקות], והמית אותה בטרם הגיע זמנה. כאמור, קשה להבין איך זה שקורה למלאך המוות "טעויות", ועל כל פנים נשאלו לה שנות חיים שנלקחו ממנה...

שאלו את מלאך המוות: מה עושים עם השנים הללו? למי נותנים אותן? נענה ואמר: "אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא להו ליה, והוא חלופיה" - אם יש תלמיד חכם ששומע את חרפתו ושותק, אוסיף לו את שנות החיים הללו.

אומר המהר"ם שיק בשם ה"חתם סופר": הפרשה הקודמת מסיימת בפסוק "ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף" וכתוצאה מכך השבטים היו מבזים את פנחס, וכמו שמביא רש"י בתחילת הפרשה: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" - לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פומי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת אלילים, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן". ומה עשה פנחס בתגובה? שמע חרפתו - ושתק! ומה השכר שקיבל בגין שתיתקן?

אומר ה"חתם סופר" - נתאר לעצמנו, אם לכל אחד שמת במגיפה נשארה רק עוד שנה אחת לחיות - הרי פנחס "זוכה" בעשרים וארבע אלף שנות חיים! בהיותו שומע חרפתו - ושותק!

ואם המתים במגיפה היו צעירים, ונותרו לכל אחד מהם, או אפילו לחלק מהם, ארבעים, חמישים, שנות חיים - כל השנים הללו "עוברות" לפנחס! [א.ה. אפשר לומר, הרי פנחס זה אליהו, ואליהו עלה חי השמימה כלומר נשאר חי לעולם..]

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)

לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו (יתרו) עגלים לעבודה זרה והרג נשיא ושבט מישראל? לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן. [רש"י]

ישנם שני סוגי עבודה זרה, "עגל" ו"פעור", מי שעובד את העגל, מסוכסך עם מי שעובד את הפעור וכן להיפך. כי מי שעובד לעגל, עושה את העגל לאלוה, אבל מי שעובד לפעור, עושה זאת ע"י ביזוי האליל. אומר ה"חתם סופר", לכן בלק לקח את בלעם לראש הפעור על מנת שיקלל את בני ישראל משם, אבל בלעם שם פניו למדבר - "וישית אל המדבר פניו" לקטרג על בני ישראל מחטא העגל שנעשה במדבר, כי ידע שעם ישראל לא יעבוד לפעור, עבודה זרה כזו לא מתאימה להם. וממילא, כשראו השבטים את מעשה פנחס, הם אמרו "הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה", זו הסיבה שהוא כל כך קנאי לאלו העובדים לפעור, כלומר, אין כאן קנאה לשמה, לכבוד ה', אלא הוא בסה"כ הפגין יחס עוינות ויריבות כלפי המפלגה השנייה. כך היו השבטים מבזים בדבריהם את פנחס.

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)

לפי שהיו השבטים מבזים אותו וכו'. [רש"י]

שואלים, מה עוזר שיש לו סבא אהרן, האם זה מפחית את חלקו של הסבא השני שפיטם עגלים לעבודה זרה? בספר "טללי אורות" מביא את דברי רבי יואל מיארטשוב שמתרץ, התורה באה לומר שבח גדול על פנחס, אמנם יש לו את התכונות שירש מסבו שפיטם עגלים לעבודה זרה, אך מעידה עליו התורה שעבד על עצמו עד שנהיה צדיק גמור המיוחס רק אחרי אהרן. ואם כן, שבח גדול הוא לו, שהצליח לעבוד ולעצב את עצמו עד שהגיע לגדולה.

רבי יעקב קמינצקי מתרץ, טענתם היתה כלפיו שהוא לא עשה את מעשהו לשם שמים, כי היתה לו נטיה לכעס, ובמיוחד לפי מה שאמרו שכהנים כעסנים. לכן באה התורה ומעידה כי מצד נטיות הטבעיות, היה פנחס "בן אלעזר בן אהרן", שמידת אהרן שהיתה "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות", היא שהיתה טבועה בו, וא"כ את מעשהו עשה בלי נטיה טבעית לכעס, אלא אדרבה, מצד מידותיו הטובות ואהבתו את ישראל.

האדמו"ר מסאטמר מתרץ, המשנה בקידושין [ע"ו] אומרת, שלא בדקו מהמזבח ולמעלה, פ' מי שבא להתחתן והתברר לו שסבא שלה או אבא שלה היו כהנים ועבדו בבית המקדש, לא צריך לבדוק אחרי אמותיהן. ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר, גם מי שהיה חייל אצל המלך לא צריך לבדוק אחריו, ומדוע? כדי שתהא זכות וזכות אבותיו מסייעת. רואים, שבמקום סכנה הייחוס מגן ומציל, ולכן לקחו למלחמה רק מיוחסים. פנחס הכהנים את עצמו לסכנה גדולה מפגיעתם של שבט שמעון, כמו שכתוב בתרגום יונתן

בן עזיאל, שנעשו לו באותו יום שנים עשר ניסים, ולכן ריננו וביזו אותו, איך הרג שבט נשיא שמעון והכניס עצמו לסכנה גדולה. לכן באה התורה וכתבה את הייחוס שלו, כדי ללמד שזכות אבותיו מסייעת, ונכון עשה.

רבי לייב גורביץ מתרץ, הגמ' ביומא [כ"ג] מספרת, מעשה בשני כהנים שהיו שניהם שווין ורצין ועולים בכבש, קדם אחד לתוך ארבע אמות של חברו, לקח סכין ותקע לו בלבו. בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר, אמר, הרי הוא כפרתכם, ועדיין בני מפרפר ולא נטמא הסכין. האם זה מלמד על כך שהחמיר בנושא טהרת הכלים, או שמא זלזל בשפיכת דמים. רואים, שגם במעשה צדקות יש מקום להסתפק מהו שורש המעשה. גם במעשה הקנאות של פנחס, היו שהסתפקו האם נעשה הדבר מכח מעלתו וקדושתו של פנחס, או משום שקל בעיניו שפיכות דמים. ועל זה היו השבטים מבזים אותו, שאמרו שהמקור הוא היותו נכדו של יתרו, וממנו ירש את הזלזול ברציחה, וזה מה שהניא אותו לרצוח. לכן באה התורה, וייחסה אותו לאהרן.

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)

לפי שהיו השבטים מבזים אותו וכו' לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן. [רש"י]

הדברים מופלאים, הרי כולם ראו בחוש את חרון אף ה' בישראל, איך שמתו עשרים וארבע אלף במגיפה, וראו שבמעשהו של פנחס המגפה נעצרה וכולם ניצלו, וא"כ מדוע הם ביזו אותו? אלא מבאר בספר "בית אב", זהו דרך ההמון, שמבטלים הכל, ואם מוצאים איזו הערה או ביקורת על צדיק, אף שאינה ממין הטענה כלל, כבר אינם מקבלים את תוכחתו.

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)

לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה. [רש"י]

שואל ה"חתם סופר", היכן מרומז בפסוקים שזה מה שאמרו השבטים "בן פוטי שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה"? ומתרץ, בדרך רמז, על ידי חשבון של צירוף ראשי תיבות, פנחס פ', בן אלעזר בן אהרן - גימטריה שש = ו, הכהן השיב גימטריה עשר = י, את חמתי גימטריה תשע - ט, וכל האותיות יחד ר"ת פוטי, בקנאו את קנאתי גימטריה מאה ושלוש = עגל. יוצא פוטי ועגל, וזה רמז שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה.

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)

לפי שהיו השבטים מבזים אותו. [רש"י]

במה הם ביזו אותו? מסביר ה"חתם סופר", הגמ' בקידושין [ע"ו] אומרת, קשים גרים לישראל כספחת. מדוע? אומר התוס' (ד"ה קשים), והר"ר אברהם גר פירש, לפי שהגרים בקיאים במצוות ומדקדקים בהם, קשים הם לישראל כספחת שמתוך כך הקדוש ברוך הוא מזכיר עוונותיהם של ישראל כשאין עושים רצונו. כלומר, גרים שבאים מבחוץ מקיימים את המצוות מתוך דקדוק רב, וכתוצאה מכך נוצר קטרוג על ישראל. אומר ה"חתם סופר", זו היתה האשמה שהאשימו השבטים את פנחס, וכי לא די במה שהיה עד עכשיו עם ישראל בשיטים, אלא עכשיו יגדל הקטרוג, כיון

שפנחס שהוא בן גרים קנא את קנאת ה'. לכן באה התורה ויחסו אחר אהרן, כלומר, אין להתייחס אליו כגור, וכיון שכך, הוא אכן השיב את חמתו של ה' ולא הכפיל את חמתו.

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)

אמר הקב"ה, בדין הוא שיטול שכרו. [במד"ר כ"א - א']

שואל ה"חתם סופר", וכי מיישהו חושב שיקבל שכרו שלא בדין? ותירץ, המושג באבות אומרת, "שכר מצוה מצוה", פי' - אדם שעובד את ה' בכל ליבו, אינו מחכה לשום שכר וגמול, אלא כל רצונו ותקוותו שיוצא הקב"ה ויזמן לפניו עוד מצוה, לכן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, שהרי מקבל הוא את שכרו בקיום מצוה נוספת. אבל פנחס, בוודאי לא ביקש שתבוא לידו מצוה כזאת, שיחטא שוב נשיא שבט בישראל חטא חמור כזה, א"כ לא שייך כאן "שכר מצוה מצוה", לכן בדין הוא שיטול שכרו.

המגיד מדובנא הסביר זאת כדרכו על פי משל. נער אחד שהיה משרת אצל עשיר גדול, שירת אותו בכל כוחו ימים רבים, שכרו היה לאכול מארוחות שולחנו של העשיר, ותנו לא. פעם אחת ערך העשיר סעודה גדולה, כסעודת שלמה בשעתו, והמסובים ובתוכם המשרת אכלו ושתו והטיבו את ליבם. והנה, באמצע הסעודה, הופיע סוחר גדול וביקש מהעשיר לקנות סחורה מחנותו, אך העשיר דחהו למחר, כי עכשיו הוא באמצע המשתה והשמחה. הנער קם מעל השולחן ואמר לעשיר, תן לי את המפתחות של החנות, ואביא את הסחורה המבוקשת. אמר ועשה. והעשיר הרוויח כסף רב מעסקה זו. למחרת, שאל אותו העשיר, מה מגיע לך. אמר לו הנער, הרי בהתחלה סיכמנו שאני אקבל אצלך רק אש"ל, לא משכורת. ענה לו העשיר, בהתחלה חשבתי שהארוחות שאתה אוכל על שולחני, כל כך חביבות עליך עד שיכולות להיות שכר נאה עבור עבודתך. עכשיו שראיתי כי עזבת סעודה יקרה ועריבה כדי לעבוד עבורי, לכן מגיע לך מעכשיו שכר גדול נוסף עבור עבודתך.

כך הדבר אצל פנחס, אין בכח אדם לשלם לקב"ה אפילו בעד עצם החיים שנתן לו הקב"ה, כי טובת החיים עצמם היא טובה גדולה עד מאוד, ולכן על האדם לעמוד כל ימיו בעבודת ה' בעד טובה זו לבדה, קל וחומר שעבור שאר הטובות והחסדים שהקב"ה עושה עם האדם, שהם נדבה וחסד הניתנים לפנים משורת הדין, שאין סיפק ביד האדם לשלם עליהם לקב"ה. לעומת זאת, פנחס מסר את נפשו עבור קדושת שמו יתברך, וחרף נפשו למות, כי לולא שנים עשר הניסים שנעשו לו היה מת, אבל בזאת שגילה שחייו אינם נחשבים בעיניו למאומה מול עבודתו של הקב"ה, א"כ, צריך הוא לקבל שכר אחר, ובדין הוא שיטול שכר.

ה"אמרי אמת" מתרץ בהקדם קושיית בעל ה"תבואות שור", מדוע שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והרי המדרש [שמו"ר ל' - ו'] מביא, שהקב"ה מקיים את מצוות התורה, כמו שאנו אומרים "אשר קדשנו במצוותיו", ובכל מצוות התורה נאמר לאו של הלנת שכר שכיר, וא"כ איך הקב"ה "מליך" כביכול את שכרם של עושי המצוות? ותירץ על פי דברי הש"ך, [חושן משפט ש"ט - ז'], שאם שוכר אדם פועל ע"י שליח, אין הוא עובר על "בל תלין", ומשה רבנו

היה שליחו של הקב"ה לצוות את כלל ישראל בקיום המצוות, לכן לא עובר כביכול הקב"ה ב"בל תלין". לפי זה, במעשהו של פנחס, שנתעלמה ההלכה ממושה, והיא "הלכה ואין מורין כן", הרי שפנחס קיים אותה לא מכח ציווי של משה, וממילא היא לא נאמרה ע"י שליח, לכן "בדין הוא שיטול שכרו" משום "בל תלין".

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)

אמר הקב"ה, בדין הוא שיטול שכרו. [במד"ר כ"א - א']

שואל ה"חתם סופר", הגמ' בקידושין [ל"ט.] אומרת, שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, שמו יקלקל אדם את מעשיו מתוך כך, ויהיה בבחינת "וישמך ישרון ויבעט", ויצא שהשכר הזה יגרום לו נזק, וא"כ איך קיבל פנחס שכר בעולם הזה? אלא שמבואר במשנה בפרקי אבות [ה' - י"ח], כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ופנחס הרי קידש שם שמים וזיכה את הרבים, לכן אפשר לתת לו את שכרו מיד, כי יש לבטוח בו שלא יקלקל מעשיו, וזה "בדין הוא שיטול שכרו".

בספר "קובץ המנחה" מביא הסבר נוסף, הסיבה ששכר מצוה בעולם הזה אין, כי דינו של אדם הוא כמו שכיר, ושכיר אינו מקבל שכר אלא בסוף עבודתו, כך מקבל אדם את שכרו בסוף ימיו. רש"י במסכת בבא מציעא [ק"ד:] אומר, שפנחס הוא אליהו, והוא חי לעולם, ותמיד הוא ממשיך בעבודת ה'. ממילא, הוא צריך לקבל את שכרו מיד.

בספר "וידבר משה" מסביר, על פי רוב מי שעושה דבר טוב מקבל שכרו בעולם הזה, כי מהללים ומשבחים אותו על מעשיו הטובים, מרימים על נס את פעולותיו, אבל פנחס שהשבטים ביזו אותו ואמרו עליו הראיתם וכו', אם כן, הדין הוא שיטול שכרו מהקב"ה.

רבי יוסף שאול נתנון בספרו "דברי שאול" מתרץ עפ"י התוספתא בפאה [פרק י"ג] שמביאה מעשה בחסיד אחד, שנאמר לו ששכח עומר בשדה, שמוח על זה מאוד וציווה להביא זבח. אמרו לו, מה ראית לשמוח בשמחה זו יותר מכל מצוות התורה? אמר החסיד, כל המצוות הן ברצוני ובכוונתי, והמצווה הזו היא באה דווקא בשכחה ובהיסח הדעת, מעצמה באה. פנחס לא שאל את משה רבינו איך להתנהג, אם כדאי לו למסור את נפשו על מצוה זו, ולו היה שואל, לא היו עונים לו, שהרי זוהי הלכה ואין מורין כן, ולו היה זמרי הורג אותו, לא היה מי שיתבע את דמו, ופנחס עשה את כל זה מאליו, בלי התעצלות וכלי ישוב הדעת, בלי הכנות וכלי כוונות, שלא מדחיפה פנימית, וזה שבחו של פנחס "ובדין הוא שיטול את שכרו".

רבי יצחק שלמה אונגר מתרץ, נפסק להלכה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף - פירוש, שכיר העושה מלאכתו לבעל הבית, אינו מקבל את שכרו תוך כדי עשיית המלאכה, אלא בתום מלאכתו. כך גם האדם מיישראל המקיים את מצוות ה', לעולם אינו בא לידי "גמר מלאכה" בעולם הזה, וכל כך למה? כי תמיד הוא מרגיש שלא קיים את המצות בשלמות, ולכן שואף הוא בליבו לשוב ולקיים כדי שתהיה לו הזדמנות להתעלות ולקיים יותר

נרגעה, ובלבד שלא יהיה פשרן. זו ההוראה וזו הדרכה, שהקו יהיה ברור וחד, הגדרה גדורה והחלטית ולא עמעום וטשטוש, רפיסות וגמגום, ערפול וערבוב.

בתלמוד ירושלמי [ברכות ה' - ב'] אמרו, שקבעו הבדלה בתפילה, "אם אין דעת הבדלה מנין". וקשה, מילא הבדלה בין קודש לחול צריכה דעת, בין ישראל לעמים מחייבת דעת, אבל בין אור לחושך, איזו דעת נצרכת? כל חרק מבדיל בין אור לחושך! התשובה, שיש כאן טעות יסודית בהבנת ההבדלות. הדעת אינה נצרכת כדי להבין מה אור ומה חושך, מה קודש ומה חול, מי ישראל ומי העמים, לא לכן הכוונה. הכוונה היא שיש צורך בדעת כדי לבצע את ההפרדה בפועל, שלא לערב בין קודש לחול, שלא לערבב בין אור לחושך, לשמור על הגבולות שבין ישראל לעמים, שלא כאותם שביקשו לערב את התחומים ולטשטש את ההבדלים, להרכיב כלאים ולהנהיג בכלאים.

עליהם נשא הרב מבריסק את משלו. מעשה ביהודי חם, יהודי טוב, איש תם וישר, ירא אלקים וסר מרע, שלא היתה לו אלא סכין אחת. מזלגות, כפות וכפיות לרוב, וסכין אחת בלבד. מה יעשה ונצרך הוא לסכין הן לבשר והן לחלב. החליט להקצות צד זה של הסכין לבשר, וצד זה לחלב, כך בא הכל על מקומו בשלום, עד שלא הבין מדוע לא יאמצו הכל את הרעיון, מדוע יש צורך בסכינים נפרדים, ולא הבין שאם זה חצי בשר וחצי חלב, הרי זו טריפה גמורה. כך החושבים לערב בין קודש לחול, בין אור לחושך ובין ישראל לעמים, ולא לערב ממש אלא לחנך לשני הצדדים, כך וכך אחוזים קדש כך וכך אחוזים לחול, ויוצרים מאז אחוזי טריפה.

"פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם" (כ"ה - י"א)

הגמרא [סוטה כ"ב:] אומרת, שינאי המלך אמר לאשתו: "אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן הצבועין שדומין לפרושין, שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס".

ולכאורה ההשוואה הזאת תמוהה מאד, הרי מעשהו של זמרי הוא המעשה השפל ביותר, ולעומת זאת מעשהו של פינחס שמסר נפשו על קנאת ה' הוא הקידוש ה' הגדול ביותר, ואין אפשר להציב את מעשיהם של זמרי ושל פנחס זה מול זה?! כיצד ייתכן שאדם יעשה את המעשה השפל ביותר ויבקש שכר כאילו עשה את המעשה הנעלה ביותר?

אומר רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל: זמרי לא רצה לחטוא לשם חטא, אלא היתה לו 'כוונה טובה'. הוא ראה שעם ישראל נכשלים בשתי עבירות חמורות: הם זנו אצל בנות מואב ועבדו עבודה זרה לאלהי מואב. הדעת נותנת שסיבת החטאים של ישראל היתה בגלל הימצאותם במחנה מואב, ומכאן בא לידי מסקנה שאם יצליח למנוע מהם מללכת למחנה מואב - יצילם מן החטא, איך עושים זאת? פשוט מאוד: מביאים את המואבים אל תוך מחנה ישראל, ועל ידי כך מבטלים את הרצון של ישראל לצאת החוצה אל מחנה מואב. נכון שלא פתרו את בעיית הזנות, אדרבה, הכניסו את העבירה הזאת אל תוך מחנה ישראל, אבל לפחות פתרו את העניין של עבודה זרה....

בהידור. וכשזוכה לשוב ולקיים, גם עכשיו הוא לא שלם עם עצמו וחושב שיש עוד מקום לתקן ולהוסיף בה, וחוזר חלילה, עד ש"בא יומו" והוא מסתלק מהעולם, ואז נחשב לו "גמר מלאכה", ועכשיו הזמן לקבל את שכרו. שונה הוא מעשהו של פנחס, הוא ראה את כל הפריצות והתועבה שקיימות בעם ישראל, נכנסה בו רוח קנאת ה', קם ועשה מעשה לבער את הנגע, וקידש שם ה' במעשהו. המצוה שנעשתה במעשה זה, היא מסוג המצוות שבעצם עשייתן כבר נעשה ה"גמר מלאכה", שהרי בעל המצווה אינו מצפה שתשוב ותזדמן לו, לפיכך נאמר אצל פנחס "בדין הוא שיטול שכרו".

לפי"ז מובנת הגמ' בנדרים [מ']. כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גהינם, שנאמר [תהילים מ"א - ב'] "אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'", אין דל אלא חולה ולכאורה, במה התייחדה מצוות ביקור חולים משאר המצוות שהמקיימה זוכה ל"ביום רעה ימלטהו ה"? ולפי האמור לעיל מבואר: בכל המצוות "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", כי "אין שכירות משתלמת אלא לבסוף", אבל שונה מצוות ביקור חולים כי בעצם קיומה באה המצוה לידי "גמר מלאכה", שהרי המקיימה אינו משתקק לשוב ולקיימה, ולכן "אשרי משכיל אל דל", אשרי מי שזוכה לקיים מצוות ביקור חולים, כי "ביום רעה ימלטהו ה'", הקב"ה יתן לו שכרו אף "ביום רעה", בעולם הזה.

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)
הגמ' בבבא בתרא [ק"ד:] אומרת, פנחס זה אליהו, ומדוע? מבאר רבי יעקב גלינסקי, ההסבר הפשוט, ששניהם היו קנאים - פנחס "בקנאו את קנאתי", ואליהו [מלכים א', י"ט - י'] "קנא קנאתי לה' אלקי צבקות".

אבל יש הסבר נוסף, צד השווה ביניהם. הגמ' במסכת סוטה [כ"ב:] אומרת, שלפני פטירתו, אמר ינאי המלך לאשתו, אל תתיראי מן הפרושין - הם החכמים, ולא ממי שאינם פרושין - הם הצדוקים, אלא מן הצבועים שדומין לפרושין, שמעשיהם כמעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס.

הסביר הרב מבריסק, שבטוחים הם שמצילים במעשיהם ומגיע להם שכר, והדוגמא: זמרי. העם יצא וזנה עם בנות מואב - "ויצמד ישראל לבעל פעור", אמר זמרי, אם יוצאים אל בנות מואב, חוטאים גם בינות וגם בעבודה זרה, נביא את בנות מואב אל המחנה, וכך נחטא בזנות לבדה, זה "הרע במיעוטו", פשרה הכרחית.

קם פנחס וקינא, מי שמך לפשר פשרות? התורה שלך היא? אתה בעלים על המצוות?

כך פנחס וכך אליהו. אחאב העביד לעבודה זרה, ואליהו קינא לשם ה', גזר שלוש שנים בצורת, לבסוף כינס את כל העם במורדות הכרמל. לפני מבחן האש שירדה מן השמים, נשא דבריו, "עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים אם ה' הוא האלקים לכו אחריו, ואם הבעל לכו אחריו" [מלכים א', י"ח - כ"א], רק אל תחיו חיי פשרה.

דבר זה מתחיל הרבה קודם. רבקה אמנו סבלה, הבנים התרוצצו בקרבה, הלכה לבית מדרשו של שם, מה ביקשה? ברכה, שהייסורים יפסקו, ומה היתה התשובה? "שני גויים בבטן", הם מתגוששים והצער ימשך. מה הועילה בפנייתה? הועילה ונרגעה, שמעה שאלו שניים, זה לכאן וזה לשם,

משום שמידה אחת היתה להם, היא מידת הקנאה. כי "פינחס" בגימטריה מאתיים ושמונה, אבל אליהו זה רק חמישים ושתיים, אבל אם תוסיף אל השם אליהו את המילה "קנאה" = מאה חמישים ושיש, תקבל ג'כ מאתיים ושמונה. וזה נפלא... כי שמות הגדולים גדולים ממש, יש להם שורש למעלה.

יהודי בשם פינחס שאל את רבי חיים קניבסקי, למה בספרים כתוב שם הפרשה פנחס ללא יוד, והרי השם הוא פינחס? הראה לו הרב בספר שמואל [פרק א' פסוק ג'] שכתוב "שני בני עלי חפני ופנחס" ללא יוד, וגם בגמ' מופיע כמה פעמים פנחס ללא יוד. והוסיף, בזהר כתוב, שקיבל יוד אחרי שקידש שם ה'. ופעם אחרת אמרו לרב, שב"בית שמואל" כתב שיש פנחס חסר יו"ד, חיפשו במחשב ולא מצאו. אמר להם הרב, תביאו תנ"ך, והראה שכתוב "חפני ופנחס" ללא יו"ד, ואמר בצחות, המחשב לא למדן.

"פנחס בן אלעזר וכו' השיב את חמתי מעל בני ישראל" (כ"ה - י"א)

כתוב במדרש [במד"ר כ' - כ"א]: כשיצא פנחס, עמדו בני שבטו של זמרי לפגוע בו, ירד מלאך ונגף בהם. כשראה פנחס שמבקש לכולותם, חבט את זמרי וכזיב בקרקע ועמד להתפלל, זה מה שכתוב [תהילים ק"ו - ל'] "ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה". המשך הפסוק בתהילים "ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד עולם". וקשה, הלא גם אהרן עצר את המגפה ע"י הקטורת, ומדוע לא נאמר עליו שנחשב לו הדבר לצדקה לדור דור? מתרץ ה"תפארת שלמה", שוודאי גם אהרן עשה צדקה גדולה, אך אין הדבר נוגע לכל הדורות, שהרי כשאין לנו בית המקדש אין קטורת, ואיך נעצור את המגיפה? אבל פנחס עצר את המגפה ע"י תפילה, וזה דבר שאנחנו יכולים לעשות תמיד, לכן נחשב לו הדבר לצדקה לדור ודור עד עולם.

"פנחס בן אלעזר וכו' השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כיליתי את בני ישראל וכו' לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" (כ"ה - י"א - י"ב)

שני דברים פעל פנחס במעשהו. האחד, מסר את נפשו לשכך כעסו של הקב"ה, והשני, במעשיו כיפר על בני ישראל. וכנגדם כותב בספר "המאיר לעולם", שילם לו הקב"ה בשניים, מדה כנגד מדה. כנגד מסירת הנפש למות, הוכחח לו "ברית שלום", שלא ימות כלל וחי לעולם. וכנגד הכפרה על בני ישראל, זכה ל"ברית כהונת עולם", שלעולם יהיה מכפר על בני ישראל בכהונתו.

"פנחס בן אלעזר וכו' בקנאו את קנאתי בתוכם" (כ"ה - י"א)

יש לבאר מה כוונת הכתוב "בקנאו את קנאתי בתוכם" מה באה המילה בתוכם ללמד. אומר ה"חתם סופר", המילה 'בתוכם' באה ללמד, מהיכן פנחס שאב, ספג ולמד את הקנאה לה', את ההתלהבות לקדושה? "בתוכם", הוא ראה באיזה התלהבות הם עוברים את העבירות, והוא העתיק את ההתלהבות הזו לדברים שבקדושה.

מעין זה מפרש רבי מאיר שפירא מלובלין, יעקב אבינו מעיד על עצמו "עם לבן גרתי" [בראשית ל"ב - ד'], ומפרש רש"י "תרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי

ככה זה כשרוצים 'לתקן'. חושבים להציל דבר אחד ובינתיים גורמים למכשולות אחרים, ואחריתם מי ישורם. ברוסיה, הקימו המשכילים לילדי ישראל 'חיידר מתוקן', והחרדים כינו אותו בהגייה אשכנזית - 'חיידר מסוכן'. אוי לו לאותו 'תיקון' שאינו אלא קלקול.

לצערנו, גם כיום יש חוגים דתיים ש'מתקנים' כל מיני תיקונים ופשרות בדת, בטענה שבכך הם מצילים את היהדות... לא הצלה יש כאן אלא חורבן.

כעת הכל מובן. הואיל ולזמרי היתה 'כוונה טובה', להציל את עם ישראל מחטא חמור של עבודה זרה, בוודאי ימצא מישהו שיבוא לתקן איזה 'תיקון' כזמרי בשעתו, ויבקש על כך שכר כפנחס...

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)

התחילו השבטים מבזין אותו, ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה וכו'. [רש"י]

משמע מדברי הגמ', שהיתה להם טענה מיוחדת על כך שפנחס הרג נשיא שבט מישראל. לכאורה מה החשיבות בהריגת נשיא שבט יותר מהריגת כל אדם מישראל? מתרץ בספר "דעת שרגא" לרבי שרגא גרוסברד: טענתם היתה שלא יתכן שנשיא מישראל כזמרי, מצאצאי יעקב אבינו יחטא וישא ארמית. ואם הוא עושה זאת, סימן שיש לו בזה כוונה טהורה ולשם שמים, ולכן היה אסור להרוג אותו "בתור נשיא ישראל" שבוודאי יודע מה לפניו ולא סתם חטא. אבל גישה זו היא טעות, ואסור לעשות שום עבירה ואפילו לשם שמים, ולכן קינא פנחס את קנאת ה' והרג את זמרי.

בדרך זו יש להבין עוד דבר תמוה בפרשה. השבטים היו מבזים את פנחס על מעשהו, וחושדים אותו ברציחה. ולכאורה, הרי נעשו לו הרבה ניסים באותו יום, וזה סימן שהקב"ה מסכים איתו, וא"כ למה ביוזוהו? אלא, שכלל ישראל לא מתפעלים מניסים ולא מביאים מזה ראיות, המודד היחיד לבדוק כל מעשה האם הוא טוב או רע, הוא אך ורק במאזני התורה ולא באמצעים אחרים, ואם בני ישראל היו סבורים שפנחס טעה במעשהו והיה אסור לו להרוג, לא יועיל שום ניסים ונפלאות שנעשו לו לטהר את מעשיו, אלא אך ורק ההלכה קובעת את טיב המעשה לטוב או למוטב.

כעין זה אמר הרב מבריסק על הפסוק "ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה", רש"י אומר, שהעבד סיפר ליצחק את הניסים שנעשו לו, קפיצת הדרך וביאתה של רבקה אמנו לקראתו. בכל זאת, לא היה בכך די בעיני יצחק כדי להחליט על אישיותה של רבקה, מתי החליט שהיא ראויה לו? כאשר "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו" וראה שמעשיה מתוקנים כמעשיה של אמו, אז "ויקח את רבקה ותהי לו לאשה". ללמדך, כי גם ניסים הנעשים לאדם אינם מלמדים על מעלתו, ויש לבדוק במעשיו ובדרכיו, הטובים הם אם לא, ניסים אינם ראיה לצדקות.

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" (כ"ה - י"א)

רבי אברהם אליהו קפלן (בעקבות היראה עמוד ר"ט) כותב במכתב [משנת תרפ"ג], ...ראיתי שהדפסת על כרטיס ההזמנה את כבוד שמך חסר י', על כן אעריך שלא תוסיף לעשות כן, כי כל פנחס שבתנ"ך מלא הוא, רק במקום אחד בספר שמואל [א', א' - ג'], ושם לא משום שבח הוא, כידוע. ...וראה נא מתוך חשבון הגימטריה מה נכונים דברי חז"ל באמרו [ב"ב קי"ד:] פינחס זה אליהו,

ממעשיו הרעים". אמנם שמרתי תרי"ג מצוות, אבל את ההתלהבות שיש ללבן הרשע בעבירות שלו, את זה עוד לא הספקתי ליישם במצוות שקיימתי בכזאת התלהבות.

רבי לוי יצחק מברדיטשוב ביאר, כשהתרחש המעשה עם זמרי בן סלוא, וכולם עמדו וראו את המתרחש, לכולם היה איכפת שכך מתחלל שם ה', גם בהם בערה אותה קנאת ה' צבאות, אלא שלא היה להם את האומץ לעשות את המעשה הנדרש בשעה זו. פנחס היה היחיד שלקח את אותה קנאה והוציאה החוצה במעשה הריגת זמרי. זהו שאמר הקב"ה "בקנאו את קנאתי בתוכם", הוא הוציא לפועל את אותה קנאה שהיתה בלב כולם, כולם היו איתו יחד באותה דעה ובאותו רעיון.

"השיב את חמתי מעל בני ישראל" (כ"ה - י"א)

בתביבת "מחצית" השקל, האות האמצעית היא צ', ר"ת "צדקה", אותיות חי סמוכות לה משני צידיה, והאות מ' בתחילתה ואות ת' בסופה, ובצירופם יחד - **מת**. אומר הגר"א **מוילנא**, ללמדך, שע"י מעשה הצדקה יהיה העושה קרוב לחיים ורחוק מהמוות, וכמו שכתוב "וצדקה תציל ממוות". פנחס הכניס את עצמו לסכנה גדולה כשהוא בא לנקום נקמת ה', וכמו שהגמ' אומרת [סנהדרין פ"ב:] "ויפלל" שעשה פלילות עם קונו כדי שלא יאבד כלל ישראל, וכן סיכן עצמו מפגיעתם של שבט שמעון ומפגיעתו של זמרי, שאמרו חז"ל שאם היה זמרי הופך פניו והורגו, היה פטור. א"כ, במעשהו של פנחס היה חסד וצדקה לכלל ישראל. זהו שנרמז בפסוק "השיב את חמתי", שבמעשה הצדקה שלו הוא השיב את אותיות "חמתי", כי תיבה זו היא ההיפך מהתיבה "מחצית", כי ב"חמתי" האותיות מת קרובות זו לזו ואותיות חי רחוקות זו מזו, ואילו ה' השיב פנחס את "חמתי", לא היתה תקומה לישראל, וא"כ, במעשה הצדקה שלו היפך פנחס את "חמתי" ל"מחצית" והציל ממוות לחיים.

"השיב את חמתי וכו' לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" (כ"ה - י"א - י"ב)
כתוב במדרש [תנחומא בלק כ'], "בשביל שהתעצל משה במעשה זמרי לא ידע איש את קבורתו". שואל המהר"י **אסאד**, מזה הקשר בין מעשה זמרי לקבורתו של משה? ומתריץ, אחת הסיבות שלא ידע איש את קבורתו, כי היה משה גדול ונכבד בעיני הבריות, ואם היה ידוע מקום קבורתו, היו אומות העולם עושין אותו אלוהות. וא"כ קשה, מדוע מקום קבורתו של אהרן כן ידוע, הרי גם הוא היה גדול בעיני הבריות? אלא, שעל אהרן לא היה חשש, כי הוא היה כהן והיה משמש כעבד המלך, ואין עבד נעשה אלוהות. פנחס זכה לכהונה על ידי שקינא, ע"י זה שקינא לקב"ה וקידש שם שמים שהרג את זמרי, וכמו שהגמ' אומרת בזבחים [ק"א:], לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי, שכתוב "והיתה לו ולזרעו אחריי ברית כהונת עולם",

אם משה רבנו היה פועל במקומו של פנחס היה מקבל שכר כמו פנחס והיה נעשה כהן בשכר זה, ואפשר היה לדעת את מקום קבורתו, כיון שאין עבד נעשה מלך ואין חשש שיעשו אותו אלוהות. וזה מה שכתב המדרש, "לפי שנתעצל משה בהריגתו לכן לא ידע איש את קבורתו", משא"כ אילו היה הורג לזמרי, היה מתכהן ואז לא היה חשש שיעשו אותו אלוהות, ואז אפשר היה לדעת מקום קבורתו.

"בקנאו את קנאתי וכו' הנני נותן לו את בריתי שלום" (כ"ה - י"א - י"ב)

בזכות מידת הקנאות שהיתה לפינחס זכה לקבל את מידת השלום. ולכאורה שתי מידות אלו סותרות זו לזו. אלא כותב בספר **"ילקוט מרגליות"**, מנהיג בישראל צריך שיהא מאחד בתוכו את שתי המידות, מידת הקנאה נגד פורצי גדר, שיש במעשיהם משום סכנה לקיום האומה, ובו בזמן צריך שתהיה בו גם מידת השלום והמתנות, כי לא תמיד אפשר לפעול בקנאות בלבד.

שתי מידות אלה באו לידי ביטוי מתואם ומושלם ביותר באליהו (ולכן נאמר "פנחס זה אליהו"), הקנאי הגדול שלחם בהר הכרמל בעובדי הבעל, נשא בתוכו באותו זמן בשיעור הגדול ביותר את השאיפה לשלום ולאחדות, ודווקא על קנאי גדול זה אמרו "אין אליהו בא לרחק אלא לקרב". וזה משמעותה של הבקשה שביקש אלישע מאליהו בשעת פרידתם, "ויהי נא פי שנים ברוחך עלי", שיגלה לו את הסוד ויורה לו את תורת "פי שנים", היאך יאחד בתוכו את שתי המידות זו בצד זו. וניתן לומר, שזוהי גם כוונת הפסוק "והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת", על המושל והשליט לאחד בתוכו את "משנה התורה", את התורה הכפולה, מצד אחד יד חזקה ומשמעת ברזל, ומצד שני ובו בזמן "לבלתי רום לבבו מאחיו".

מסופר על ה"חתם סופר" שאף שהיה קנאי ולחם בחזקה נגד המתפשרים, דאג מאוד לצרכי עם ישראל והיה איש שלום, והמשכילים טענו כנגדו שאם הוא אוהב שלום למה הוא רודף את המתפשרים, והשיב שדווקא מתוך אהבת השלום הוא בא לרדוף את הרשעים, שהם גורמים פירוד בין ישראל לאביהם שבשמים. ובין בני ישראל זה מזה.

מרח"ט הגר"ח מבריסק זצ"ל שנודע כלוחם מלחמות ה' ועומד על המשמר נגד המתפשרים, ומאידך הפקיר את ביתו ממש לכל מר נפש עד שבנו מרח"ט הגרי"ז זצ"ל העיד שלפעמים היה נדמה לו שאין לו מקום בבית לישון.

האדמו"ר מסאטמר בעל **"דברי יואל"** זצ"ל שנודע כנושא דגל המלחמה ברשעים, והתמסר לעזור לכל יהודי בעולם, ומעולם לא בדק בציציותיו מי הוא ומה הוא, ומעשה שהחח בשוויון שהממשלה אסרה קבוצת יהודים בבית הסוהר, והיה צריך כסף כדי לפדותם, ושלחו טלגרמה להרה"ק **מסאטמאר** לאמריקה וביקשו את עזרתו, והאדמו"ר זצ"ל נענה מיד ושלח את כל הכסף לפדיון שבויים אף שלא הכיר אותם כלל.

רבי עמרם בלויא זצ"ל ישב בבית הסוהר יותר ממאה פעמים על מחאותיו נגד חילולי השבת, והיה ביתו פתוח לכל מר נפש, וחולים ושבויי לב מצאו בביתו מקום מנוחה, וזהו סמל ודוגמה של קנאים אמיתיים, שמחד גיסא מסרו נפשם במלחמה נגד המתפשרים, ומאידך היו מופלגים גם במידת אהבת ישראל.

בספר **"שי לתורה"** מסופר, פעם הגרי"ז **מבריסק** זצ"ל אמר: יש הבדל גדול ביני ובין אחד שהתחזה לקנאי. והביא משל, לבית שהיו בו הרבה עכברים, וכדי להילחם במכה זו היו מביאים חתול והיה רודף את העכברים והורגם. והנה גם בעל הבית וגם החתול אינם אוהבים עכברים, אמנם הבדל מהותי

יש ביניהם, הבעל הבית היה מעדיף שלא יהיו כלל עכברים, ואילו החתול רוצה מאוד שיהיו עכברים כדי שיוכל להורגם. וביאר דבריו הרב מבריסק, דהוא הדין בקנאות, לי היה יותר נוח שלא יהיה במה ובמי להילחם, משא"כ אותו אדם - רוצה שיהיה לו במה להילחם, הוא שואב חיות מכך ...

"לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" (כ"ה - י"ב)

שואלים המפרשים [מובא בשם רש"י הירש ורבי חיים סאלאוויצ'יק זצ"ל] מפני מה נתנו לפינחס שכר 'ברית שלום', הרי היו צריכים לתת לו 'ברית קנאות', למשל, במלחמה כשאדם מצטיין באיזה דבר - נותנים לו אות הצטיינות בדבר המצטיין את פעולתו הטובה שעשה, ולפי זה כאן שפעולתו הייתה הקנאות - לכך הלא היו צריכים לתת לו ברית קנאות? ולא ברית שלום כשכר על מעשהו? ועוד הקשה, דהרי תמיד הקב"ה משלם מידה כנגד מידה, כדאמרו בגמ' [סוטה י"ב:], וכאן המידה כנגד מידה לכאורה פעלה להיפך, שהוא עשה מעשה של קנאות וזכה שקיבל שכר של 'ברית שלום'? והביאור, רגילים אנו לראות במושג "רודף שלום" אדם נעים הליכות, המאיר פנים לבריות ללא אבחנה; אדם שלעולם לא יגיד מלה רעה על זולתו; אדם שכלל לא מתערב בנושאים השנויים במחלוקת. לפי הגדרה זו, בוודאי שלא ניתן לכלול את פנחס בקטגוריה של "אנשי השלום". אולם בהשקפת התורה, הדבר נראה שונה. אנשים מסוג הנ"ל, אמנם אינם "בעלי מחלוקת", אבל משום כך עדיין לא ניתן להגדירם כ"רודפי שלום". כי "שלום" אינו רק שלילת המחלוקת. שלום הוא ערך חיובי! וערך זה, לא ניתן להשיג ב"שב ואל תעשה", בהתעלמות מכוונת מנקודת המחלוקת. אלא הוא זקוק לכח יצירה, היוצר את ההרמוניה שבין חלקי העם. מי הוא האיש, שבכוחו לחולל את כל זה? נקודה חשובה, נקודת מפתח יש כאן: כשם שאין קיום לעם ישראל לא קשר עם יוצרו, "ברית השלום"!

כך גם השלום בעם ישראל. האחדות בין יהודים, קשורים בקשר בלתי נפרד לשלום שבין ישראל להקב"ה: כל זמן שאיננו חיים בשלום עם השי"ת, לא ישררו יחסי שלום בין יהודים. ולכן רק מי שמסוגל לדאוג ליחסי שלום בינינו לאבינו שבשמים, ניתן לו המפתח להשראת השלום בתוכנו! אלה שראו את שבט שמעון בקלקלתו, וישבו באפס מעשה, בודאי לא עשו זאת מתוך הזדהות עם מעשיהם. מדוע בחרו לשתוק ולהבליג? משום שחששו מריב אחרים, מפילוג בעם. אך הם טעו! ... כל עוד שהאחדות באה על חשבון של חילול השם. אין לאחדות כזו שום ערך. אדם אחד בלבד הבין נכון - פנחס. לא רק הקנאות בערה בו כשדקר את זמרי, אלא גם השאיפה לשלום הנחתה אותו במעשהו זה! בכך שקנא לאלהיו, הכשיר את הקרקע להשראת שלום ואחדות של אמת בין כל חלקי העם. ואם בעיני עם ישראל היה נראה פנחס כמעורר מדינים, כבעל מחלוקת, בא הקב"ה וגילה את האמת: פנחס - הוא, ורק הוא, ראוי לשמור על עם ישראל.

וזה מה שכתוב בפסוק "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו'" ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום", פירוש - כיון שמעשה קנאתו של פינחס גרם להשיב את חמתי ובזכותו התקיים - ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, וזהו מעשה של שלום - משום שגרם במעשהו להשבת חמתי ה' מעליהם שלא יכלה אותם ברוב קנאתו, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום - משום שגם

מעשה הקנאות שלו - היה מעשה של שלום, לכך שילם לו הקב"ה ב'ברית שלום'. (ע"פ הרש"י הירש)

"כתב סופר" מבאר: הקנאות היא מידה קיצונית והרת סכנות, ואין להשתמש בה אלא במקרים יוצאים מן הכלל. סגולתם של גדולי ישראל היא, שיודעים מתי וכיצד עליהם לאחוז במידה זו. פנחס בן אלעזר היה הראשון שנקט בה. כשהשעה היתה צריכה לכך. וכיון שפנחס נאלץ לנקוט במידה קיצונית זו להצלת בני עמו - ניתנה לו מידת השלום כמשקל נגד למעשה הקנאות שלו, והיה בכך משום הנחייה לעתיד לבוא שבחיי הכלל והפרט עדיפים דרכי שלום על מבצעי קנאות למיניהם...

כעין זה כותב הסטייפלר ב"קריינא דאיגרתא", מעלת השלום היא לכאורה ההפך מקנאות, ומי שעוסק בקנאות עלול להפסיד מידה זו של שלום, לכן הבטיחה התורה לפנחס, כיון שקינא להשי"ת, הרי לא יפסיד מעלה זו של שלום. ואם כי מצד הטבע, צריכה הקנאות לגרום לאדם להפסיד את המעלה של אוהב שלום ורודף שלום, בכל זאת לפנחס "בקנאו את קנאתי" תהיה לו סייעתא דשמיא, "הנני נותן לו" במתנה "את בריתי שלום".

האדמו"ר מגור בעל ה"פני מנחם" מגור מסביר: המבחן האמיתי לדעת אם הקנאות היא אמיתית או מזויפת, הוא באופן שכאשר נעשה סדר באותו ענין שלמענו יצא הקנאי במלחמתו, אז אם הוא קנאי אמת, הרי שיתן שמחה בליבו שסוף סוף בא הענין על תיקונו, אבל אם קנאותו הוא רק לשם קנאות בעלמא, הרי שנשמטה אפשרות הקנאה מתחת ידו בעשיית השלום, ואינו שבע רצון מזה... והרי אצל פנחס היה זה קנאות אמיתית לשם שמים שבערה בליבו, ללא שום אינטרס או רצון לגדול כתוצאה מכך, ולכן אמר הקב"ה על פנחס "הנני נותן לו את בריתי שלום", הנה עכשיו שגמר ועשה את קנאותו, אני נותן לו את בריתי שלום, הוא יכול לשבת בשלום ובשלווה.

מן העניין להביא דברים חדים שנכתבו בעלון "אז נדברו", ואלו הם דבריו ככתבם וכלשונם. יש לי קושיה עצומה: אם פנחס אכן היה מקנא קנאת ה'... אז איפה הוא היה עד היום?? איפה הוא היה בחטא המרגלים.. איפה הוא היה במסע ומריבה וכו' וכו'... כתוב כאן יסוד חשוב: קנאי אמיתי זה לא אחד שצריך כל רגע לקפוץ בראש ולהראות נוכחות!!! קנאי אמיתי לא צריך בכל אירוע להנפיק מודעת מחאה משלו... בשביל שלא ישכחו לרגע שגם הוא קנאי... קנאי אמיתי יכול להיות אדם שבמשך ארבעים שנה במדבר עמד בשקט!!! והיה איש מתוך העדה!!! ואיפה שהוא הבין שהוא לא צריך להתערב הוא לא התערב!!! גם אדם כזה נחשב בשם קנאי!!! והנה הוא לפניך: פנחס אבי הקנאים... הקנאות של פנחס לא נבעה מרצון להתבטאות... הראיה: במשך ארבעים שנה הוא שתק!! לא שמעו את קולו ברמה... והוא לא הופיע במחאה שהוא לא הבין שהוא נצרך... איפה שהוא הבין שהעסק בשליטה... ומשה רבינו כבר מתעסק בעניין... הוא יכול להצטנף בפניו ולהישאר בתוך העדה... ורק איפה שצריך!!! ובמקום שאין איש... ונתעלמה הלכה אז הוא יצא לראשונה ויקם מתוך העדה!!! והוא הוא הסמל והדוגמא לפנחס אבי הקנאים!!! ללמוד: שלא כל הרוצה ליטול את

והמהרש"א מפרשים שיעשה את הוא"ו בצורת יו"ד. הריטב"א מפרש שיכתב וא"ו כרותה וחלוקה באמצע, וצריך להגיה ספרי תורה שהוא"ו כתובה כדרכה. רבינו בחיי מפרש שצריך לכתוב ו' זעירא, אך תמה עליו ב"אור תורה" שנאמר קטיעא ולא זעירא, אלא שיחתוך את הוא"ו באלכסון. הרדב"ז כתב שהוא"ו פסוקה לשתיים ומחוברת כחוט השערה, או שיעביר חוט דיו כשתי אותיות. לתשב"ץ, חלקה העליון יו"ד ובצורה התחתון תהיה וא"ו. ורבי עקיבא איגר כתב שלמעלה תהיה וא"ו קצרה ויניח מעט חלק ולמטה ירשום קו קטן.

ובטעם הדבר שהמילה "שלוש" כתובה עם ו' קטועה, כאילו כתוב "שלים", בספרים מצאו לכך רמזים שונים.

המהר"ל דיסקין, כותב שיש בזה רמז לשלוש מאות שמונים כהנים גדולים כמנין שלים שכינהו מפנחס עד חורבן בית שני. שמונים כהנים גדולים היו בבית ראשון, כמנין ל-י-מ, ושלוש מאות בבית שני כמנין ש'. ומה שנקטעה הו', לרמז על זמן החורבן, בו לא היו בכלל כהנים גדולים.

ה"ילקוט גרשוני" [אותיות ח"א] מתרץ, יש מצב שבו צריך לעשות מלחמה ואין מקום לשלום. כשהרב רואה שהציבור נוטה מדרך התורה ופונה ללכת בדרכים עקלקלות, בתחילה הוא מנסה להוכיחם בדרכי נועם, אך הציבור דוחה את דבריו וטוען כלפיו, מדוע אתה עושה מחלוקת? גדול השלום! שבעים פנים לתורה! במקרה כזה ו' דשלוש קטיעא, את הו' שלם השלום צריך לקטוע באין ברירה. מוסיף ה"ילקוט גרשוני", על דרך זה שמעתי לפרש בדרך צחות את הדין "אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר" [פסחים ק"ג], "אבוקה" מלשון "מאבק", כמו שכתוב [בראשית ל"ב - כ"ד] "ויאבק איש עמו", כאשר עוסקים בהבדלה, להבדיל בין הטמא ובין הטהור, בין הצדיק לרשע, בין ישראל לעמים, יש לעשות "אבוקה", להילחם מלחמת ה' בלי פשרות.

החיד"א בספרו "פתח עיניים" על מסכת סנהדרין [פ"ט] מביא בשם הרב אברהם מדינה, מרבני מצרים הקדמונים, שהביא בשם "אדם קדוש", יש מחלוקת כמה ניסים נעשו לפנחס בשעה שהרג את זמרי, האם היו ששה ניסים, עשרה ניסים או שנים עשר ניסים. ולפלא, שכל השיטות רמזות בו' קטיעא, שיש אומרים שהיא צריכה להיות כמו י' קטנה, רמז לעשרה ניסים, ויש אומרים ו' חתוכה כמו שתי ו"וים, רמז לשנים עשר הניסים, והשיטה שסוברת שהיא ו' רגילה, רמז לששה ניסים.

"הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריי ברית כהונת עולם" (כ"ה - י"ב - י"ג)

הגמ' בעירובין [ט"ז] אומרת, כל המורה הוראה בפני רבו נענש בג' עונשין, נשיכת נחש, ירידה לשאול בלי בנים והורדה מגדולתו. פנחס, בקנאותו לפני רבו, זה נראה כעין מורה הלכה בפני רבו, שראוי לאותן העונשים. לכן מבטיח לו הקב"ה "הנני נותן לו את בריתי שלום", ובא זה ולימד על זה, "ונתתי שלום בארץ והשבתי חיה רעה מן הארץ" - הבטחה מפני נשיכת נחש, "לו ולזרעו" - הבטחה מפני ש' יכול הבנים, "ברית כהונת עולם" - הבטחה שלא ירד מגדולה.

השם יטול!!! ולא כל אחד שרוצה להפוך את היצר שלו לשיטה ולקרוא לו בשם קנאי... אז זהו שלא!!! קנאי זה לא הדיוט שקופץ בראש בכל אירוע... הקנאי יכול להיות אדם שקט שלא שומעים את קולו... ורק כשחייבים ואין ברירה פתאום הוא מופיע ונוטל את שכרו... ודו"ק.

"לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" (כ"ה - י"ב)

למי הכוונה "אמור"? מסביר הנצי"ב מוואלוז'ין ב"העמק דבר", על פי משל. שר מלחמה איבד את עשתונותיו באמצע הקרבות, קם חייל אחד וחילץ את כל החיילים מתבוסה. קרא המלך לשר הצבא ואמר לו, אתה בעצמך תן לו את אות הגבורה, כיון שאתה הוא זה שנפלח רוחך, אתה הוא זה שתתן לו את העיטור. כך גם כאן, עומד משה רבנו ובוכה פתח אוהל מועד כשראה את בן"י בחטאים, ולא עשה דבר למענם, בעוד שפנחס עמד וקינא להקב"ה. לכן נצטווה משה "לכן אמור", שהוא עצמו יאמר לפנחס מה המתנה ומה העיטור שהוא מקבל מהקב"ה.

ה"משך חכמה" מבאר עפי"י מש"כ הרמב"ם בפירוש המשניות, שנביא שמנבא נבואה רעה, יכולה הנבואה לחזור רק אם יעשו תשובה, אבל נבואה טובה לא חוזרת לעולם, שבזה גם נבדקת נבואתו אם היא אמיתית או לא. הקב"ה אומר למשה, אני יכול לומר לפנחס "הנני נותן לו את בריתי שלום", אבל אני רוצה שנבואה זו לא תחזור והיא תהיה "לו ולזרעו אחריי", לכן "אמור" לו אתה, כדי שההבטחה לא תוכל לחזור, כי מדובר בנביא שהבטיח הבטחה טובה.

"הנני נותן לו את בריתי שלום" (כ"ה - י"ב)

אמר הקב"ה, בדין הוא שיטול שכרו. [במד"ר כ"א - א'] שואל בספר "בנין אריאל", היה לו לומר "בדין הוא שיטול שכר", ומה זה "שכרו"? ומתריך, הגמ' ביומא [ע"א] מספרת, מעשה בכהן גדול שיצא מבית המקדש, והיו כל העם מלווים אותו. בדרך, פגש את שמעיה ואבטליון, עזבו כל העם את הכהן הגדול, והלכו להם אחרי שמעיה ואבטליון. כשבאו שמעיה ואבטליון אל הכהן הגדול להפטר ממנו לשלום, פגע בהם הכהן הגדול ואמר "יבואו בני עממין לשלמא", ברומזו שהם בני גרים. אמרו לו שמעיה ואבטליון, יבואו בני עממין לשלום שעושים מעשה אהרן, ואל יבוא בן אהרן לשלום שלא עושה מעשה אהרן. למדנו מכאן, שגם אם האדם אינו מזרע אהרן הכהן, ואף אם הוא בן גרים, אם הוא עושה כמעשה אהרן, מגיע לו ברכת אהרן שיהיה לו שלום. וכיון שעל פנחס לעגו וייחסוהו לאבי אמו שפיטם עגלים לעבודה זרה, אבל כיון שעשה מעשה אהרן, לכן מגיע לו את השכר של אהרן שהוא שלום. וזה מה שכתוב כאן "הנני נותן לו את בריתי שלום", ועל זה אומר המדרש, בדין הוא שיטול שכרו, שכרו של מי? של אהרן הכהן.

"הנני נותן לו את בריתי שלום" (כ"ה - י"ב)

אמרו חז"ל בקידושין [ט"ז] ו' דשלום קטיעה היא, הרמב"ם ופוסקים נוספים השמיטו דין זה לגמרי, ובעקבות זאת לא נהגו בתימן לקטוע את הוא"ו. כשש דעות יש בצורת הקטיעה. בעל הטורים, מהר"י בירב

"לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" (כ"ה - י"ב - י"א)

התרגום יונתן בן עוזיאל [פסוק ג'] מבאר מדי אותה ברית כהונת עולם. בעבור מה שקראו לו בן פוטי כלומר שהוא מהמדיינים, זכה פנחס שהקב"ה ייחס אותו לכהונה גדולה, ובזכות שהחזיק רומח בידו והכה את המדיינית לתוך קיבתה והתפלל בפיו על עם ישראל, זכו בניו הכהנים לדורות עולם שכל אדם השוחט צאן ובקר, כגון כבש, גדי או עגל, עליו להעניק לכהן את הזרוע, הלחיים עם הלשון והקיבה.

הזרוע היא בזכות מה שהחזיק את הרומח בידו, הקיבה היא בזכות שדקר את המדיינית לתוך קיבתה, והלחיים הם בזכות מה שהתפלל על בני ישראל כמאמר הכתוב: "ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגיפה".

בזמנו של המלבי"ם פרצה מלחמה עזה בין הצאר ניקולאי לבין רבות ממדינות אירופה, כל יבשת אירופה הפכה למערבולת של קרבות, ולראשונה החלו לגייס גם יהודים לצבא. יהודים רבים שנאלצו לצאת למלחמה, פנו אל המלבי"ם וזעקו בפניו בתחינה: אנו יוצאים לחזית. יהיה עלינו ללחום בתנאים לא תנאים, ובמקומות המצויים בעומק שטח אויב. תן לנו עצה היאך לשרוד את הקרבות ולהינצל מהמוות!"

אמר להם המלבי"ם: "תנו לי זרוע, לחיים וקיבה!!!". וביאר המלבי"ם את דבריו, כשאמרתי 'זרוע' התכוונתי שלא יעבור עליכם יום שלא תניחו תפילין. 'לחיים' שלא תגלחו את לחיכם בתער, ו'קיבה' שלא תאכלו בשר פיגולים. וכך יתקיים בכם בחסד ה' מאמר הכתוב: 'הנני נותן לו את בריתי שלום', ותזכו לחזור מן הקרבות בריאים ושלמים!"

למרבה הפלא, אלו ששמעו לעצתו של המלבי"ם והקפידו בכל נפשם על שלוש המצוות הללו, ניצלו באופן מופלא ממות בטוח בשדה הקרב ושוב לביתם בשלום!

"והיתה לו ולזרעו אחריו" (כ"ה - י"א)

יש להקשות, אם ראוי פנחס לשכר בגלל שקינא לאלוקיו, למה ראויים אף צאצאיו להיות כהנים. מתרגם בספר "ילקוט יהודה", כתוב בפסיקתא על הפסוק "תחת אשר קינא לאלקיו", תחת "אשר הערה את נפשו למות", והיינו, פנחס סיכן את חייו במעשה זה, שהרי בני שבטו של זמרי יכלו להרוג אותו, והגמ' בסנהדרין [ל"ז]. אומרת, "קול דמי אחיך" [בראשית ד' - י'], דם לא נאמר אלא דמי אחיך, דמו ודם זרעו, הרי שרוצח נפש נענש גם על זה ששלל את החיים גם מזרעו של הנרצח. א"כ, גם מי שמוסר את נפשו לשמים, הרי הוא מוסר בזה את חיי בניו העתידים לצאת ממנו, ולכן בדין הוא שמגיע שכר לפנחס גם בשביל בניו אחריו.

בספר "גילוי מסכת" תירץ [ח"ב, ליקוטי דרוש], כי אכן ראויים צאצאיו לכך, שהרי פנחס היה כבר דור שלישי של כהני ה': אהרן הכהן, אלעזר בנו ממשיכו, וכעת הוכיח פנחס את צדקתו הוא. ואמרו חז"ל [ב"מ פ"ה]. 'כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם, שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם'.

ההפלאה בספרו "פנים יפות" מתרגם, כתוב בגמ' [ברכות ל"ב:] כהן שהרג את הנפש, לא ישא כפיו. היה צפוי אפוא שיורחק פנחס מכהונה, ואע"פ כן לא התחשב בכך והדבר לא הרתיעו, ולכן נטל שכר "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם". (קצת קשה, הרי את הכהונה קיבל כשכר אחרי שקינא קנאת ה', והוא לא ידע שיקבל כהונה, שייאסר עליו לישא כפיו?)

"והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" (כ"ה - י"א)

הגמ' בזבחים [ק"א:] אומרת, "לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי", ועל אף שניתנה הכהונה לזרעו של אהרן, לא ניתנה אלא לאהרן ובניו שנמשחו עמו, ולתולדותיהם שיולידו לאחר המשיחה, אך פנחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא היה עדיין כהן, עד שהרג את זמרי וזכה ל"ברית כהונת עולם".

אומר ה"תורה תמימה" היה זה במכוון שחיכה הקב"ה בכהונת פנחס עד שהרג את זמרי, מדוע? אומר ה"תורה תמימה", ידוע שהמון העם חירפו וביזו את פנחס על קנאותו, ולפי הכלל שכהנים כעסנים הם, אז אם פנחס היה כהן לפני זה, היו יכולים לתלות את קנאותו במידת הכעס שבו, ולא מתוך קנאת ה'. אבל עכשיו שנתכהן רק אחרי המעשה עם זמרי, ועד אז לא היה כהן, ממילא לא יכלו לטעון שמעשיו נבעו מכעס, אלא הבינו שעשה זאת אך ורק בגלל שיקול דעת ומחשבה שיש צורך לקנא קנאת ה'. ואע"פ שמצד האמת תכונת רגזנות זו של כהנים אינה תלויה במשמרת הכהונה, כי אם בתכונתו הטבעית של האדם ושל השבט שאליו הוא משתייך, בכל זאת, המון העם רגיל לשייך מידה זו לנושא התואר את משרת הכהונה.

"והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" (כ"ה - י"א)

כותב "בעל העקידה", הקנאה הזאת היא עצמה תהיה לו ברית כהונת עולם, כי עוד יבואו ימים שיצטרכו לקנא קנאת ה', והקנאה הזאת תהיה לו לברית עולם. ברית הדדית, כי גם הקב"ה עתיד לקנאות קנאת עמו, וכמו שהנביא זכריה [א' - ד'] מנבא "קנאתי לירושלים ולציון קנאה גדולה". ולפי שהענין היה עדיין סתום ונעלם, לכן לא נאמר "לכן אמר לו" או "לכן אמר להם", אלא "אמור" כי רצה ללמד אותנו שזה נכלל בכלל כל האמירות שבתורה לכתוב זאת לזכרון בספר למען יעמוד לימים רבים כי צדקתו עומדת לעד ובריתו נאמנת לו.

"והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" (כ"ה - י"א)

אמרו חז"ל, שעשרה ניסים נעשו לו לפנחס באותו יום, ואחד מהם, שזמרי וכזבי לא מתו מיד, אלא פרפרו, כדי לא לטמא את פנחס הכהן, ורק אחרי שהשליכם, מתו. לפי דברי חז"ל אלו תירץ רבי יוסף חיים זוננפלד תירוץ נפלא על הקושיא באמירת "על הניסים", "מסרת גיבורים ביד חלשים... וטמאים ביד טהורים", בשלמא "גיבורים ביד חלשים" – זהו נס, "רבים ביד מעטים", נס, אבל "טמאים ביד טהורים" מה החידוש, במה רב כוחם של הטמאים מכוחם של הטהורים אלא, כמו שמצאנו בפנחס, כשלקח את הרומח בידו ומוסר נפשו על קדושת ה', אמרו חז"ל שאחד הניסים שנעשו לו שלא מתו מיד ורק אחרי שהשליכם מתו כדי שלא יטמא, גם כאן בחנוכה היה נס, שהיוונים לא מתו מיד בידי החשמונאים. וזה הפירוש "וטמאים", אע"פ שנהרגו וטמאים, בכל זאת "ביד טהורים", שהטהורים לא נטמאו.

"והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" (כ"ה - י"ג)

אחד משלושה עשר עיקרי האמונה, הוא - "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו". בספר "מעין השבוע" כותב הרב וולף, עיקר זה מוצא ביטוי נוקב בפרשתנו. עם ישראל נסחף בשיטים אחר מזימת בלעם וחטא בכנות מואב, והחל הנגף בעם, "ויהיו המתים במגיפה ארבעה ועשרים אלף", וכמעט שהקדוש ברוך הוא כילה חלילה את בני ישראל בעוון זה, ואילו פנחס עשה מעשה טוב, קנא לאלקיו וכיפר על בני ישראל, וקיבל שכר עצום ורב, שכר רוחני, "ברית כהונת עולם", שכר בעולם הזה "פנחס זה אליהו" [בבא מציעא ק"ד:] שחי לעולם, שכר נצחי לדורי דורות "והיתה לו ולזרעו אחריו", והכהנים הגדולים היו מזרעו. אבל אם נתבונן, נראה ששכרו של פנחס לא היה על קנאותו, אלא על "השיב את חמתי וכו' ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי". כלומר, המעשה שלו עם כל גדלותו, מתגמד לנוכח הצלת עם ישראל. "זיכוי הרבים". גם המדיינים, השחתתם ופריצותם, התבהמותם והסתאבותם, מתגמדים לנוכח האשמה הנוקבת "כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם", כלומר, החטיאו אחרים, "הזיקו לזולת". נמצאנו למדים, ששיא השכר ניתן על "הצלה של אחרים", ושיא העונש על "החטאה של אחרים".

"ותחת אשר קנא לאלקיו וכיפר על בני ישראל" (כ"ה - י"ג)

מדוע נאמר "אשר קנא לאלקיו" ולא נאמר 'קנא לאלקים'? עוד צריך להבין, הרי פנחס מסר נפשו וסיכן את חייו כאשר הלך להרוג את זמרי. בחז"ל נאמר כי עשרה ניסים נעשו לפנחס ובדרך הטבע הוא היה נהרג, הרי שמסר נפשו לקב"ה. אם כן היתה צריכה התורה לכתוב שהוא זכה לברית כהונת עולם 'ותחת אשר מסר נפשו על קדושת שמו'. אולם התורה לא מזכירה כלל מסירות נפש זו, אלא רק "אשר קנא לאלוקיו", מדוע לא מוזכרת מסירות הנפש שלו?

שמעתי בשם אחד הגדולים, נאמר כאן בכתוב, שאדם המקנא לקב"ה, קנאות אמיתית להשי"ת - מעלתו גדולה יותר ממעלתו של המוסר נפש! ומדוע נכתב "לאלוקיו"? משל למה הדבר דומה, יהודי אחד נכנס לבית כנסת מלא אנשים, ניגש אליו יהודי אחר וצעק עליו לעין כל וביזה אותו. קם אחד ויצא להגנתו של היהודי הראשון, כאשר הוא נוטל את היהודי המבזה ומשליך אותו מכל המדרגות. החלו שם אנשים להתלחש, הרי בית הכנסת מלא אנשים, כולם שותקים והוא היחיד שצועק ומוחה, מדוע הוא אינו שותק כמו כולם? השיב שם אחד ואמר: "היהודי הזה שביזו אותו, הוא אביו של זה שמיחה".

אדה... עכשיו הכל מובן. אם זה אבא שלו, בדין הוא מוחה על כך שביזו אותו.

"אשר קנא לאלוקיו", רוצים לדעת מדוע פנחס היה זה שיצא למחות על כבוד שמים? כי השי"ת הוא 'אלוקיו'. הוא חש שהשי"ת הוא אביו שבשמים, ובדין הוא מוחה על כבודו!

"ושם איש ישראל המכה" (כ"ה - י"ד)

שואל ה"אור החיים", מדוע לעיל [כ"ה - ו'] כשהתורה כותבת את מעשה זמרי, לא כתוב את שמו, אלא רק "והנה איש ישראל בא ויקרב"? ומתריץ,

אז עדיין לא עשה מעשה, אלא רק חשב לעשות, "והנה איש בא", וכל עוד שלא חטא בפועל, לא תבזהו התורה להזכיר שמו. אבל כאן, אחרי שעשה את העבירה בפועל, פרסמה התורה את שמו, כי מצווה לפרסם עושי רשעה.

רבי משה פיינשטיין מתריץ: אם היו כלל ישראל יודעים בשעת החטא מיהו החוטא, היה הדבר גורם לתסיסה גדולה, כי הרי היה נשיא וחשוב ומעשהו עלול היה להשפיע על הסובבים, וכיון שכך התורה לא פרסמה את שמו. אבל אחרי שנהרג, יש בהזכרת שמו תועלת רבה, כדי לפרסם שעל אף מעמדו החשוב, לא חסו על כבודו והרגוהו, כי מעשיו של האדם הם אשר קובעים את דינו ולא מעמדו וחשיבותו.

בספר "לחם לפי הטף" מתריץ, כל זמן שאדם לא עשה בפועל את מעשה העבירה, גם אם עשה את כל ההכנות והלך לעשותה, עדיין לא בטוח כי יחטא בפועל, כי יש לו זכות אבות כי הוא מזרע אברהם יצחק ויעקב, ויש עליו הרבה מגינים. הגמ' במנחות [מ"ד:] אומרת, מעשה באדם אחד שנסע מרחק רב כדי לעבור עבירה, וכבר שילם ארבע מאות זהובים בשביל מעשה העבירה, וברגע האחרון ממש, כשהכל היה כבר ערוך ומוכן, באו הציציות וטפחו על פניו ונשמט מן העבירה. באה התורה ואומרת: כל זמן שלא עשה את העבירה בפועל, אין לפרסם את שמו, כי אולי לבסוף יימנע מלעשות, ולכן נאמר: "והנה איש", אבל כעת שעשה ונהרג תוך כדי עבירה, כבר מותר לפרסם את שמו, "ושם איש ישראל המכה וכו' זמרי בן סלוא".

"ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית" (כ"ה - י"ד)

שואל ה"אור החיים", מדוע כפל הכתוב לומר "המכה אשר הוכה"? אלא, שאמרו חז"ל, רשעים בחייהם קרוים מתים [ברכות י"ה:], אם כן, החוטא הזה כבר הוכה ומת עוד לפני שפנחס הרג אותו, כיון שחטא, ולכן כתוב "המכה אשר הוכה". וכעין זה דרשו חז"ל "על פי שנים עדים יומת המת", והלא כעת חי הוא, אלא המת מעיקרא.

וכן משמע בתרגום אונקלוס שכותב, "ושום גברא בר ישראל קטילא דאיתקטל" (ושם האיש בן ישראל מת שהומת). פירוש המילה "קטילא" - מת, "דאיתקטיל" - שהומת, כלומר, שהמת הומת.

לפי רעיון זה שזמרי היה נחשב מת עוד בחייו, מבאר ה"חתם סופר" אך מכיוון אחר את דברי המדרש [במד"ר כ"א - ג'], שזמרי היה שלומיאל בן צורישדי, וא"כ, מדוע הוא לא מת בחטא המרגלים? מוכרחים להסביר, שבגזירת המרגלים הוא היה למעלה מגיל שישים, וא"כ עכשיו הוא מעל גיל מאה, והמשנה באבות [ה' - כ"א] אומרת, בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם, ולכן אמר עליו התרגום כי הוא "קטילא קטל".

"ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב" (כ"ה - י"ד)

ושם איש ישראל - כשם שייחס את הצדיק לשבח ייחס את הרשע לגנאי. [רש"י]

צריך להבין מדוע ייחסו הוא לגנאי, הלא אדרבא מייחסים אותו לאביו וכנשיא בית אב לשמעוני, מסביר הרא"ם, כיון שהוא רשע, אז ייחסו הטוב גנאי הוא לו, ממש כמו שמזכירים לגנב שלא די בכך שהוא גנב, אלא שהוא עוד בנו של רב.

"ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית וכו' ושם האשה המכה המדינית כזבי בת צור" (כ"ה - י"ד - ט"ו)

מדוע כשהוזכר זמרי, פירטה התורה "אשר הוכה את המדינית", ואילו כאשר הוזכרה כזבי, נאמר רק "האשה המכה" בלי לפרט "אשר הוכתה את הישראלית"? מתרץ החיד"א, הדבר יובן על פי דברי ה"אור החיים" בפרשת בלק (כ"ה - ח) שהקשה, בשלמא דקירת זמרי היתה כהלכה, שהבועל ארמית קנאים פוגעים בו, אבל המדינית אינה בכלל האיסור ואינה מצווה, ולמה פנחס הרג אותה. ואם נאמר שהרגה משום שחשש שכזבי היא אשת איש ועכשיו היא מזנה עם זמרי, הרי לא היה הורג אותה מספק? ומתרץ, "אפשר שדן בה משפט הבהמה שכתוב ואת הבהמה תהרגו".

הרב שך העיר על זה [בגיליוני הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ב הלכה ו'], שדברי ה"אור החיים" מפורשים בדברי הרמב"ם, שהורגים הנבעלת לישראל מדין "תקלה". והרמב"ם מביא פסוק בפרשת מטות [ל"א - ט"ז] "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסור מעל בה' על דבר פעור". ולפי זה מובנים הפסוקים, הגמ' אומרת בסנהדרין [פ"ג], שאילו פירש זמרי לא היו קנאים פוגעים בו, שכל ההיתר להורגו היה רק בשעת מעשה, אבל בחיוב המיתה של כזבי שהוא מדין "תקלה", ברור שגם לאחר מעשה מותר להרגה. לכן, כשהתורה מזכירה את זמרי, היה צריך לפרש "אשר הוכה את המדינית", שהריגתו היתה בשעה זו שהיה "את המדינית", בשעת מעשה, שהיה עליו חיוב מיתה. אבל לגבי כזבי, שחיוב מיתתה אינו תלוי דווקא בשעת מעשה, לכן התורה לא פירשה זמן הריגתה.

בספר "תוספת ברכה" מתרץ, יש לומר שבא הדבר כדי להגדיל חטאו, שלא הלך בדרכי אבותיו כשמעון שקינא במעשה דינה ולחם באנשי שכם.

"ושם האשה המכה המדינית כזבי בת צור ראש אומות בית אב במדין הוא" (כ"ה - י"ד - ט"ו)

שואל רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן", לשם מה הוזכר כאן ייחוסה של כזבי בת צור? ומתרץ, הגמ' בסנהדרין [פ"ג] מסבירה מה היתה טענת זמרי, שכשהביא את המדינית לפני משה ושאל, זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התיר לה. ואע"פ שגיררה משה, הרי גם זמרי יכול להתנצל ולומר שגיייר את המדינית, אבל הגמ' ביבמות [כ"ה:] אומרת שלא מקבלים גרים, לא בימי משה ושלמה ולא בימי המשיח, כי הם אינם מתגיירים לשם שמים, והם רק רוצים לאכול משולחן מלכים. ומה ששלמה התחתן עם בת פרעה, כי היא היתה בת מלכים, ולא שייך לומר שהתגיירה כדי לזכות לשולחן מלכים, ובוודאי עשתה זאת לשם שמים. זהו שטען זמרי למשה, הרי אביה של כזבי הוא "ראש אומות בית אב במדין", ואם כן, משולחן מלכים באה ומותר לגייר אותה.

"ושם האשה המכה המדינית כזבי בת צור ראש אומות בית אב במדין הוא" (כ"ה - י"ד - ט"ו)

שואל רבי זלמן סורוצקין מדוע אצל המכה כתוב "שם איש ישראל המכה", ואילו אצל האשה כתוב "ושם האשה המכה המדינית", כלומר, קודם מוכה ואח"כ מופיע הלאום, ואצל זמרי הפוך, מדוע התורה שניתה? שאלה נוספת

שואל רבי זלמן סורוצקין, כתוב "וישב ישראל בשיטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב" (כ"ה - א'), ובפסוק ו' "ויקרב אל אחיו את המדינית", מה ענין

המדינית לכאן, הלא התורה מדברת עכשיו על בנות מואב? ומתרץ, מואב היו בפחד גדול שמא "עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו", ואז שלחו לקרוא לבנות מדין, מפני שגם מדין היו בסכנה, ובסוף הפרשה מנבא בלעם לבלק שבאחרית הימים עם ישראל "יגמור את החשבון" עם מואב, כלומר, עכשיו מואב רגועים, אבל החשבון יחוסל עמם רק באחרית הימים. אבל המדינים היו חסרי מנוחה, כי לא קיבלו נבואה ולא הבטחה מאף אחד. ואז החליטו המדינים לאמץ את מה שבלעם יעץ בעצם למואבים - רש"י אומר שאומות העולם גדרו מאז המבול שלא לפרוץ גדר בזנות, ומכיון שהתביישו לפרוץ גדרו של עולם, הלכו בנות מדין והתחפשו למואביות, ואמנם התורה אומרת שהעם החל לזנות עם בנות מואב, אבל האמת היא שהן היו מדיניות המחופשות למואביות! ממשיכה התורה "ויחל העם לזנות אל בנות מואב וכו' ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן ויצמדו ישראל לבעל פעור ויחר אף ה'". ראו המדיניות שעם ישראל עסוק בזנות ובפעור, ואמרו "הרי כל התחפושות שבאנו עכשיו היא שלא יאמרו שאנו פורצים גדרו של עולם, אבל אם ליהודים מותר, למה שעלינו ייאסר! ואז תפס זמרי בן סלוא את המדינית, והביאה לפני משה רבנו ואמר לו: זאת מדינית, אפילו שהיא לבושה כמואבית! הוא רצה לרכב על הגל העכור ולהשפיל את משה רבנו, שאם תאמר שהיא אסורה, מי התיר את המדינית שלך? ולאחר שפנחס הרגה, בדקו ומצאו אצלה עבודה זרה של מדין ולא של מואב, ורק אז ראו שהיא באמת מדינית ולא מואבית. לסיכום, לגבי זמרי בן סלוא, ידענו כל הזמן שהוא יהודי, לכן נאמר בו "ושם איש ישראל המכה", אך לגבי האשה, לא היה ידוע בבירור אם היא מדינית או מואבית, ורק אחרי שהרגו אותה גילו שהיא מדינית, לכן אצלה הוזכר הלאום בסוף הפסוק, "ושם האשה המכה המדינית".

"צור את המדינים והכיתם אותם" (כ"ה - י"ז)

כתוב במדרש רבה [במד"כ"ד], רבי שמעון אומר, המחטיא את האדם יותר קשה מן ההורגו. המצרים והאדומים קדמו בחרב, והמואבים והעמונים בעבירה, על אלה שקדמו בחרב כתוב "לא תתעב אדומי", "לא תתעב מצרי", אבל אלה שקדמו בעבירה, כתוב "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'". שואל בספר "דבש וחלב" הרי כתוב בפירוש "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים"? ומתרץ, המדרש מביא "ויחל העם לזנות", כי בלק יעץ לבנות מואב לא להשקות את בני ישראל תחילה, שלא ידונו כשוגגים וכאנוסים כשתווי יין, אלא כמזידים. וזה "ויחל העם לזנות", שהתחילו מיד בזנות לא ע"י אכילה ושתייה מקודם, וכמו שכתוב בהושע [ד' - י"א] "זנות ויין ותירוש יקח לב", וזה "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים".

"צור את המדינים וכו' כי צוררים הם לכם בנכליהם" (כ"ה - י"ז - י"ח)

שואל רבי אלימלך מליז'ענסק בספרו "נועם אלימלך", מדוע כתוב "צוררים" לשון הווה על מה שעשו בעבר? ועוד יש להקשות, הלא דבר פעור - מעשה היה, ולמה אם כן מכנהו בלשון מחשבה: "בנכליהם אשר נכלו לכם" לשון

כל מקום שנאמר "ויהי", אינו אלא צרה. איזו צרה היתה כאן כשנעצרה המגיפה? מביא ה"בית יוסף" בשם המב"ט, פנחס הופיע אחרי המגיפה ולא קודם, שאם הוא היה מופיע קודם, לא היו מתים עשרים וארבע אלף במגיפה.

"ויהי אחרי המגפה ויאמר ה' אל משה ואל אלעזר בן אהרן הכהן לאמר" (כ"ו - א')

משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות. דבר אחר כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה, נמסר לו במנין, עכשו שקרב למות ולהחזיר צאנו, מחזירים במנין. [רש"י]

שואל ה"מקרי דרדקי", לפי ההסבר הראשון, מובן הטעם שנסמך מנין בני ישראל למגיפה, אך מה הטעם לפי ההסבר השני? מתרץ ה"מקרי דרדקי", הטעם הנכון הוא הטעם השני, שהגיע זמנו של משה למות והוא קיבלם במנין ורוצה להחזירם במנין, אלא, שהקב"ה אמר למשה רבנו שלא יאמר לבני ישראל טעם זה, כי כשהם ישמעו, הם לא יסכימו שייספרו אותם, ולכן להם תאמר שהספירה היא בגלל המגיפה.

"ויהי אחרי המגיפה ויאמר ה' אל משה ... " (כ"ו - א')

בפסוק כאן יש פיסקא של פרשה פתוחה באמצע הפסוק, שמעתי בשם ה"פני מנחם" מגור זצ"ל, שהמכוון בזה, שאחר שבאה צרה רח"ל על יהודי עליו להתבונן 'מה זה עשה ה' לי', ומה הקב"ה רוצה ממני, ולכן לאחר המגיפה יש רויח של פרשה פתוחה להתבונן בין פרשה לפרשה, ולהבין בעבור מה באה המגיפה.

מאיך סיפר האדמו"ר מרחמסטריווקא מאמריקה זצ"ל (אמרות טהורות) בשם חמיו הרה"ק מסקווירא זצ"ל, שפעם בא אליו אדם שעברה עליו צרה גדולה, ולא מצא נחמה לעצמו. אמר לו הרבי הלא ידעת כי בהאי קרא איכא הפסקת פרשה באמצע פסוק, שאחר התיבות 'ויהי אחרי המגפה' מסתיימת פרשה, אך הפסוק עדיין נמשך. ומפני מה אכן אין התיבות 'ויאמר ה' אל משה' וגו' בפסוק נפרד. אלא ללמדנו כי גם אחרי אסון קשה כל כך אין להפסיק ולעצור, אלא יש להמשיך הלאה. בכל מצב שהוא, יש להמשיך לחיות.

מסופר על אחד מהצדיקים שהזמין פועל גוי שיעשה אצלו מלאכה מסוימת, וכשסיים עבודתו הוא שאל אם בטוח לא צריך עוד איזה תיקון שיעשה בבית, וכששמע זאת אותו צדיק, אמר ששלחו לו רמז מן השמים על ידי הגוי לבדוק אם הוא שלם במעשיו ואם צריך לתקן איזה פגם יש בו.

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (כ"ו - ב')

שואל ה"בלי יקר", מדוע הוצרך משה רבנו למנות את ישראל? ומתרץ, אין זאת אלא להודיע שאע"פ שנפלו עשרים וארבע אלף מישראל, מ"מ נשארו עדיין שישים ריבוא, שהרי אין אוכלוסיה שלמה שאפשר לברך עליה "ברוך חכם הרזים" אלא אם יש שישים ריבוא, באה התורה להודיע כי בכניסתם לארץ היו שישים ריבוא ונחשבו כאוכלוסיה שלמה.

המדברת במחשבות שרצו להחטיא ולהצר לישראל, הלא המדיינים לא הסתפקו במחשבות, אלא עשו מעשים של מומש? ומתרץ, אכן יותר מאשר פגעו המדיינים בישראל בגשמיות, פגעו בהם ברוחניות, ונוק זה עדיין שריר וקיים, והוא מה שגורם להרהורי עבירה לחדור לישראל מאז מעשה זמרי. אותם "נוכלים", שהם מחשבות זרות ורעות, הם עודם "צוררים" בהווה ופוגעים בנו עד היום הזה.

בספר "ברכת טוב" תירץ על דרך הכתוב במכירת יוסף [בראשית ל"ז - י"ח]: "ובטרים יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו", ולבסוף כתיב [שם - כ"ח]: "ויעברו אנשים מדיינים סוחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים וגו'", ולכן אמר כאן על המדיינים ש"צוררים הם לכם בנכליהם", רצה לומר, עוד באותה התנכלות של אחי יוסף - "ויתנכלו אותו להמיתו" - ונתגלגלה צרת מכירתו דווקא על ידי המדיינים.

"צרור את המדיינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור" (כ"ה - י"ז - י"ח)

המצרים שחטו את ישראל, השליכו תינוקות לים, שמו תינוקות בתוך לבנים, ועם כל זאת נאמר עליהם "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו" [דברים כ"ג - ח], ואילו את המדיינים הקב"ה מצווה על ישראל לשנוא, ואף קורא להם "נוכלים"? מדוע? אומר האלשיך, המצרים אמנם עשו לנו רעות גדולות, אך הם לא החטיאו אותנו, ואדרבה, מצרים נקראת כור הברזל [מלכים א' - ח], כי בכור מוציאים את הסיגים מתוך הכסף ומשאירים רק את החלק הטוב. ע"י השעבוד, המצרים שאבו מתוך עם ישראל את כל הרע. לעומת זאת, המדיינים הביא לנו רוע רוחני.

אומר ה"בן איש חי": אמר הנחש לעלוקה, הלא אחותי את, כי אומנות אחת לנו, לנשוק בשר אדם, ומדוע לא ימודו בני האדם לשנינו במידה אחת, שאותך קונים בהרבה כסף ויאספו אותך אל בתיהם באהבה, ואת הנחש כל מוצאו ירוצץ את גולגלתו. ותען העלוקה ותאמר לו, אע"פ ששנינו נושכים בשר אדם, עם כל זה לא דרך אחת לשנינו, אני מוצצת מן הארס שלהם אל קרבי, אך אותה תיצוק מן הארס אל קרבם ותלהט את דמם בארס. המדיינים הכניסו בנו ארס, החטיאו אותנו, ואילו המצרים הוציאו מתוכנו את הארס, ולכן אין לתעב מצרי אך יש לצרור את המדייני.

"צרור את המדיינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור" (כ"ה - י"ז - י"ח)

בספר "ילקוט אמרים" שואל, וכי כך היא דרך תורה, הרי בפירוש נאמר "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום", ומה נשתנו המדיינים שלא יפתחו איתם בשלום? ההסבר הוא, כאן היה עצם הסכנה דווקא השלום, ובזה צררו המדיינים לישראל. כלומר, התנכלו להם ע"י התקרבות וידידות, הלכו עמם בשלום ובאהבה. וזה שאמר הכתוב: "צרור את המדיינים והכיתם אותם" בלי כל קריאה לשלום, "כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור", הצרות והאסונות שהם מביאים עליכם, אינם באים אלא מתוך שלום, "בנכליהם וכו' על דבר פעור", בתחבולות מרמה של חופש וחנופה והתיידדות.

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל וכו' ראובן וכו' שמעון וכו' גד" (כ"ו - ב')
 כאן הקדימו את ראובן ושמעון, ואילו בדגלים קדם דגל יהודה "והחונים
 עליו" לדגל ראובן, אומר ה"חתם סופר", במחלוקת קרח ועדתו חטאו בני
 ראובן, ובחטא פעור שבט שמעון, והחוטאים נענשו, א"כ, אלו שנשארו היו
 בעלי תשובה, ובמקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים לא עומדים.

"חנוך משפחת החנוכי לפלוא משפחת הפלואי" (כ"ו - ה')

לפי שהיו האמות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתיחסין על שבטיהם,
 סבורין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים קל
 וחומר בנשותיהם, לפיכך הטיל הקדוש ברוך הוא שמו עליהם, ה"א מצד זה
 ויו"ד מצד זה, לומר, מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. [רש"י]

אמנם בשמות אבות השבטים לא נוספו ה"א ויו"ד: "אלה משפחות בני גד",
 "אלה משפחות יהודה", "אלה משפחות יששכר" וכו'. אלא ששלשה
 שבטים יצאו מכלל זה, וגם לשמות אבותיהם נוספו האותיות ה"א ויו"ד:
 ראובן - "אלה משפחות הראובני", שמעון - "אלה משפחות השמעוני",
 וזבולון - "אלה משפחות הזבולני". מבאר ה"חוקני" הסיבה לכך היא משום
 שלשבטים ראובן ושמעון נוספו אותיות שם ה', היא כדי לפייס את דעתם
 מפני שהיו נזופים - ראובן ננף על מעשה בלהה, ושמעון ננף על מעשה
 זמרי. והסיבה שלזבולון נוספו אותיות שם ה', היא כדי להוסיף לו שמירה.
 מאחר וזבולון היה מפליג בים, שהוא מקום סכנת מוות, כמו שנאמר [שופטים
 ה' - י"ח]: "זבולון עם חרף נפשו למות" - הוסיף לו הקדוש ברוך הוא את אותיות
 שמו, לשמירה.

"בני ראובן חנוך משפחת החנוכי לפלוא משפחת הפלואי" (כ"ו - ה')

לפי שהיו האמות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתיחסין על שבטיהם,
 סבורין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים קל
 וחומר בנשותיהם, לפיכך הטיל הקדוש ברוך הוא שמו עליהם, ה"א מצד זה
 ויו"ד מצד זה, לומר, מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. [רש"י]

שואל רבי אריה יהודה לייב, נכד הב"ח, אם הבעיה היתה שהאמות טענו
 שהמצרים שלטו באימותנו הטהורות והקדושות, מדוע חיכו עד עכשיו. אנו
 נמצאים כעת בשנת הארבעים לציאת מצרים, ומדוע מיד לאחר יציאת
 מצרים, כשהיה המניין הראשון, לא נאמר החנוכי הפלואי? ומתוך, הגמ' בבבא
 מציעא [פ"א:]. אומרת, שהקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק כמו אברהם, כדי
 שלא יוכלו להעליל עליו מאבימלך נתעברה שרה. גם על כלאב שנולד
 מאביגיל, שהיתה אשתו של נבל הכרמלי, אומר רש"י שנקרא "כלאב", כי
 היו ליציני הדור אומרים שנולד מנבל ולא מדוד, חקק הקב"ה את פרצופו של
 כלאב שיהיה דומה לאביו דוד, ואמרו כולם "כי לאב", שדומה לאביו, לכן
 נקרא שמו "כלאב". מביא ה"פניני קדם" בשם ר' יהודה אריה לייב, שאותו
 הדבר קרה ביציאת מצרים, שש מאות אלף פעמים, המצרים היו אומרים
 שהמצרים שלטו בנשותיהם. מה עשה הקב"ה, כל אחד משישים ריבוא
 יוצאי מצרים היה דומה לאביו, כאשר כלה כל הדור שיצא ממצרים ומתו
 אבותיהם, בטלה טביעת העין בילדיהם, ולכן היה מקום לאותו לעז. לפיכך
 הוצרך השי"ת לשים שמו עליהם, להעיד שהם בני אבותם.

יסוד הדבר מובא ב"ילקוט שמעוני" [פרשת פנחס], "שהאומות היו מצערין
 לישראל, ואומרים שבניהם הם מהמצרים, באותה שעה קרא למלאך
 הממונה על ההריון ואמר לו צייר הוולדות בדמות אביהם, שאם כן כל זמן
 שעדיין חיו האבות לא היה לעז על הבנים, וראו כולם מי אבותיהם, אבל
 עכשיו לסוף ארבעים שנה שאין האבות קיימים ויש מקום ללעז, לכן הטיל
 הקב"ה שמו עליהם".

ה"כלי יקר" מתרץ, כיון שנכשלו בשיטים בזנות, היה מקום לריונו, לומר
 סופם מעיד על תחילתם, כשם שהגברים נכשלו כאן, כך הנשים נכשלו שם
 במצרים. לכן באה התורה להעיד על כשרותן וצניעותן.

"ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם קריאי העדה אשר הצו על
 משה ועל אהרן וכו'" (כ"ו - ט')

שואלים המפרשים: מה הצורך לחזור כאן ולפרט שדתן ואבירם היו בעדת
 קרח? הג"ר אלכסנדר זושא אלישיבין (באלף המגן) מסביר במעשה שהיה:
 שדכן נודע הגיע לעיר פוניבז', והציע לאחד מנכבדי העיר את בתו של נכבד
 העיר לידא. מסמך שהחזיק השדכן, העיד שה"מחותן" נבחר פה אחד
 כראש הקהל של לידא. אבי הבן התלהב מההצעה, אך אשתו התנגדה
 בתוקף, לאחר שביררה אצל כמה אנשים שעיקמו את חוטמם למשמע
 השם. הויכוח ביניהם התעצם, עד שהחליטו לנסוע ללידא ולעמוד מקרוב
 על מהותו של המחותן. כאשר הגיעו, לא היה אחד שהיה מוכן לומר מילה
 טובה אחת על המחותן, אבל הם התעקשו להבין את הסתירה בין המסמך
 שהראה השדכן, שהמחותן המיועד הוא ראש הקהל, לבין המציאות
 והאמת לשם הגרוע שהיה לו. היה שם פיקח שאמר להורי החתן, תביטו
 בתאריך של ההכתרה: 12.9.1920, סימן שהוא נבחר למשרה רמה זו על ידי
 הבולשביקים ששלטו אז בלידא, ואם הם בחרו בו, סימן שהוא בולשביק
 שבבולשביקים, שודד שבשודדים, רשע מרושע, הוא הושיב את הרב
 במאסר ובחר את עצמו במקומו.

כאשר אנו שומעים שדתן ואבירם היו "קריאי העדה", עלולים לטעות
 ולחשוב שהם היו חשובים, שאם לא כן איך נבחרו לתפקידם הרם? לכן
 ממשיכה התורה ואומרת: תשים לב לתאריך: זה העיקר! והתאריך הוא
 תקופת קרח - "בהצותם על עם ה'", רק אז נחשבו דתן ואבירם ל"קריאי
 העדה".

"ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם קריאי העדה אשר הצו על
 משה ועל אהרן בעדת קרח בהצותם על ה'" (כ"ו - ט')

שואל ה"קהלת יצחק", מדוע האריכה התורה כשהיא מזכירה את דתן
 ואבירם, מדוע לא היה מספיק שהתורה תכתוב "הוא דתן ואבירם שהיו
 בעדת קרח"? ומסביר, שלמה המלך אומר במשלי [י"ב - כ'] "מרמה בלב
 חורשי רע וליועצי שלום שמחה", וכך פירוש הפסוק, כשאנו רואים
 מחלוקת בין אנשים, בעיקר בעיירות קטנות כשהן צריכות לבחור להם רב
 או שליח ציבור, לרוב יש כמה קבוצות שכל קבוצה מושכת לצד שלה, אבל
 כל אחד ואחד לא מתכווין למה שהוא אומר, ואף כת לא מתכוונת לאמת,
 וכל המחלוקת זה רק נגיעות אישיות, ולכן זוהי מחלוקת שלא לשם שמים,

"ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת קרח במות העדה וכו' ויהיו לנס" (כ"ו - י')

איזה נס? מסביר רבי יוסף שאול נתנזון בספרו "דברי שאול", התורה ביקשה להשיב לטענות ההבל של אותם פילוסופים המכחישים את הנס של בליעת קורח, וטוענים שבאותו זמן היתה רעידת אדמה ופתחה את פיה ונבלעו קרח ועדתו (עיין גם רמב"ן קרח [י"ג - י]). אמנם "ייסכר פי דוברי שקר", שהרי היו נבלעים ונשרפים ברגע אחד, וקורח עצמו היה מהבלועים ומהנשרפים, כמבואר בגמ' סנהדרין [ק"י], ואיך יתכן שבאותו זמן יש רעידת אדמה וגם יש שריפה, על כרחך שהיה זה מאת ה' מן השמים. וזה רצתה התורה להדגיש, כיון שבלעה הארץ את קורח ועדתו ואכלה האש את המאתיים וחמישים איש ברגע אחד ממש, לכן "ויהיו לנס", כולם הכירו שיד ה' היתה פה. ויותר, ש"בני קרח לא מתו", וזוהי עדות שהכל נעשה מהקב"ה ומידו.

"ובני קרח לא מתו" (כ"ו - י"א)

רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב זצ"ל הביא בספרו "אגרא דכלה": "שמעתי מאת כבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ זצוק"ל רמז בפסוק 'ובני קרח לא מתו', הגם כי קרח בעל המחלוקת מת, עם כל זאת - בני קרח - תלמידיו בעלי המחלוקת לא מתו, כי בכל דור ודור יש התנגדות מבעלי המחלוקת על הצדיקים וההולכים בתום, ונראה לי דנפקא מינה למיבעי רחמי".

"ובני קרח לא מתו" (כ"ו - י"א)

אמרו חז"ל "ברא מזכי אבא", פירוש, הבן מזכה את אביו במעשיו הטובים. מדוע אפוא לא הועילו בני קרח להציל את אביהם בזכותם? מתרץ רבי אלי' לאפיאן, כלל זה שאמרו חז"ל, קיים רק כשלאבא מושרשות יסודות האמונה, אבל כשהאבא "כופר", זכויות בנו אינן מועילות לו, מפני מידה כנגד מידה, כשם שהוא התעלם מאביו שבשמים, כך בנו לא יכול להציל אותו בזכויותיו. וכיון שקרח ועדתו כפרו בעיקר, וכמו שכתבו "הנועדים על ה'", לכן בניו לא הצליחו להצילו.

"ויהיו לנס ובני קרח לא מתו" (כ"ו - י"א)

שואל ה"אור החיים" הקדוש, למה הזכיר הכתוב דבר זה כאן ולא בעיקר המעשה בפרשת קרח? ותירץ, הכתוב כאן בא להודיע את ענשם של דתן ואבירם שמתו ושטף חובם את כל רכושם ובתיהם כי הם היו עיקר המחלוקת, אך קרח לא נענש עד כדי כך ובניו לא מתו.

בספר "ילקוט סופר" כותב: את המידות הטובות אין הבנים ממהרים לקבל מהוריהם, וכנגד זה, את המידות הרעות הם לומדים עד מהרה. ואם האב עושה מחלוקת בעיר, הרי בדרך כלל בניו הם עוזריו הנאמנים ביותר, ולפעמים הם מתאמצים לעלות עליו בתקיפות דרכם. ולכן: "ויהיו לנס, ובני קרח לא מתו", מקרה נדיר זה בבני קרח שבשעת המחלוקת הרהרו תשובה ולא סייעו לאביהם. אכן, נס הוא, פלא!

רבי חיים שאול קויפמאן זצ"ל בספרו "משחת שמן" הביא בשם הרב קליין זצ"ל אב"ד נירנברג שתירץ, בדווקא נכתב דבר זה כאן כשמנה את סדר

שאין לה קיום. וזה אומר שלמה המלך, מרמה בלב שוכני מרמה, בעלי מחלוקת שמבקשים להפר את השלום, חורשים מרמה בליבם, כי כל אחד ואחד דורש טובת עצמו, ולכן ברור כי בסופו של דבר תתבטל האגודה ותופר המחלוקת, וישוב השלום על מכונן, לכן "יועצי שלום שמחה". גם קורח ועדתו, אפילו שהתחברו לחלוק על משה, בכל זאת לכל אחד היה אינטרס שונה, קרח רוצה להיות כהן גדול, המאתיים וחמישים איש היו בכורים וחלקו על הכהונה בכלל, אבל דתן ואבירם שלא היו משבט לוי וגם לא בכורים, והתורה אומרת "ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם", שנמואל היה הבכור ואחריו דתן ואבירם, א"כ מה היתה מטרת המחלוקת שלהם.

אבל מתשובתם למשה רואים מה היה האינטרס שלהם, כשמשה רבנו קרא להם, הם ענו לו, "ולמה הבאתם וכו' ולמה העליתנו", כאילו כל מה שנעשה מיציאת מצרים עשה רק מעצמו, וזאת היתה מטרתם לעקור את האמונה ולכפור בכל התורה, אבל הם חששו לדבר נגד משה רבנו, כי היה גדול הדור, ורק חיכו לשעת כושר, וכשקורח חלק על משה, הם הצטרפו אליו. אם קורח היה יודע את מזימות דתן ואבירם, הוא לא היה מצרף אותם, שהרי הוא ביקש כהונה גדולה, והם הרי רצו לעקור את האמונה שלא צריך גם כהן גדול, אבל הם הסתירו את מגמתם האמיתית, והתלוו לטענות קורח ועדתו, והם הסיתו את ישראל לתמוך במחלוקת של קרח, אבל המטרה האמיתית שלהם "בהצותם על ה'", לעקור את האמונה, אלא כיון שלא יכלו לעשות בפעם אחת, התחברו בהתחלה אל קורח ועדתו, שמטרתם הסופית לצאת בסופו של דבר נגד ה' ונגד כל התורה כולה.

"ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם קריאי העדה אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח וכו' ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת קרח" (כ"ו - ט' - י')

שואל רבי יעקב קמניצקי, התורה הרי מונה את שמות בני ישראל לשבטיהם, מדוע התורה סטתה מעניינה ומספרת כאן את מעשיהם של דתן ואבירם ועדת קרח? ומתרץ, בתחילת ספר במדבר, התורה סופרת את מנין בני ישראל והמספרים הם עגולים אלפים ומאות. גם כאן הספירה היא עגולה אלפים ומאות, חוץ משבט אחד שבט ראובן שבהם יש גם עשרות, "אלה משפחות הראובני ויהיו פקודיהם שלשה וארבעים אלף ושבע מאות ושלושים", מדוע? כי כשבני ישראל יצאו ממצרים כתוב "וחמושים עלו" [שמות י"ג - י"ח], בגלל שישאל חששו מפני מצרים הרודפים אחריהם, לכן לא הלכו יחידים אלא התחלקו לקבוצות קבוצות, וכל קבוצה מנתה חמישים איש. לכן, גם כשספרו אותם נעשתה הספירה לפי קבוצות של חמישים חמישים. את היחידים העודפים שנותרו לאחר חלוקת השבט לחמישים חמישים, פיזרו בין שאר הקבוצות של החמישים מאותו השבט. באה התורה להשמיענו, כי השבט היחיד שהיתה לו קבוצה של שלושים איש ולא של חמישים, היה שבט ראובן, "ויהיו פקודיהם וכו' ושלושים", וכל כך למה? זה כתוב בהמשך, והסיבה? "ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם וכו'", זכר לדבר, כדי לפרסם אותם לגנאי, השאירו בהם קבוצה של שלושים איש.

אבל בכל זאת הועיל להם הרהורי תשובה שלא ירדו לשאול תחתיה אלא "נתבצר להם מקום גבוה בגיהנום" וישבו שם.

בספר "טעם ודעת" לרבי משה שטרנבוך מתרץ, בני קורח רק "הרהרו תשובה בליבם", והיתה תביעה עליהם מדוע כשחזרו בתשובה רק הרהרו בליבם ולא ניסו להרחיק את העם ממחלוקת, מדוע לא צעקו בקול גדול, המחלוקת אינה אמת, המחלוקת אינה אמת!!! ומאחר ששמרו אמת זו לעצמם, בהרהור הלב, ולא אמרו את זה בקול, לכן "נתבצר להם מקום בגיהנום", אם היו דואגים לכלל ישראל להרחיקם מהמחלוקת, היו נמצאים יחד עם כלל ישראל, מכיון שלא דאגו לכולם, נשארו לבד, ובכל זאת אפילו הרהור תשובה הציל אותם שלא נבלעו באדמה ולא הפסידו את חלקם בעולם הבא

"ובני קרח לא מתו" (כ"ו - י"א)

הם היו בעצה תחילה, ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנום וישבו שם. [רש"י]
שאלו את רבי חיים קניבסקי, (הובא בגליון "דבר שיח"), רש"י אומר שהרהרו תשובה בליבם, וא"כ, מתי חזרו בתשובה? אם אחרי שסגרה הארץ את פיה ואבדו מתוך הקהל, הרי היו כבר בבחינת מתים, והמתים חפשי ואינם בכדי עשיית תשובה, א"כ, מתי עשו תשובה? ותרץ, כשמשנה הגיע אל קרח, קמו מלפניו, כמו שמובא במדרש, ואז הרהרו בתשובה.

וא"כ יש לשאול מה הביא אותם לחזור בתשובה? אמר רבי משה סולבייצ'יק זצ"ל: כשמשנה התקרב אליהם להחזירם בתשובה, הם היו בספק האם לקום בפניו, מצד אחד, הרי הוא גדול הדור, ומאידך אם יכבדו את משה רבנו הדבר נוגד לכיבוד אב ולכן אסור להם לכבד את משה רבינו. אבל בסוף פסקו שצריך לקום וזה לא פוגע במצות כיבוד אב, כי הרי אביהם קרח טען שמשנה המציא כל התורה מעצמו והיא לא מן השמים ר"ל אם כן גם המצוה של כיבוד אב לא נוהגת לפי דבריו וא"כ אפשר לקום מפני משה רבינו, והרהור זה בחשיבותו של משה רבנו ושלישיתם הם לא חייבים בכיבוד אב גרם להם לחזור בתשובה.

"ובני קרח לא מתו" (כ"ו - י"א)

ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנום וישבו שם. [רש"י]

מלשון רש"י שכתב "הרהרו תשובה בלבם" דייק רבי אהרן לייב שטיינמן זצוק"ל, שלא התוודו ולא התחרטו וקיבלו על העתיד, כפי כל דיני התשובה, אלא, רק הרהרו בתשובה ובזה זכו להינצל, רואים מזה כמה מועיל הרהור טוב (ובלבד שיהא הרהור אמיתי) ויש קונה עולמו בשעה אחת, והקב"ה דן את האדם על כל חלק ממוחשבתו, לא רק במחשבתו והרהור עבירה, דגם הרהור טוב של חרטה לוקחים בחשבון.

והנה בקידושין [מ"ט:] איתא, דהאומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק גמור, אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו. משמע דאע"פ שלא התוודה והתחרט, אלא, רק הרהר תשובה הוא נחשב לצדיק גמור (ועי' מנ"ח מצווה שס"ד).

הדורות, להשמיענו החידוש שיש בזה, שהגם שדרכו של עולם שהדורות הולכים ויורדים, אבל כאן ראינו דבר פלא - שבניו של קרח נתעלו יותר מאביהם וחזרו בתשובה שלימה, והגם שאביהם אבד מתוך הקהל וירד חיים שאולה, אבל הם חזרו ועלו ושרתה עליהם רוח הקודש (כמבואר ברש"י תהלים מ"ב - א'), וללמד לדורות בא, שהגם שמטבעו של עולם שיש ירידת הדורות וכולם פוחתים והולכים, אבל אין זה בהכרח, אלא מי שרוצה יכול להתחזק ולהתעלות יותר מאבותיו.

וע"ז הדרך פירש ה"שפת אמת" זי"ע [ויחי תרל"ב] את ברכת יעקב לבני יוסף [בראשית מ"ח - כ'] 'בך יברך ישראל לאמור ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה', ומהי מעלתם של בני יוסף שכולם יתברכו להיות כמותם? אלא, הגם שהיו בני בניו של יעקב - נחשבו כבניו להיות בדרגת השבטים עצמם, וכמו שאמר 'כראובן ושמעון יהיו לי' [שם - פסוק ה'], וזוהי תכלית הברכה שלא יראה בהם ירידת הדורות, אלא ייחשבו כדור הקודם - בני יעקב שבטי י-ה.

רבי חיים קניבסקי מתרץ בשם אביו ה"קהילות יעקב" זצוק"ל, הכתוב בא לומר שלא תקשה למה נענשו דתן ואבירם כ"כ, הרי היו כאנוסין שלפי שהיו שכנים של קרח נמשכו אחריו, כמו שפירש רש"י בפרשת קרח, ולזה קאמר הרי בני קרח שבוודאי היו שכנים ומ"מ לא נמשכו אחריו, וא"כ גם הם יכלו לעשות כן.

עוד י"ל, שהרי פרשה זו נאמרה לעניין הנחלות, ובא לומר שמדתן ואבירם לא נשאר כלום ולא נטלו נחלה. וכדי שלא תקשה לך, למה להלן בבני לוי מנה משפחת הקרחי, לזה הקדים לפי שבני קרח עשו תשובה ולא מתו.

בספר "בית אב" מתרץ, כיון שרק "הרהרו תשובה בליבם" בעוד שלעיני כל העם נראו כשותפים מלאים בעצת קרח, לכן בשעת מעשה אי אפשר היה להפך בזכותם ולרחם עליהם, כי היו מחוברים עם עדת קרח, על אף שבמחשבתם ובליבם נפרדו מהם. אבל אצלנו בפרשת פנחס, מזכירים את ייחוסם של ישראל, ולכן פרשה זו מזכירה ייחוסם של ישראל, ולכן כשם שמזכירים את "דתן ואבירם" בבחינת "ושם רשעים ירקב", כך יש להזכיר את שבחם של בני קורח, כי באמת חזרו בתשובה וצדיקים היו בבחינת "זכר צדיק לברכה".

"ובני קרח לא מתו" (כ"ו - י"א)

הם היו בעצה תחילה, ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנום וישבו שם. [רש"י]

שואל ה"כתב סופר", ממה נפשך, אם הרהרו בני קרח בתשובה, מדוע ירדו לגיהנום, ואם הרהור אינו עוזר, מדוע "נתבצר להם מקום גבוה בגיהנום"? ומתרץ, הגמ' ביומא [פ"א:] אומרת, המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כדי שלא יהיה בנן עדין ותלמידו בגיהנום. לכן, בני קרח שהיו בעצה תחילה, לא הספיק להם הרהורי תשובה להוציא אותם מהגיהנום, שהרי הם היו מחטיאי הרבים ולא הספיקו בידם לעשות תשובה גמורה, כדי שלא יהיו הם בנן עדין ותלמידיהם בגיהנום. זו כוונת רש"י "הרהרו תשובה בלבם", היינו, ביקשו לעשות תשובה אך לא הספיקו בידם,

עם כניסתם לארץ, נקרא שמו אזני, שתהינה אזניו פתוחות וקשובות לשמוע ולקלוט קדושת ה' מאוויר ארץ הקודש.

"לישוב משפחת הישובי" (כ"ו - כ"ד)

הוא יוב האמור ביורדי מצרים. [רש"י]

הטעם שהוסיפו לו את האות ש' כתב בספר **"דעת זקנים"** בפרשת ויצא (ו' - י"ח) אמר יששכר אין יוב שם הגון אוסיף לו אות אחת משמי ויקרא שמו ישוב והיינו דכתיב בסדר פנחס לישוב.

בספר **"דבש וחלב"** כותב: מנהג הוא שמי ששמו יששכר, קוראים לו לעלות לתורה בשם ישכר, ויש נוהגים שבקריאה הראשונה שמופיעה שמו, קוראים **"יששכר"**, ומכאן ואילך רק ישכר. **רבי צבי אלימלך מדינוב**, בעל **"בני יששכר"** חולק על מנהג זה בתוקף. לדבריו, אין למנהג זה יסוד ומקור, והוא מסיים את דבריו בביטוי המליצי החרף, **"ישכר" (יסכר)** פי דוברי שקר.

אבל באמת, יש למנהג זה מקור. והמקור הוא מדרש שמוכא בספר **"דבק טוב"**, ששמו של ישוב בן יששכר היה יוב, וכמו שכתוב בפרשת ויגש [בראשית מ"ו - י"ג] **"ובני יששכר תולע ופוח ויוב ושמרן"**, אלא, מאחר שהיתה במצרים עבודה זרה ושמה יוב, לקח יששכר את האות ש' משמו, והוסיפה לבנו וקרא לו **"ישוב"**, וא"כ נשאר הוא עצמו בשין אחת, ישכר. וכן כתוב ב**"דעת זקנים"** מבעלי התוס' לפרשת ויצא.

וכן כתב רבי חיים קניבסקי בספרו **"טעמא דקרא"** שהחזו"א הורה לבעל קורא בבית מדרשו שבפרשת ויצא ויקרא יששכר ובשאר מקומות יקרא ישכר. ולא ביאר הטעם. וביאר רבי חיים קניבסקי, בפרשת ויצא שמדובר כשנולד יששכר ועדיין כך היה השם שלו כפי שקראה לו לאה, יש לקרא יששכר, אבל מכאן ואילך שכבר נולדו בנים ליששכר וכבר נתן אות משמו יש לקרא ישכר.

והמנהג הנפוץ לקרוא תמיד יששכר בש' אחת, ויש נוהגים כהחת"ס שקוראים בפעם הראשונה בשני ש'.

היה פעם בעל קורא בירושלים שאמר, שיש לו מסורת מאבותיו, שעד פרשת פנחס קוראים יששכר, ומפרשת פנחס ואילך ישכר, ולא ידע למה. וכן הביא רבי יעקב קטינא זצ"ל בספרו **"קרנן העני"** בשם רבי צבי הירש מוידיתשוב זצ"ל שאמר, שעד פרשת פנחס צריך הקורא לקרוא **"יששכר"** - בב' שיני"ן, ומפרשת פנחס והלאה בחד שי"ן, והביא זכר לדבר דכתיב **"יסכר פי דוברי שקר"** - פירוש, מי שאומר **"ישכר"** עד פרשת פנחס, הוא דובר שקר. אך הוסיף בספר **"קרנן העני"**, לפי ה**"דעת זקנים"** ולפי המובא במדרש **"דבק טוב"** מובן, שבפרשת פנחס נתן אות ש' אחת ליוב. וכן כתב בספר נחלת יעקב.

"אלה בני בנימין למשפחותם ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ויש מאות אלה בני דן למשפחותם וכו' ארבעה ושישים אלף וארבע מאות" (כ"ו - מ"א - מ"ג)

לבנימין היו עשרה ילדים, ולדן בן אחד ששמו חושים, והבן היחיד הזה, הגמ' בסוטה [ג:] אומרת שהיה חרש, ואע"פ כן היו הם הרבה יותר משבט בנימין

לפי רעיון זה אפשר להבין דבר נוסף לפני תקיעת שופר אומרים **"למנצח לבני קרח מזמור"** [תהילים מ"ז], מה שייכותו של מזמור זה לתקיעת שופר ולראש השנה בכלל? אלא, אמירת הפסוקים לפני תקיעת שופר נועדה לעורר אותנו לתשובה, ובני קרח הם גדולי בעלי התשובה, הם דוגמא לבעלי עבירה שברגע האחרון הספיקו לעשות תשובה, ולכן בראש השנה לפני התקיעות שכל אדם מהרהר בתשובה, אומרים לאדם, אל תיפול בייאוש, גם ברגע האחרון לפני תקיעת שופר, יש לך את ההזדמנות לחזור בתשובה ותשובתך תתקבל, כמו שתשובת בני קרח התקבלה ואפילו שבני קרח עשו תשובה כשהיו כבר בגהינום, נתקבלה תשובתם.

בהרהור התשובה זכו בני קרח, ללמוד מוסר השכל לכלל ישראל לדורי דורות, כי גם מי שנמצא בדיוטא התחתונה ביותר, עדיין יכול לעשות תשובה ולהינצל. לכל אדם באשר הוא נמצא, ישנה אפשרות להיחלץ ולהינצל. הסבר נוסף, כדי להתעורר. כמו כן כל אחד שיתעורר לפני התקיעות, תתקבל תשובתו ואין לו להתייאש.

"בני גד למשפחותם לצפון משפחת הצפוני לחגי משפחת החגי לשוני משפחת השוני" (כ"ו - ט"ו)

בספר **"מאור ושמש"** כתב לבאר פסוק זה בדרך רמז למצוות צדקה. **"בני גד"** מרמז למצוות הצדקה, כמו שהגמרא אומרת ג-ד **"גמול דלים"**, ובאה התורה לעורר שלוש נקודות בזהירות מצוות הצדקה. א'. שיתן בצנעה ובהסתר, כדי שלא לבייש את העני. המעלה השניה, לתת בפנים מאירות ושמחות - **"ולא ירע לבבך"**. והשלישית, **"נתן נתן"**, שיתן ויחזור ויתן. ושלוש דברים אלו רמוזים בפסוק זה כך, **"בני גד"** ר"ת **"גמול דלים"**, **"לצפון משפחת הצפוני"**, שיש לתת צדקה בהצנעה ובהסתר. **"לחגי משפחת החגי"**, לשון חג ומועד, שיתן בפנים שמחות. **"לשוני משפחת השוני"**, שיתן ויחזור וישנה שוב ושוב.

"לאזני משפחת האזני" (כ"ו - ט"ו)

ואומר אני שזו משפחת אצבון. [רש"י]

שואל השל"ה, מה הקשר והשייכות של אזני לאצבון? ומתרץ, הגמ' בכתובות [ה:] אומרת, מפני מה אצבעותיו של אדם דומות ליתדות? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, יניח אצבעותיו באזניו הרי, שנבראה ה**"אצבע"** עבור ה**"אוזן"**, ושני השמות חד הם, ושניהם **"קרובי משפחה"**. עוד מתרץ השל"ה, שבט גד היה שכן לשבטי ראובן ושמעון שהיו בהם רשעים, דתן ואבירם ומאתיים וחמישים איש מעדת קרח משבט ראובן, זמרי וחבריו היו משבט שמעון, ובני גד לא למדו ממעשיהם ולא שמעו לו, לכן נקראו **"אצבון"**, לרמז ששמו אצבעותיהם באזניהם. אבל עכשיו שהסתלקו הרשעים, כולם חזרו בתשובה, הסירו את האצבעות מאזניהם ונקראו **"אזני"**: **"אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין"** [משלי ט"ו - ל"א].

בספר **"מי השילוח"** מפרש, הגמ' [כתובות ה:] אומרת, מפני מה אצבעותיו של אדם דומות ליתדות? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, הוא יניח אצבעותיו באזניו. לכן, כשירדו למצרים, לאווירה הטמאה, למקום טמא, נקרא אצבון שהיה סותם את אזניו שלא יקלוט דבר שלא לרצון ה'. אבל בפסוק שלפנינו

מאיר כשמש בצהרים. שאל את תלמידיו: מיהו אותו האיש? ענו ואמרו: הרי זה בעל עבירות גדול. קרא לו רבי עקיבא ואמר לו: בני, ראיתי אור גדול מאיר מעל ראשך, וכן עולם הבא אתה. אמור נא לי איזה מעשה גדול עשית? סיפר נתן לרבי עקיבא שהוא בעל עבירה גדול, אך לאחרונה התאפק מלחטוא. הפציר בו רבי עקיבא שיבוא עמו לבית המדרש, ולא עזבו עד שלמדו תורה, והפך להיות התנא הקדוש נתן צוציתא, המוזכר בגמ' (שבת ג"ו:), נמצנו למדים, שרבי נתן זכה לכל זה רק משום פעם אחת ויחידה שכבש את יצרו, ועל ידי זה העפיל לרום המדרגה והמעלה, מכאן שהבא להיטהר מסייעין בידו.

"ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה אתה ללוי במצרים" (כ"ו - נ"ט)
בספר "תולדות אדם" כותב, ששמע בצעירותו מחכם אחד ביאור על פסוק זה, שבו לא נזכר מי ילדה את יוכבד. הביא אותו חכם מדרש, שבו נאמר, ששם אשת לוי היה "אותה". זה מה שכתוב כאן, "ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה אותה", היינו אשת לוי אשר זה שמה, "ללוי במצרים".

"ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלף כל זכר מבן חדש ומעלה כי לא התפקדו בתוך בני ישראל כי לא נתן להם נחלה בתוך בני ישראל" (כ"ו - ס"ב)
שבט לוי, היה תמיד מספרם מועט, שואל ה"משך חכמה", בשלמא במצרים מובן, כיון שלא היו בשעבוד לא חלה עליהם הברכה של ששה בכרם אחד, אבל מדוע במדבר לא התרבו, כמבואר "ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלף וכו'", מספר מועט לכל הדעות? ומתרץ, הקב"ה צופה ומביט ששבט לוי לגיונו של מלך לא ינחלו נחלה אלא רק ערי מגרש, ואם היו רבים, הרי היו מתלוננים מדוע נגרע חלקם, כמו שמצאנו בבני יוסף שצעקו שהקב"ה ברח אותם בעם רב והיה צר להם המקום. סיבה נוספת, שעל בני ישראל יהיה קשה הדבר לכלכלם. לכן, היה זה מחכמתו הרבה שלא להרבות אותם מחוץ לדרך הטבע כמו שהירבה את בני ישראל, ושכל התרבותם תהיה בדרך הטבעית. זהו שהדגיש הפסוק "ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלף", והסיבה לכך "כי לא נתן להם נחלה בתוך בני ישראל".

"ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון" (כ"ו - ס"ד - ס"ה)
הגאון רבי שאול קצנלנבון זצ"ל בהסמכתו לפירוש הגר"א על "ספרא דצניעותא" דייק, תיבת 'איש' מופיעה הן בפסוק ס"ד, והן בפסוק ס"ה, אך המעיין בתרגום אונקלוס ימצא, שבפסוק ובאלה לא היה איש' - תרגם: 'ובאלין לא הוה גבר', ואילו בפסוק 'ולא נותר מהם איש' - תרגם: 'ולא אשתאר מנהון אינש', ומה פשר השינוי? וביאר, על משה רבינו מצינו שאמרו חז"ל [דברים רבה י"א] 'מחציו ולמטה - איש, מחציו ולמעלה - אלקים'. כי המילה איש' תאמר לעיתים על הגוף ולעיתים על הנפש, ועל כן לעיתים מתרגם אונקלוס 'אינש' (על הנפש), ולעיתים 'גבר' (על הנוף).

ועדיין ראוי לעיין, מדוע כאן - פעם תרגם כך ופעם תרגם כך? ותירץ, התיבות ולא נותר מהם איש' - מיותרות לכאורה, שכן אמר זאת בפסוק הקודם, ואם כן די היה לכתוב: 'ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן ... כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון', אלא שיש לומר ששני הפסוקים

שהיו לו עשרה בנים. אומר ה"חפץ חיים", מכאן יש ללמוד, שמי שהקב"ה חפץ בו, יכול להצליח ע"י בן אחד יותר ממי שיש לו עשרה בנים. וכן לגבי עושר ונכסים, יש עני שמצליח ושמה בחלקו, ולהפך, יש עשיר מסכן, ועושה כולם ה'.

"ושם בת אשר שרה" (כ"ו - מ"ו)
"לפי שהייתה קיימת בחיים מנאה כאן". [רש"י]
רש"י מבאר מדוע הזכיר הכתוב את שרה בת אשר. ביאור נוסף כתב רבי זלמן סורוצקין זצ"ל בספרו "אזניים לתורה". ידוע שסימני הגואל' פקוד פקדתי' היו מסורים בידי שרה בת אשר, ועל סמך דבריה קיבלו בני ישראל במצריים את משה לגואל האמיתי [פרקי דר"א, פרק מ"ח], וכל זמן שלא נתן משה לבני ישראל נחלת שדה וכרם - כטענת דתן ואבירים, רק הולך אותם במדבר ארבעים שנה, נמצאו בבני ישראל כאלה שהטילו ספק בסימני שרה, הרי גם אחרי מיתת אהרן רצו בני ישראל לשוב מצרימה. אבל כאשר כבש משה ארץ סיחון ועוג ונצטווה 'לאלה תחלק הארץ', הכירו כולם שהמסורה שהייתה בידי שרה היא אמיתית. ולכן הזכיר אותה כאן הכתוב - לאמר שהאריך ה' את שנותיה וזכתה לראות בעיניה שמה שקיבלה מאביה 'אשר' שקיבל מיעקב אבינו, מתאמתת בליבות כל ישראל.

"ושם בת אשר שרה" (כ"ו - מ"ו)
אונקלוס הוסיף בתרגומו מילה נוספת: 'ושם בת אתה אשר שרה'. מבואר בדבריו שסרח לא היתה בתו של אשר אלא בת אשתו, וביאר הרמב"ן, שסרח הייתה בת אשתו של אשר שנולדה מאיש אחר וגדלה בביתו של אשר, עם בניו, ועל כן תרגם אונקלוס 'ושם בת אתה אשר, שרה'. מכאן הביא ה"חתם סופר" [בשור"ת, אבן העזר סימן ע"ן], ראייה נפלאה למה שכתב ב"תשובות מימוניות" [משפטים מ"ח] והובא להלכה ברמ"א [חור"מ סוף סימן מ"ב]: 'מי שמגדל יתום בתוך ביתו, וכתב עליו בשטר 'בני', או היתום כתב על מגדלו 'אבי' או 'אימיו' - לא נחשב מזויף, כי הואיל וגדלוהו, ראוי לכתוב כך'. ואף כאן, למרות שסרח לא היתה בתו של אשר, מכל מקום נקט הכתוב לגביה לשון 'בת אשר' - משום שנתגדלה בביתו.

"ליצר משפחת היצרי" (כ"ו - מ"ט)
כתוב בגמ' [מכות י:]: בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו..
אומר ה"חפץ חיים", בפסוק זה יש רמז לדברי חז"ל אלו. 'ליצר' ההולך אחר תאוות יצרו הרע, הרי הוא מגיע הישר אל 'משפחת היצרי, תיכף ומיד הוא ימצא את עצמו בחבורת אנשים ריקים ופוחזים, שהיצר הרע כבר שולט בהם מזמן. אך 'לשלם' - המבקש את השלמות, ושואף להיות צדיק, 'משפחת השלמי' - ימצא עצמו בחברת אנשים שלמים וטובים, כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו.

רבינו ניסים גאון הביא מעשה נורא (הובא בסדר הדורות, חלק תנאים ואמוראים, אות ג), מעשה באיש ששמו 'נתן, איש רע מעללים שהרבה לפשוע נגד ה', בכל מיני עבירות חמורות. והנה פעם אחת עצר בעד עצמו ונמנע מלפשוע. כעבור כמה ימים, פגשו רבי עקיבא וראה שראשו של נתן

אינם מדברים באותם אנשים, ובאלה לא היה איש' מדבר על דור המדבר, ואילו 'ולא נותר מהם איש' מדבר על המרגלים, ועל כן מיד הוא ממשיך ואומר: 'כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון'. ואונקלוס הלך בשיטת רבו - רבי אליעזר, שדור המבול יש להם חלק לעולם הבא [עין תוס' בבא בתרא ע"ג, ד"ה ודמו כי מיבסמין], ולכן תרגם בפסוק העוסק בדור המדבר 'גבר', דהיינו שרק הגופות לא עלו מן המדבר, אבל הנפשות יגיעו לחיי העולם הבא. אבל המרגלים, לכולי עלמא אין להם חלק לעולם הבא, ולכן בפסוק העוסק במרגלים תרגם 'אינש', כי אצלם גם הנפשות לא נותרו כלל לעולם הבא.

"כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון" (כ"ו - ס"ה)

מיד אח"כ כתוב "ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחות מנשה בן יוסף". מה הקשר בן שני הפסוקים המדברים על כך שכל יוצאי מצרים כבר מתו, לבין פרשת בנות צלפחד? בספר "פניני קדם" מביא בשם רבי שמריהו זלמן ב"ר יעקב אברהם, בעל ה"אבני שהם", כתוב לעיל (י"ד - ל"ח) "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם", ובפשטות, הכוונה כי כולם מתו ורק יהושע וכלב נשארו. אבל חז"ל [בב"ב קי"ח:] דרשו את הפסוק אחרת: המרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם. מניין אנו יודעים זאת? אמר עולא, שכתוב "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם". מה הפירוש חיו? אם הכוונה ממש, והרי יש פסוק שסותר "ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון", אלא מה הפירוש "חיו"? "שחיו בחלקם", שלקחו את חלקם של המרגלים בארץ. בנות צלפחד ביקשו "תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו", והרי קיימת מחלוקת למי נחלקה הארץ, ליוצאי מצרים או לאלה שנכנסו לארץ. טענו איפוא בנות צלפחד, שמהפסוק הקודם משמע שנחלקה הארץ ליוצאי מצרים, שאם לא כן, מדוע יהושע וכלב קיבלו את חלקם של המרגלים שהיו יוצאי מצרים, ע"כ שנחלקה הארץ ליוצאי מצרים, ואם כן אמרו בנות צלפחד, גם להן מגיע חלקן של אביהן שאמנם מת במדבר, אך היה מיוצאי מצרים.

"ותקרבנה בנות צלפחד" (כ"ז - א')

בספר "נסיך ממלכת התורה" על חיינו של רבי שמחה זיסל ברוידא, מובא ששאל, מהי הזכות שזכו בנות צלפחד שפרשה שלמה נכתבה על ידן, דבר שלא זכתה לזה אף אשה בתולדות עם ישראל, וכן לא האמהות הקדושות. ויותר, בשום מקום בתורה לא כתוב שחמשת בנותיו של צלפחד היו צדקניות מופלגות שלכן זכו למה שזכו, ואחרי הכל, הפרשה נקראת על שם אביהם צלפחד, במה הוא זכה שיקרא על שמו, והקושיה מתעצמת, הרי הגמ' אומרת שהמקושש היה צלפחד ונידון לסקילה, והרי חטא חטא חמור של חילול שבת בפרהסיא, ואיך קוראים פרשה שלמה על שם רשע? ותינו, התוספות בבבא בתרא [ק"ט: ד"ה אפילו] מביאים בשם המדרש, שמקושש לשם שמים נתכוין, שבני ישראל אמרו, כיון שנגזר עלינו לא להיכנס לארץ ישראל, שוב אין אנו מחויבים במצוות, עמד וחילל שבת כדי שייהרג ויראו אחרים. ועוד מביאים, כאשר הצטוו בני ישראל על השבת, היה זה דבר שהיה קשה להבנה, ובעיקר ליישם אותה, איך אפשר לצוות על מיליוני אנשים שיבינו שמי שמקושש עצים ביום השבת דינו מיתה? חשב

צלפחד, כדי שאיסור שבת ישתרש בליבם ובמוחם, יקום ויעשה מעשה, ולכן הלך ועבר במזיד ובפרהסיא על איסור דאורייתא, ועל ידי זה שהרגו אותו, הבינו והושרש בליבם חומר איסור חילול שבת. והנה, אפילו שכוונתו היתה לשם שמים, הרגו אותו על היותו פושע, ואיבד הרבה מחלקו לעולם הבא. וא"כ, צלפחד לא מסר רק את גופו ואת חייו בעולם הזה כדי שהשבת תושרש בעם ישראל, אלא מסר את נפשו וחלקו בעולם הבא. מסירות נפש כזאת מעולם לא היתה בכלל ישראל, שאדם מוסר את העולם הזה והעולם הבא שלו למען כלל ישראל, וכשכר על מסירות נפשו הנפלאה למען כלל ישראל, זכה צלפחד שנקראת פרשה בתורה על שמו.

"ותקרבנה בנות צלפחד וכו' למשפחת מנשה בן יוסף" (כ"ז - א')

למה נאמר, והלא כבר נאמר בן מנשה, אלא לומר לך, יוסף חבב את הארץ ובנותיו חבבו את הארץ. [רש"י] שואל ה"חתם סופר", מנין למדו חז"ל שבנות צלפחד חיבבו את הארץ, ומה שביקשו לקבל ירושה, גם אם זה היה בארץ אחרת הן היו תובעות חלקן? ומתוך, בנות צלפחד היו הרי משבט מנשה, שחציים נשארו בעבר הירדן. חששו בנות צלפחד שהן תקבלנה את חלקן בעבר הירדן, ולכן כשהן באו לפני משה, הם ביקשו את חלקן "בתוך אחוזת אבינו" בארץ ישראל דווקא ולא בעבר הירדן, ואפילו שהנחלה בעבר הירדן היתה יותר גדולה, בכל זאת הן חיבבו את ארץ ישראל, מכאן ש"חיבבו את הארץ".

ה"אמרי אמת" מתוך, ידועה המחלוקת האם צלפחד היה המקושש או היה מהמעפילים [עין רש"י להלן פסוק ג'], אומר ה"אמרי אמת", בין לפי מי שאומר שצלפחד היה המקושש, ובין לפי מי שאומר שהיה מהמעפילים, צלפחד מת בשנה הראשונה או השנייה ליציאתם מצרים. ואם עיקר תביעתן היה על ירושה וכסף, למה חיכו ארבעים שנה ולא תבעו מטלטלין שבוודאי השאיר אחריו מביית מצרים וביית הים. אלא על כרחך שכסף לא דיבר אליהן בכלל, ורק כעת שחלקו את הארץ, רצו את חלקן, בגלל חביבות הארץ.

"ותקרבנה בנות צלפחד וכו' למשפחת מנשה בן יוסף" (כ"ז - א')

למה נאמר בן יוסף, והלא כבר נאמר בן מנשה, אלא לומר לך, יוסף חבב את הארץ שנאמר "והעליתם את עצמותי", ובנותיו חבבו את הארץ שנאמר "תנה לנו אחוזה". [רש"י]

שואל רבי משה פיינשטיין, לכאורה היינו מבינים ששבחו של אדם גדול יותר בדברים שהשיג בעצמו, במוחו ובכישורונותיו, ולא בגלל שלמד מאבותיו, ואילו כאן משמע ששבחו של בנות צלפחד שחיבבו את הארץ כמו יוסף? ומתוך, אדרבה, רואים מכאן מהי דעת תורה, ששבח גדול הוא יותר אדם שממשיך בדרכי אבותיו, מאשר מי שעושה מעצמו, כי העושה מעצמו, עצם המעשה גורמת לו לסיופוק, ולאחר העשייה מרגיש שיצא הוא כבר ידי חובה, אבל מי שלמד מאבותיו, לא מסתפק רק במעשה עצמו, אלא מוסיף והולך מרוב חביבותו, והמעשה הוא מושלם יותר.

"ותקרבנה בנות צלפחד ... מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה" (כ"ז - א')

'ולהלן (בסוף פרשת מסעי [ל"ו - י"א]) הוא אומר ותהייתה מחלה תרצה מגיד שכולן שקולות זו כזו לפיכך שינה את סדרן'. [רש"י]

עוד מתרץ ה"פנינים יקרים", הגמ' בבבא בתרא [ק"ז:] אומרת, הטענה של בנות צלפחד היתה ממה נפשך, אם הם כבנות שלא נקראו זרע, א"כ אמנו צריכה להתייבם, ואם אמנו לא צריכה להתייבם, תן לנו נחלה. ואיך יכול להיות מציאות שהן לא נקראו זרע ואמא שלהן לא צריכה להתייבם, זה יכול להיות רק אם הוא חי. איך יתכן שהוא חי? אם היה מעדת קרח והוא נבלע באדמה והוא לא מת. לכן הן ציינו במיוחד שהוא לא היה בעדת קורח, אלא "בחטאו מת", הוציאו אותו להורג, אם כך, או שאמנו תתייבם, או שאנו נקראות זרע, ואז אנו זכאיות לנחלה.

ה"חתם סופר" מסביר את בקשת בנות צלפחד, כי חז"ל אמרו, המקושש לשם שמים התכוון, שמסר נפשו ללמד לישראל שישמרו שבת, וכל השומר שבת, אומרת הגמ' בשבת [ק"ה:], זוכה לנחלה בלי מצרים, א"כ למה יגרע חלקן.

"כי בחטאו מת" (כ"ז - ג)

הגמ' במסכת שבת [ק"ג:] מספרת, מעשה בחסיד אחד שעבר בשבת ליד כרמו, וראה שיש פרצה בגדר. הרבה בליבו שעליו לסתום את הפרצה מחשש לגנבים, ומכיון שהרהר על כך בשבת, על אף שלהרהר מותר, קיבל על עצמו החסיד לא לתקן גדר זו לעולם. מה עשה הקב"ה? הצמיח לו שם אילן ושמו צלף, ונסתמה הפרצה ע"י הצלף.

אומרים בשם האר"י הקדוש [מובא ב"בן יהודה"], שאותו חסיד היה גלגול נשמה של צלפחד, והוא בא לתקן את החטא של חילול שבת ע"י הקפדתו המופלגת בשמירת שבת. וגם שם העץ רומז על כך, צמח שם חד - צלפ - אותיות צלפחד.

הגמ' בביצה [כ"ה:] אומרת, שלשה עזין הן, ישראל באומות, כלב בחיות, תרנגול בעופות ויש אומרים אף צלף באילנות. התורה כותבת "איש מקושש עצים" אך אינה נוקבת בשמו, והאיך נרמז ונודע שמו? עץ הצלף הוא שגילה שמחלל השבת היה צלפחד, ושאותו חסיד הוא גלגול שלו, ולכן נאמר על הצלף שהוא עץ שבאילנות.

"אבינו מת במדבר וכו' כי בחטאו מת" (כ"ז - ג)

מה הקשר בין מה שלא היה בעדת קרח לבין מה שלא היה לו בנים. מבאר בספר "חנוכת התורה", הגמ' במועד קטן [י"ה:] אומרת על הפסוק בתהילים [ק"ו - ט"ז] "ויקנאו למשה במחנה", מלמד שכל אחד קנא וחשד לאשתו ממושה, והגמ' במסכת סוטה [כ"ו:] אומרת, סוטה שחשדו בה ושתתה מהמים המאורים, והתברר שהחשד היה לחינם, "ונקתה ונזרעה זרע", אם ילדה נקבות תלד זכרים. וזה מה שכתוב: "והוא לא היה" בתוך העדה שקינאו לנשותיהם ממושה, והראיה "ובנים לא היו לו", כי אילו היה בעדת קרח שחשדו נשותיהם לחינם, היה צריך להיות תשלום גמול לאימנו שתלד זכרים.

רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל בספר "רשומים בשמך" ביאר בשם אביו על פי דברי חז"ל [שבת צ"ו:] 'מקושש זה צלפחד', צלפחד עשה מעשה זה בכוונה

הנה רש"י בפרשת מסעי כתב 'כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו בשנים, ונישאו כסדר תולדותן, ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן, ומגיד ששקולות זו כזו'. ולכאורה צריך להבין, אם בשאר מקומות מנאן כסדר חכמתן, איך שייך לומר ששקולות הן. וביאר בפירוש הרא"ם, 'שהיו שקולות בכבוד', שהגדולה בשנים מכבדת הגדולה ממנה בחכמה, והגדולה בחכמה מכבדת את הגדולה ממנה בשנים, וכיוצא בזה גבי אהרן ומושה שפעמים הקדים הכתוב את אהרן שכתוב הוא אהרן ומושה ופעמים ההיפך הוא משה ואהרן - ללמד ששקולין הן, והביאו רש"י בפרשת וארא, ואינו רוצה לומר שקולין בחכמה, אלא בכבוד שכל אחד היה מכבד את חבירו משה לאהרן מפני שגדול ממנו בשנים ואהרן למשה מפני שגדול ממנו בחכמה'.

רבי יהודה אריה דינר ביאר, מה שכתב רש"י שהיו שקולות היינו כלפי שמיא, שכל אחת ואחת מהן עשתה בכל כוחה רצון ה', וכל אחת לפי כישרונה וטיבעה עשתה כפי יכולה, ולכן הן שקולות. וזה הלימוד בשבילנו שאם כל אחד מנצל את הכוחות שמקבל, והן שלימות תפקידו, ולא להסתכל על מה שחברו השיג.

"אבינו מת במדבר וכו' כי בחטאו מת" (כ"ז - ג)

לפי שהיו באות לומר בחטאו מת, נזקקו לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על הקדוש ברוך הוא, אלא בחטאו לבדו מת, ולא החטיא את אחרים עמו. ר' עקיבא אומר מקושש עצים היה. ור' שמעון אומר מן המעפילים היה. [רש"י]

שואל ה"שואל ומשיב", מהיכן דרשו ר"ש ור"ע מה היה חטאו של צלפחד? ומתוך, שניהם דקדקו מהלשון "כי בחטאו מת" וא"כ הוא לא חזר בתשובה ולא התוודה לפני מותו. לכן, ר"ע סובר שזה היה המקושש, שעליו אמרו חז"ל שהתכוון במעשהו לשם שמים כשרצה להראות כמה חמור הוא חילול שבת, לכן כשהוצא לסקילה לא היה לו על מה להתוודות, וממילא "בחטאו מת". ואילו ר"ש שסובר שצלפחד מהמעפילים היה, מסתמך על כך שהעמלקים הכום עד חרמה ומתו בחטאם בלי לחזור בתשובה, ולכן התורה מסיימת "כי בחטאו מת".

"אבינו מת במדבר וכו' כי בחטאו מת" (כ"ז - ג)

מדוע בנות צלפחד היו צריכות להדגיש שאביהן מת בחטאו, מתרץ ה"משך חכמה", הגמ' בבבא בתרא [ק"ט:] אומרת, בנות צלפחד חכמניות היו, דרשניות היו, וידעו שהרוגי בית דין נכסיהן ליורשים, הרוגי מלכות נכסיהם למלך, ולמשה היה דין של מלך, כמו שדרשו חז"ל מהפסוק "ויהי בישורון מלך". אומר ה"משך חכמה", א"כ, חכמה גדולה עשו בזה שאמרו "כי בחטאו מת", בחטא של המעפילים או שהיה מקושש עצים בשבת, ולכן נכסיו ליורשים, אבל אילו הוא היה מעדת קורח שחלקו על משה, היה נחשב כהרוג מלכות, ולכן אמרו שלא היה בעדת קרח.

בספר "פנינים יקרים" מסביר: צלפחד לא החטיא אחרים, אדרבה, ע"י מיתתו נמנע מאחרים מלחלל שבת שהיה גורם להם למיתה, ולכן הדגישו שזה היה רק חטאו ולא חטא הרבים.

טובה, כדי שממנו יראו וילמדו את העונש שמענישים למחלל שבת, ועל ידי זה יזהרו הכל בשמירת השבתות, והוא הנקרא בחז"ל 'עבירה לשמה', וכבר למדנו [נזיר כ"ג:] 'אמר רב נחמן בר יצחק: גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה', ופירש רש"י: 'עבירה לשמה - לשם מצוה'. והנה, בכל דבר שהאדם עושה - העידו בנו חז"ל [אבות ד' - ב'] 'מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה', כי לפעמים יש אדם העושה מעשה אשר כלפי חוץ למצוה יחשב - אולם שבע תועבות בלבן, כי כוונתו לעבירה, ואכן הבוחן לדעת אם התכוון לדבר עבירה או לשם מצוה הוא התוצאה אשר תבוא מכך בהמשך, אם היא גוררת מצוה אחרת - הרי זה סימן שאכן מצוה היתה, ואם לאו - הרי לעבירה יחשב.

והנה צלפחד שעשה את העבירה לשמה כמבואר, אם כן בודאי לא נגררה ממנה שום עבירה נוספת. וזו היתה כוונת בנותיו, באמרו 'אבינו מת במדבר וגו' ובנים לא היו לו' - לאותו חטא שעשה לא היו תולדות בבחינת 'עבירה גוררת עבירה', ומכיון שלא באה ממנו תוצאה ותולדה של עבירה אחרת - זהו סימן מובהק שאכן העבירה היתה לשמה, ולא יחשב לו לחטא, ועל כן בקשו בנותיו "תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו".

אל ה"אבני נזר" באו שני בעלי דינים לדין תורה. לפני שישבו, אמר אחד מבעלי הדינים, שבמחלוקת שהיתה לפני שנה שהאדמו"ר העביר שוחט משחיטתו, הייתי לצידו של האדמו"ר. מיד אמר ה"אבני נזר", פסלתני מלדון. והראיה, מבנות צלפחד, כשבאו לבקש את חלקן בארץ ישראל, אמרו בדבריהן "והוא לא היה בעדת קרח", מיד "ויקרב משה את משפטן לפני ה'", ולא כמו ענין של פסח שני שאמר "עמדו ואשמעה מה יצווה ה'", אלא ראה עצמו פסול מלדון, כי שיחידהו בדברים.

"אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה וגו', ויקרב משה את משפטן לפני ה'" (כ"ז - ג' - ה')

'נתעלמה הלכה ממנו, וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר 'הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי' (דברים א' - י"ז). [רש"י]

מבואר ברש"י שיש כאן איזהו עונש כביכול שנענש משה רבינו על שאמר 'הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי'. ועצם הדבר שנעלם ממנו דווקא הלכה זו ביאר מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל בספרו על התורה, דאפשר לומר שבשביל כך נתעלמה ממנו הלכה, ולא חרץ דינן של בנות צלפחד, בשביל שמושה רבינו ראה את עצמו כמשוחד בדברי בנות צלפחד, שאמרו על אביהן שהוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' וגו', ואף כי היו צריכות לטעון כך כדי להפוך בזכותן וליטול חלק בארץ [עין בבא בתרא ק"ח:], מ"מ חשב משה שבנות צלפחד שחכמניות היו, ברצונן היה מלבד זה להשפיע עליו להוציא לאור משפטן, ולכן אמרו לו שעליו לדעת שאביהן לא לקח חלק במחלוקתו של קרח ועדתו, ומכיון ששמע משה דבריהן מיד הקריב את משפטן לפני ה', כלומר שראה את עצמו פסול לדון דינן. וכמו שמצינו בדברי רז"ל שבשביל דבר מועט שחשבו אותו לאבק שוחד, נמנעו מלשפוט בין אדם לחברו. [עין כתובות ק"ה:]

"ויקרב משה את משפטן לפני ה'" (כ"ז - ה')

'נתעלמה הלכה ממנו, וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר 'הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי' (דברים א' - י"ז). [רש"י]

באותיות לשון הקודש בהן ניתנה התורה, יש חמש אותיות סופיות המוזכרות בגמ' בראשי התיבות מנצפ"ך, עליהן אמרו חז"ל 'מנצפ"ך - צופים אמרום כו' אלא שכחום וחזרו ויסדום' [מגילה ב:], כלומר הצופים - אלו נביאי הדורות, הם שישבו וקבעו את האותיות הללו כאותיות סופיות לאחר שנשכחו. וכן אצל משה רבנו מצינו חמשה מקרים שונים שנשתכחה ממנו הלכה מתרי"ג המצוות שקבל בסיני, אומר הגר"א מוילנא זצ"ל, ראה זה פלא - כל ההלכות שנשתכחו רמוזות באותן אותיות מנצפ"ך, ואלו הן: מ - מקושש, עליו נאמר 'כי לא פרש מה יעשה לו' [במדבר ט"ו - ל"ד]. נ - נוקב שם השם, המקלל שנאמר בדינו 'ויניחיהו במשמר לפרש להם על פי ה' [ויקרא כ"ד - י"ב]. צ - צלפחד, היינו שאלת הנחלה לבנותיו, ככתוב ויקרב משה את משפטן לפני ה'. פ - פסח שני, שבקש משה 'עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם' [במדבר ט"ו - ח:]. כ - כזבי בת צור, שם נאמר 'והמה בכים פתח אהל מועד' [במדבר כ"ה - ו'] שנתעלמה ממנו הלכה. ללמדך, שאף האותיות הסופיות מנצפ"ך נתנו בסיני ולא נתקנו על ידי הנביאים, שהרי אפילו נביא אינו רשאי לחדש מצוה והלכה שלא התקבלה בסיני, אך כיון שראו הצופים שאלו האותיות מרמזות לחמשת ההלכות שנעלמו מזכרוננו של משה, לכן קבעו אותן בסופי תבות לסימן ולמזכרת.

"למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו" (כ"ז - ה')

אם היה לו בן, לא היו תובעות כלום, מגיד שחכמניות היו. [רש"י] מדוע נקראות בנות צלפחד חכמניות, הרי זה הדין? ועוד, למה רש"י לא מפרש את הפסוק כפשוטו, למה יגרע שם אבינו בגלל שאין לו בן, ולמה הבת לא תירש? אומרים בשם גדול אחד, שחז"ל רצו להדגיש מהותה וטיבה של חכמה. במידה שאדם מדבר במסגרת חוק התורה ויושרה, הוא חכם. אבל אם הוא מתחיל להיות סתם מקשן וטוען שזה נגד "המוסר האנושי" או "הצורך הסוציאלי", חכמה כזו אינה חכמת התורה. בנות צלפחד לא הקשו קושיות, אלא שאלו שאלה, שאילו היה בן לא היו שואלות שאלות, לא היו מתריסות נגד התורה, ולכן "מגיד שחכמניות היו", היו מחכימות בחכמת התורה, ומפני חכמה זו זכו שייכתב עליהן "כן בנות צלפחד דוברות", כך כתובה פרשה זו במרום.

"ויקרב משה את משפטן לפני ה'" (כ"ז - ה')

הקשה הרה"ק מקאצק זי"ע, הרי גם הסברא מחייבת שבמקום שאין בן - הבת יורשת, ולמה הוצרך להקריב משפטן לפני ה'? ותירץ, נחלת ארץ ישראל תלויה בשמירת השבת, כפי שאמרו חכמינו [שבת קל"ה] 'כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים', ונחלת ארץ ישראל היא ג"כ נחלה בלי מצרים, ואם כן הרי ממילא המחלל את השבת מאבד את נחלתו. והנה חכמינו אמרו [שבת צ"ו:] 'מקושש זה צלפחד', אם כן הרי מחלל שבת היה ואיבד את נחלתו, וטענתו של בנותיו לא היתה טענה כלל. אולם מצינו גם

חלק בארץ ישראל, ומדוע? הרי אביהם חילל את השבת? אומר ר' יהונתן אייבשיץ, בנות צלפחד טענו שאביהן מת לשם שמים, שכתוב "אבינו מת במדבר", שהכוונה בגלל החילול שבת שהיה במדבר, ולכן נידב את עצמו להראות שעל חילול שבת נסקלים. אמר להן משה, יכול להיות שאתן צודקות, אבל אני לא בוחן כליות ולב, רק הקב"ה יכול לקבוע מה היתה כוונתו, ולכן "ויקרב משה את משפטן לפני ה'".

"ויקרב משה את משפטן לפני ה'" (כ"ז - ה')

בפרשת נשא לגבי פסח שני כתוב [ט' - ו' - ח'] "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וכו' ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם". מדוע כאן לא ענה משה לבנות צלפחד באותה מטבע לשון? מתוך ה'פרדס יוסף', כתוב במשנה באבות [א' - ה'] "אל תרבה שיחה עם האשה", בפסח שני דיבר משה עם הגברים, לכן אמר "עמדו ואשמעה", אך כאן מדובר בנשים, לכן נזהר משה מלדבר עמן, ומיד הקריב את משפטן לפני ה'.

מסופר על תלמידיו הגדולים של רבי שמחה בונים מפשיסחא, החידושי הרי"ם ורבי יצחק מאיר מוורקא, שפעם כשהלכו בדרכם מבית המדרש לאכסניה, עברה לידם רוכלת שמכרה חפץ מסוים לו נוקק היה ר' יצחק מוורקא באותה שעה. ניגש ר' יצחק ושאל למחירו של החפץ, עשרה רובל ענתה הרוכלת. שמונה רובל וסגרנו עסק, התמוקח ר' יצחק. עשרה קופיקות, לא פחות, התעקשה המוכרת. יכול היה משא ומתן זה להתמשך, אילמלא הזדקף החידושי הרי"ם וזעק "איטשע, וכי" אל תרבה שיחה עם האשה" לא שווה שני רובל?

"כן בנות צלפחד דברת" (כ"ז - ז')

כך כתובה פרשה זו לפני במרום מגיד שראתה עינן מה שלא ראתה עינו של משה. [רש"י]

נשאלת השאלה, למה לא נכתב הדבר בתורה? מתוך בעל העקידה, באמת מפורש הדבר בתורה, כי למעלה בפרשה בפקודים של שבט מנשה, נאמר "ולא תחלק הארץ", שכל אחד ששמותיהם נזכרו יהיה חלק ונחלה בארץ, וזה הפירוש: כך כתובה פרשה זו לפני במרום, והן הבינו זאת וראו בעיניהן הרמז בפרשה, מה שלא ראו עיניו של משה.

"ותקרבנ בנות צלפחד וגו' ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר וגו' ויקרב משה את משפטן וגו' ויאמר ה' וגו' כן בנות צלפחד דוברות נתון תתן להם וגו'" (כ"ז - ז')

ולכאורה היה צריך להיות כתוב נתון תתן להן, שהרי מדובר בנשים? מבאר בספר "גן רוה", במסכת בבא בתרא [קט"ז:] על הפסוק "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ לטון ושוכל וצבעון וענה, ואומרים התוספות שענה זו היתה אשה. ונשאלת השאלה: אם ענה היתה אשה מדוע כתוב בפסוק הוא ענה? אלא הסיבה: שענה האשה הוזכרה בלשון זכר - הוא ענה, בגלל שירשה עם אחיה צבעון. וההוכחה לדברי תוספות אלו היא מן הפסוק שהוזכר בבנות צלפחד, שנאמר עליהן בלשון זכר תתן להם, והסיבה מכיוון שהן ירשו כמו זכרים.

דעה האומרת מקושש לשם שמים נתכוין' [עין תוס' בבא בתרא ק"ט], ואם כן לא איבד את נחלתו. אולם דבר זה רק קמי שמיא גליא, לפיכך ויקרב משה את משפטן לפני ה', שהוא יודע מחשבות וכוונתו של צלפחד גלויה לפניו אם היתה לשם שמים אם לאו, וממילא רק הוא יוכל להכריע אם מגיעה לו נחלה בארץ ישראל אם לאו. והשיב לו השי"ת: 'כן בנות צלפחד דוברות', היינו מה שאמרו 'אבינו מת במדבר' - 'במדבר' דייקא, כי כוונת צלפחד היתה לשם שמים להראות דגם במדבר חייבים לקיים המצוות, כדברי התוס' (שם), ואם כן לא איבד נחלתו, ומגיעה להן נחלת אביהן. [הו"ד בספר 'להבות אש']

"ויקרב משה את משפטן לפני ה'" (כ"ז - ה')

הנון של משפטן הוא מהאותיות רבתי, נון רבתי, מדוע? אומר ה"אור החיים" [במדבר ג' - נ"א], בהמשך הפרשה [פסוק ט"ז] כתוב, שמושה רבנו ביקש לפני הקב"ה כי "יפקוד איש על העדה" במקומו, ואמרו חז"ל, "כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו, אמר הגיע הזמן שאתבע את שכרי שיירשו בני את גדולתי", ולכן האריכה התורה את הנון של "משפטן", להדגיש שעכשיו בשעה שהגיש משה את משפטן של בנות צלפחד לפני הקב"ה, לא התכוון אלא למשפטן שלהן ורק אח"כ עלה בדעתו לתבוע את משפטן.

"ויקרב משה את משפטן לפני ה'" (כ"ז - ה')

יש להבין, מה היה קשה כל כך להכריע בשאלתן אל משה? אומר רש"י, נתעלמה ממנו הלכה, וכאן נפרע על שנמל עמרה לומר [דברים א' - י"ז] "והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי".

רבנו בחיי מביא בשם יש אומרים, מה שהגיש משה רבנו את משפטן להקב"ה לא בגלל שלא ידע, אלא כיון שבנות צלפחד אמרו "והוא לא היה בעדת קרח", היה בזה משום שוחד דברים, ולכן פסל את עצמו. אך רבנו בחיי דוחה סברה זו, שאמנם הענין עצמו אינו קשה, והוא פסל את עצמו, אבל היה יכול להעביר את זה לאהרן אחיו או למישהו מהסנהדרין, וכי משום שחשש משוחד דברים, ראוי להטריח את הקב"ה? לכן הוא מפרש, שעיקר הטעם הוא כמו שמובא ברש"י, וכדרשת חז"ל [סנהדרין ח'], "והדבר אשר יקשה מכם", אמר ר' חנינא ואיתימא רבי יאשיה: על דבר זה נענש משה, שנאמר "ויקרב משה את משפטן לפני ה'". עניינן של בנות צלפחד לא היה קשה, אלא שהקב"ה קנס את משה רבנו ונעלמה ממנו הלכה, ומדוע? כי כשאמר "והדבר אשר יקשה מכם", היה בדבריו שמץ פגם, שכביכול הוא יודע לשפוט בעניינים הקשים והכל גלוי וידוע לפניו, לכן נתעלמה ממנו הלכה בעניינן של בנות צלפחד, כדי להוכיח שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'.

רבי יהונתן אייבשיץ מתוך עפ"י התוס' בבבא בתרא [ק"ט:] שאומר, המקושש לשם שמים התכוין. אחרי שנגזר על בני ישראל למות במדבר, אמרו ישראל שהם לא חייבים במצוות, והיו מחללים את השבת בלי עדים והתראה. הלך המקושש וחילל את השבת עם עדים והתראה, כדי להוכיח להם שהם חייבים במצוות, וגם נהרגים. על כך, כתוב בספרי, מי שמחלל את השבת לא מגיע לו חלק בארץ ישראל. בנות צלפחד טענו שמגיע להן

עמד בתפילה ותחנונים להקב"ה, השתמש משה רבנו בציור חי לעצמו כדי שתפילתו תהיה מעומקא דליבא.

היה זה מיסודות בית התלמוד תורה דקלם, לעורר כח הציור, שבכוחו לתת מבט אמיתי בכל חלקי עבודת השי"ת. והסבא מקלם היה רגיל לומר, מה ההבדל בין צדיק לרשע... ציור...!!!

"יפקוד ה' אלקי הרוחת לכל בשר איש על העדה וכו' ולא תהיה וכו' כצאן אשר אין להם רועה" (כ"ז - ט"ז - י"ז)

משה רבנו ביקש שהמנהיג שלהם יהיה אדם רוחני שישפיע להם רוחניות, אבל יחד עם זאת שיהיה כמו רועה לצאן שיוכל להשפיע להם גם גשמיות. לפי זה, דברי משה אינם תיאור מליצי של מעלת מנהיג הרצוי, אלא זה תיאור של תכונותיו הרצויות כדי שיוכל להשפיע להם הן ברוחניות והן בגשמיות. עונה לו הקב"ה למשה רבנו "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו". משה רבנו עושה כמצוות ה', לוקח את יהושע וסומך את ידו עליו - "ויסמוך ידיו עליו ויצוהו".

לכאורה, משה רבנו עשה יותר ממה שהקב"ה ציווה, כי הקב"ה ציווה אותו על סמיכת יד אחת, והוא סמך בשתי ידיו. מסביר השל"ה, אצל משה רבנו כתוב [שמות ג' - ה'] "של נַעֲלֶךְ מַעַל רְגְלֶיךָ" - שתי נעליים, ואילו אצל יהושע כתוב [יהושע ה' - ט"ו] "של נַעֲלֶךְ" - נעל אחת. אצל משה רבנו כתוב "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש", ואצל יהושע כתוב רק "קדש", בלי אדמה. וההסבר, לאדם יש שני עורות, עור גופו ועור הנעל שנועל. ולכן, אצל משה רבנו כתוב "של נַעֲלֶךְ" - שניהם, גם הנעל הגשמית וגם הנעל (עור) הרוחנית. ולכן כתוב "אדמת קדש", שהוא עצמו יהיה אדמת קדש, כולו רוחניות. אבל אצל יהושע כתוב "של נַעֲלֶךְ", נעל אחת, כי הוא לא היה בדרגה של משה רבנו לגבי התפשטות הגשמיות, ולכן גם לא כתוב "אדמת קדש", כי הוא לא בדרגה שהוא יהיה כולו רוחני. ולכן הקב"ה אמר למשה רבנו "וסמכת את ידך עליו", אמנם הוא "איש אשר רוח בו", אבל הוא לא בדרגתו של משה רבנו לענין התפשטות הרוחניות, ולכן משה רבנו הצטווה לסמוך את "ידו", יד אחת. אבל משה רבנו רצה להשפיע ליהושע את שתי הדרגות, גם הרוחניות וגם הגשמיות, ולכן סמך עליו בשתי ידיו.

"יפקוד ה' אלקי הרוחת וכו' כצאן אשר אין להם רועה" (כ"ז - ט"ז - י"ז)

שואל האדמו"ר ממודז'ין, לכאורה היה די לומר כצאן בלי רועה, מה הפירוש "אשר אין להם רועה"? ומתרץ, לגבי הצאן, יכול הרועה שלהם להיות כלי ריק, בור ועם הארץ, וגם נער קטן יכול להנהיג אותם, אבל אצל בני אדם, לא יתכן דבר זה, בפרט לגבי עדת ה'. וזה שאמר משה, "יפקוד ה' וכו' איש על העדה", איש לשון חשיבות, איש המורם מעם, "ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה", שכל אין ואפס הוא המנהיג שלהם.

החידושי הרי"ם היה אומר, שהעולם אומר שעם התמעטות הדורות, אפשר להסתפק במנהיגים יותר קטנים, אבל האמת היא להיפך, ככל שהדור יותר קטן, הוא צריך למנהיגים יותר גדולים. משל לחולה, ככל שהוא יותר חולה, הוא צריך לרופא יותר גדול.

"כן בנות צלפחד דברת נתן תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהן" (כ"ז - י"ז)

"כן בנות צלפחד דברת" - כתרוממו יאות (דהיינו צודקות), כך כתובה פרשה זו לפני במרום מוגיד שראתה עיני מה שלא ראתה עינו של משה. [רש"י]

מדיחין לומדים שבת יורשת? אומר ה"הפלאה" בספרו "פנים יפות", ממה שכתוב בהמשך [פסוק ח'] "איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו". את המילה "אין" ניתן לכתוב ללא האות יו"ד, כמו שכתוב לעיל [כ"ב - י"ג] "מאן ה' לתתי להלך עמכם", וכן [שם פסוק י"ד] "מאן בלעם הלך עמנו". לכן אומר הקב"ה, כך כתובה לפני במקום, ביו"ד, דהיינו "אין לו" עיין עליו, כלומר, תבדוק אם אין לו בת, וכמו שמבואר בגמ' [בבבא מציעא דף קט"ו:], כאשר שומעים את הפסוק "אין" יודעים אם כתובה עם האות יו"ד או בלעדיה, לכן אומר הקב"ה "כך כתובה פרשה זו לפני במרום", לשם מה היא כתובה? להודיענו שהמילה "אין" כתובה עם יו"ד.

"וראית אותה ונאספת אל עמך גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך" (כ"ז - י"ז)

מכאן שנתאוה משה למיתתו של אהרן. [רש"י]

שואל ה"כתב סופר", מדוע דווקא למיתתו של אהרן, ומה הפירוש של התיבות "גם אתה"? ההסבר הוא עפ"י מה שאמרו חז"ל, "כל המניח בן כמותו כאילו לא מת", כי יש לאב חלק במצוות ומעשים טובים של בנו. אהרן זכה לכך, שהרי אלעזר בנו נתמנה בחייו לכהן גדול תחתיו, ואילו משה לא זכה שבנו יהיה ממלא מקומו, ולכן אמר לו הקב"ה "ונאספת אל עמך", עם מיתתך יתייתם העם כולו כי כולם בניך, ולכן "ונאספת וכו' גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך" שהשאיר בן כמותו וכאילו לא מת.

"יפקוד ה' אלקי הרוחת לכל בשר איש על העדה וכו' ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה" (כ"ז - ט"ז - י"ז)

הצאן, כאשר אין להם רועה, יש להם מנהיג, והוא התיש ההולך בראש העדר וכולם הולכים אחריו, רק אין הוא קרוי מנהיג מאחר שהוא סכל כמותם ודומה להם. אומר המלבי"ם, הצאן זקוק לרועה בר דעת ונבון שיוודע איך להנהיגם, כי אין די להם במנהיג הדומה להם, אלא יש צורך באיש אשר רוח אלקים בו, שהוא מרומם ונעלה מהם בשיעור ובמידה שיש בין הרועה המשיכל לבין הצאן.

"וידבר משה אל ה' לאמור יפקוד ה' אלקי הרוחת לכל בשר איש על העדה" (כ"ז - ט"ז)

"אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם" (כ"ז - י"ז)

שואל רבי אליהו לאפיאן, מדוע משה רבנו האריך בתפילתו ומפרט מה צריך להיות תפקידו של המנהיג, וכי משה רבנו צריך להסביר לקב"ה מהו איש על העדה? ותירץ: כיון שמושה רבנו סבר שבניו ראויים לרשת את גדולתו, אבל חשד בעצמו שבגלל זה אולי ימעט חלילה בתפילתו בערך המעלות שמנהיג צריך להם, כדי שייקל על בניו את ההנהגה. אולי ההיפך, בגלל נגיעתו לא חשב שיש להם את כל המעלות האלו, לכן הוא פירט ואמר להקב"ה, שהוא מעוניין בכל המעלות האלו שמנה, ואם יש אותם בבניו מה טוב, אבל אם לא, הוא מבטל את רצונו מכל וכל. והוסיף, לכן משה רבנו פירט בבקשתו וצייר כביכול להקב"ה את דמותו של המנהיג, כי משה רבנו

רבי יחזקאל משינווא מבאר, משה רבנו ידע כי בוודאי ימנה הקב"ה מנהיג על ישראל, אבל בקשתו היתה שיתמנה מנהיג שכל כוונתו תהיה למען הכלל, מנהיג שלא יתכוון כלל לצורך עצמו, וכל מעייניו יהיו לטובת ישראל ויהיה מוכן להפקיר צרכי עצמו עבור צרכיהם. צאן שיש להם רועה, אין כוונת הרועה לטובת הצאן, אדרבה, כל מה שמשגיח עליהם ודואג להאכילם ולהשקותם, זה רק כדי שיוכל להנות מבשרם, גיזתם וחלבם. לכן ביקש משה רבנו שיתמנה לכלל ישראל מנהיג שידאג רק לצרכי הכלל - "אשר יוציאם ואשר יביאם", זאת כדי ש"לא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה", היינו, שלא יהיו כצאן שהרועה אינו דואג להם אלא לצרכיו ולתועלתו.

"אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם" (כ"ז - י"ז)
המבחן של מנהיג אמיתי, היא בזה שהוא הולך לפני העם, ואינו הולך לפי רוחם, אלא מנהיג אותם לפי רוחו, הוא מעלה אותם אליו ולא יורד איתם. מנהיג כזה, "אשר יוציאם" מכל מיני תסבוכות ואסונות, "ואשר יביאם" לממלכה קדושה.

רעיון דומה לזה, אומרים בשם רבי ישראל סלנטר. אמרו בגמ' [סנהדרין צ"ז]. 'דור שבן דוד בא בו - נערים ילבינו פני זקנים וכו' ופני הדור כפני הכלב, הכלב רץ תמיד לפני בעליו, נראה שהוא מכיר את הדרך טוב יותר ושהוא המוביל. מתי רואים שזה לא כך, כאשר מגיעים לפרשת דרכים, הכלב מסתובב ורואה לאן פני בעליו מועדות, ואז הוא פונה לכיוון שהולך בעליו וממשיך לרוץ לפניו. מיהו באמת המנהיג? האדם, הכלב אמנם נגרר אחריו, אך לצופה מהצד נדמה שהוא המוביל את האדון. בעיקבתא דמשיחא, יהיה שלטון של "דמוקרטיה", המנהיגים יבדקו בסקרים כל העת לראות מה הציבור חושב ומה הוא רוצה, וכך ינהגו.

ובהגהות הספר אשר בשם 'שיה יצחק' ייקרא, כתב: ובספר 'לב העברי' ראיתי שכתב על זה, וז"ל - 'בפירוש ישן נושן מרבינו משה זכות ז"ל מצאתי דבר פלא, והוא - שפני הדור ההוא ר"ל דצורות ופניהם של האנשים מדור ההוא, יהיה ממש כצורת כלב, שיגלחו זקנם ויניחו שערות שפתים, ויהיו ממש כצורת כלבים (בעלי שער) שיש להם שער על השפתים, וזקן אין להם, ועל כן נקט דווקא 'כפני הכלב', דלכל הפירושים קשה - דהוה ליה למימר 'ככלב', והוא דבר פלא מדעת ראשון, עכ"ל.

באופן אחר הסביר בספר "הר צבי" בשם בעל "עמודי אש מראסין". שניים הם ההולכים לפני המחנה, שר הצבא הולך בראשונה, כדי להורות לחיילי הצבא את הדרך שעליהם ללכת. גם הסוס צועד בראש, אך בעוד ששר הצבא הוא המנהיג את הצבא לפי חכמתו ודעתו, הסוס גם אם הוא צועד כחלוץ לפני המחנה, אינו אלא מונהג, והיושבים בקרון הם המנהיגים והמכוונים את צעדיו. משה רבנו ביקש והתפלל לקב"ה שיפקוד על ישראל מנהיג שיצא לפניהם ויבוא לפניהם, אבל שלא יהיה כמו הסוס שצועד בראש אבל מונהג על ידי אחרים, אלא כמו שר צבא "אשר יוציאם ואשר יביאם", שינהיג את העם לפי תבונתו וחכמתו אשר חלק ה' ליראיו.

מוסיף ה"בית יצחק", משה רבנו ביקש מהקב"ה "איש על העדה אשר יצא לפניהם", אך לא די שיצא לפניהם, אלא גם "ואשר יבא לפניהם". כלומר, לא אדם כזה שיצא לפניהם ויגיע אחריהם משום שבאמצע הדרך לא ידע לאן להמשיך ויפנה לאחור להמתין ולראות לאן פני הציבור מועדות, משה

רבי יחזקאל משינווא מבאר, משה רבנו ידע כי בוודאי ימנה הקב"ה מנהיג על ישראל, אבל בקשתו היתה שיתמנה מנהיג שכל כוונתו תהיה למען הכלל, מנהיג שלא יתכוון כלל לצורך עצמו, וכל מעייניו יהיו לטובת ישראל ויהיה מוכן להפקיר צרכי עצמו עבור צרכיהם. צאן שיש להם רועה, אין כוונת הרועה לטובת הצאן, אדרבה, כל מה שמשגיח עליהם ודואג להאכילם ולהשקותם, זה רק כדי שיוכל להנות מבשרם, גיזתם וחלבם. לכן ביקש משה רבנו שיתמנה לכלל ישראל מנהיג שידאג רק לצרכי הכלל - "אשר יוציאם ואשר יביאם", זאת כדי ש"לא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה", היינו, שלא יהיו כצאן שהרועה אינו דואג להם אלא לצרכיו ולתועלתו.

"יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה" (כ"ז - ט"ז)
"ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו" (כ"ז - י"ז)

'מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו'. [רש"י]
האדמו"ר רבי ישכר דב מבעלזא זצ"ל אמר פעם: ישנם שלושה סוגי מנהיגים - האחד: הוא הצדיק האמיתי, הכלול מנפשות ישראל והם מתאחדים בו, והוא צדיק בעצמותו. השני - אינו במדרגה הזאת, אך יש לו מעשים טובים הרבה, וזכויותיו גדולות. והמנהיג השלישי - מתמנה מאת ה', משום שלפעמים אין בדור מנהיג משתי המדרגות הראשונות, ומכיון שאי אפשר לו לדור בלי מנהיג - משרה הקב"ה קדושתו אף על מי שאינו ראוי לזה מצד עצמו. וזהו שאומר רש"י 'מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו, זהו המנהיג השלישי - שבכל אופן לא יישאר הדור בלי רועה. וזהו שאמר משה לה' - השיבני אם אתה ממנה להם פרנס אם לאו (רש"י שם, ט"ז), כי משה רבינו ע"ה ידע שבניו אינם ראויים מצד עצמם להיות מנהיגי ישראל, על כן ביקש מהקב"ה שיודיענו אם נמצא איש צדיק שראוי להיות מנהיג מצד עצמו - מוטב, ואם לאו - הרי שהקב"ה משרה קדושתו גם על מי שאינו ראוי, אם כן יכולים גם בנינו להיות מנהיגים, ולכן אמר הגיעה השעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתך', אמר לו הקב"ה: "לא כך עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימוש", כי הוא ראוי להיות מנהיג ישראל מצד עצמו.

"איש על העדה" (כ"ז - ט"ז)
בספר "דגל מחנה אפרים" כותב: ולא כמו שאמרו בימי שמואל "תנה לנו מלך", היינו שהמלך יהיה בידם, אלא "איש על העדה", שהוא למעלה ממנה ומשפיע עליה, ולא שיהיה מושפע ממנה.

"איש על העדה" (כ"ז - ט"ז)
מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו. [רש"י]
הרבי מקוצק היה אומר, כשמשנה רבנו ראה גודל חשיבותו של פנחס, חשש שמא ייבחר למנהיג, והדבר לא הוטב בעיניו שיהיה לישראל מנהיג קנאי כזה, לכן ביקש מהקב"ה שמנהיגם של ישראל יהיה סובל את כל אחד ואחד, שיהיה מנהיג סבלן ולא מנהיג קנאי.

עיתים לתורה בכל ערב ובוקר, וכן עליו לדאוג להביאם ולהחזירם לביתם שלא ישוטטו בחוצות קריה ויבלו זמנם בדברים של מה בכך, לכך הוסיף הכתוב ואמר 'אשר יוציאם ואשר יביאם' - כלומר שעליו להוציאם מביתם אל בית המדרש, וכן צריך הוא להביאם ולהשיבם אל ביתם ולמנוע מהם מלטייל ברחובות ובשווקים, ודפח"ח.

רבי שרגא גרוסברד בספרו "**דעת שרגא**" מסביר, ישנם שני סוגים של רועה, האחד שומר על צאנם של אחרים תמורת שכר, הוא לא מתמסר לצאן אלא מטפל בו אך ורק כדי לקבל משכורתו. אבל רועה השומר על הצאן של עצמו, הוא דואג להם ומטפל בהם במסירות, מתוך רצון ומטרה שישביחו וישמינו וערכם יעלה. ההבדל בין שניהם הוא, שהרועה הראשון בעצם רועה את עצמו, אך מכיון שנבחר ע"י הציבור, הוא מוכרח לעשות כמה דברים לטובת הציבור, אך באמת, את טובת עצמו דורש. לעומת זאת, יש מנהיג שדורש טובת עמו, שאכפת לו מכל אחד ואחד בעם ישראל והוא מתמסר להם בכל כוחו. אמר משה רבנו, רבש"ע, שלא יהיה עם ישראל "כצאן אשר אין להם רועה", שהרועה אינו רועה שלהם אלא רועה את עצמו.

"אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם" (כ"ז - י"ז)
"ואשר יוציאם - בזכויותיו, ואשר יביאם - בזכויותיו". [רש"י]
זו השקפה של תורה! מה הן התכונות הנדרשות משר צבא, כיצד צריך להיראות שר הביטחון? דרך העולם ששר הביטחון צריך להיות גנרל עטור תהילה, למוד קרבות ועתיר ניסיון בשדה המלחמה. באה התורה ומלמדת אותנו, מה שמכריע את המלחמה אינה ידיעת תכסיסי מלחמה, אלא "ואשר יוציאם ויביאם בזכויותיו", הזכויות הן אלה שמכריעות את המלחמה, בזכותו של ראש הצבא כל הצבא ינצח.

"ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון" (כ"ז - י"ח)
כתוב בפסוק "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האוהל" [שמות ל"ג - י"א], אמרו חז"ל, שהיה יהושע מסדר את השולחנות והספסלים בבית מדרשו של משה, אומר החיד"א, כשיהושע התמנה ליורשו של משה, הם חשבו שיהושע לא עולה עליהם בדרגתו, אלא רק בזכות השימוש ששימש את משה רבנו. אבל כשראו את פניו של יהושע שהבהיקו כפני לבנה, הבינו שבשימושו זה זכה למדרגה נעלה מהם, והם שלא התעסקו בסידור הספסלים והשולחנות בגלל שהתביישו בשימוש זה, לא זכו למדרגה זו, ולכן אמרו אוי לה לאותה בושא אוי לה לאותה כלימה - כי בגלל הבושה והכלימה שהתביישו כל השנים לסדר את הספסלים, לסדר את בית הכנסת, הפסדנו מדרגה זו.

רואים לפעמים אנשים שמסדרים את ביהכנ"ס שלא על מנת לקבל פרס, ועבודה זו היא תמידית ללא שאף אחד יאמר תודה או שמצפים לגמול, ויושב בשמים מחייך ושומר את השכר לעתיד לבוא.

שאלתי את **רבי חיים קניבסקי**, איזה סידור ספסלים היה בית המדרש של משה, הרי הגמ' אומרת שלא ישבו בכלל בשעת הלימוד, ואיזה סידור ספסלים היו צריכים לסדר? ר' חיים חייך על השאלה ואמר, אולי לילדים, לצעירים שלא יכלו לעמוד.

ביקש מנהיג אמיתי, אשר מנהיג ומכוון את העם, המנהיג צריך להיות "איש אשר רוח בו", שיוכל להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, שאם אדם מישראל יסטה מדרכי התורה, המנהיג הזה לא יהסס להוכיח אותו, וישכיל לעשות זאת באופן המתאים.

הרבי מקוצק אמר על המאמר הנ"ל "פני הדור כפני הכלב, רעיון זה: לעדר יש שני מנהיגים, הרועה והכלב, הרועה הוא המנהיג הגשמי והרוחני, ואילו תפקידו של הכלב זה רק להשגיח על העדר שלא יתפזר, וכשרואה שאחד מהעדר מתרחק, מיד הוא רץ אחריו ומחזיר אותו לעדר. בעיקבתא דמשיחא לא יהיו למנהיגי הדור הרועים סגולות הדרושות לזה, כל תפקידם יהיה ככלב, שהעדר לא יתפזר, שהצאן לא יברחו זה לכאן וזה לכאן.

בספר "**וידבר משה**" מפרש באופן אחר. גדולי ישראל הנודעים כמו ה"נודע ביהודה" וה"חתם סופר", חוץ ממה שהיו ענקים בתורה, הנהיגו את קהילותיהם ביד רמה, והיה לדרשותיהם הד עצום בקהילותיהם. איך הם הצליחו להנהיג את קהילותיהם ברמה כל כך גבוהה, שכולם יצייתו להם והקשיבו למוצא פיהם כדבר האלוקים, ואילו אחרים שהנהיגו את קהילותיהם, דבריהם לא נשמעו וסמכותם היתה רופפת, מה השתנו אלו מאלו? אלא, יש שני סוגי מנהיגים, מנהיג הוא כרועה צאן, יש רועה המהלך כמאסף אחר צאנו, ובידו שבט חובלים, והוא כל הזמן משגיח על הצאן, וכל העדר נשמעים לו והולכים בקו ישר, כולם כפופים וסרים למרותו, כי הם יודעים שברגע שיעזו להמרות את רצונו, מיד הרועה יצליף ויכה אותם מכה הגונה וכואבת בבשרם. העדר הזה, בתוך תוכם לא סרים למרותו, דבריו אינם עושים עליהם רושם אמיתי, וכשהם רואים שהרועה מסתלק לרגע מהמקום, מיד יתפזרו ויעשו ככל העולה על רוחם. הם לא מפחדים מהרועה, אלא ממקלו. לעומת זאת, יש רועה ממין אחר, שהולך לפני העדר, גבו מופנה אליהם, הוא לא משגיח עליהם בכלל, בידו אוזח בחליל רועים, ותוך כדי הילוכו בקדמת העדר, הוא מחולל ניגון רועים ערב, וכל העדר בעקבותיו. כשהוא עוצר לרגע ופוסק ממנגינתו, כל העדר עומד על מקומו ביראת כבוד ומצפה להמשך הניגון.

משה רבנו בא לפני הקב"ה ומבקש ממנו "איש על העדה", איזה? "ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה", שלא יהיה זה כאותו רועה שכל כוח מנהיגותו נשען על כח זרועו והוא מטיל אימתו על צאן מרעיתו, אלא שיהא זה כאותו רועה שמנהיגותו קורנת ואמיתית, וכולם נשמעים אליו מפני יראת רוממותו. מנהיג כזה, דבריו נשמעים וכולם נשמעים להוראתו מרצון ומאהבה.

רבי יצחק יעקב ווייס זצ"ל, גאב"ד 'העדה החרדית' בעל ה"מנחת יצחק", ביאר, לרב ומנהיג קהילה יש כמה תפקידים בהתנהלות מול קהל ועדה וישראל, כנרמז בפסוק - כי יש בני אדם שנפשם חשקה בתורה והם באים מעצמם לבקש תורה מפי הרב, וחובה מוטלת עליו לספק מבוקשם - לצאת ולבוא לפניהם בדברי תורה, להחיות נפשם השוקקה, וע"ז נאמר 'אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם'. אך יש גם כאלו אשר אינם באים מעצמם, ותפקידו של הרב הוא להוציאם מביתם אל בית המדרש ולקבוע עינים

"ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו" (כ"ז - י"ח)

בהמשך הפסוקים [פסוק כ"א] כתוב "ונתת מהודך עליו וכו' ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים". שואל הרב מבריסק, למה נאמר כאן בסמיכת יהושע "ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים", מה השייכות ביניהם? ומתיר, הרמב"ם [פרק ז' מהלכות יסודי התורה ובפירוש המשניות סנהדרין פרק הלך] כותב, שאחד ההבדלים בין משה לשאר הנביאים, שכל הנביאים לא היו יכולים לשאול בעצמם, אלא היו מתכוננים לכל הנבואה והנבואה נאמרה להם, אבל במשה כתוב "ויקרב משה את משפטן לפני ה'", וכן "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם". וכיון שנאמר כאן על יהושע "ונתת מהודך עליו", מדגישה התורה, שבכל זאת, אפילו שתתן מהודך עליו, יעמוד לפני אלעזר לשאול באורים ותומים, אבל הוא עצמו לא יוכל לשאול.

"איש אשר רוח בו" (כ"ז - י"ח)

שיוכל להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. [רש"י]

לכאורה, מהי המעלה המיוחדת שציינה התורה "שיוכל להלך כנגד רוחו של כל אחד", האם הכוונה חלילה שידע הוא להחניף לכל אדם ולדבר איתו כמו שהוא רוצה לשמוע? אלא הכוונה היא, כשהפתי פוגש בחברו שאינו הולך בדרכו, מגנה אותו ומבזה אותו, אבל האיש המשיך והנבון מנסה להבין את הזולת, לחקור ולדרוש מדוע נהג כך, לחפש זכות במעשהו, אולי לפי טבעו והנהגתו ניתן להבין אותו, ורק לאחר התבוננות מעמיקה הוא יכול להוכיח את חברו על מעשהו, לפי דרכו הוא, ולפי מהלך שכלו והבנתו, ואז גם התוכחה מתקבלת יותר. זוהי כוונת התורה שמציינת את מהלך המנהיג האמיתי היכול להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

"וסמכת את ידך עליו והעמדת אותו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וגו' ונתת מהודך עליו" (כ"ז - י"ח)

"ויעש משה כאשר צוה ה' אותו ויקח את יהושע ויעמידהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו כאשר דבר ה' ביד משה" (כ"ז - כ"ח)

"כאשר דבר ה', אף לענין ההוד נתן מהודו עליו". [רש"י]

יש לדקדק, בציווי הקב"ה למשה כתוב בתחילה "וסמכת את ידך עליו" ואחר כך: "והעמדת אותו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצוית אותו לעיניהם", ואילו כשעשה משה רבנו כאשר צוה ה', כתיב תחילה: "ויקח את יהושע ויעמידהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה", ורק אחר כך: "ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו". עוד יש להבין, למה לא כתוב בפירוש גם שנתן משה רבנו מהודו על יהושע, אלא נרמז בכתוב "כאשר דיבר ה' ביד משה" וכמו שפירש"י.

מתרין האדמו"ר מהרי"ד מבעלזא, משה רבנו בגודל שפלות רוחו לא החזיק עצמו שבכוחו לבד הוא יכול לסמוך את יהושע להיות איש על העדה, ולכן בתחילה: "ויעמידהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה", ואחר כך: "ויסמוך את ידיו עליו" בכדי שהסמיכה תהיה גם בכוחו של אלעזר הכהן וכל עדת ישראל. כמו כן, לא מצא משה רבנו בעצמו שום הוד שיוכל לתת ממנו

ליהושע, אלא עשה כן מחמת גזירת המקום ב"ה, ולכן לא נכתב בפירוש שנתן מהודו עליו, אלא בהעלם: "כאשר דיבר ה'", וכפירש"י: "אף לענין ההוד נתן מהודו עליו", לפי שעשה כן רק מחמת צויו של הקב"ה עליו, כמקיים גזירת מלך.

"וציוותה אותו לעיניהם ונתתה מהודך עליו" (כ"ז - י"ט)

שואל רבי אליהו שווי, ראש ישיבת פילדלפיה, מהו ענין של ציווי זה, וכי יש דבר שיהושע אינו יודע מהנהגתו של משה רבנו, והרי עליו נאמר "נער לא ימיש מתוך האוהל", יום ולילה היה יהושע צמוד למשה רבנו ולמד ממנו הכל? ותירץ, לכל תקופה יש את ההנהגה שלה וניסיונותיה, ובלי הציווי המפורש, יתכן שיהושע היה חושב שעליו לשנות את ההנהגה, בהנהגה ההולמת לדורו, שהיא הנהגה אחרת מזו של משה רבנו. ולכן ציווה הקב"ה למשה רבנו שיתן מהודו על יהושע לעיני כל ישראל, להורות שימשיך לנהוג בדיוק כפי שהנהיג הוא, כלומר, באותה דרך שבה נהג משה, ולזה צריך ציווי מיוחד.

"ונתתה מהודך עליו" (כ"ז - כ)

הגמ' בבבא בתרא [ע"ה]. אומרת: זקנים שבאותו דור אמרו: פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה. שואל הגר"א מוילנא, מדוע דווקא זקנים שבאותו הדור הם שאמרו זאת על משה ויהושע? ומסביר, היה מקום לומר שמשה רבנו שהיה זקן, לכן הגיע למעלה זו שפניו כפני חמה, אבל יהושע שהוא צעיר עדיין ולא הגיע לדרגתו של משה רבנו, פניו הם כפני לבנה, ולכן אין פה בושה. אבל הזקנים שבאותו הדור שהכירו את משה רבנו כשהיה צעיר (בערך בגיל שמונים שנה, כשחזר ממדין), יכלו להעיד שכבר בצעירותו היו פניו "כפני חמה", ולעומתו יהושע כפני לבנה, א"כ, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

רבי שלמה היימן הסביר: אין ספק שגם הצעירים שלא הכירו את משה רבנו בצעירותו, ידעו שמשה רבנו גדול מיהושע, אבל הם חשבו ששניהם היו מאותו סוג, רק שמשה רבנו היה גדול יותר. אבל הזקנים שראו את משה רבנו, ידעו שהם לא היו מאותו סוג, אלא "פני משה כפני חמה" ופני יהושע כפני לבנה, השמש והלבנה הם שני סוגים נפרדים של אורות, וגם אם ניקח אור של עשר לבנות, לא יהיה זה בעוצמה כמו אור החמה.

בספר "נפתלי שבע רצון" מביא בשם הגאון רבי אשר, אב"ד וויזון, שהביא את דבריו של רבנו חננאל שכתב, כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא קידשו את החודש על פי הראיה אלא על פי חשבון, כי ענני הכבוד שהקיפו אותם מנעו מהם את ראיית השמש והירח. וכן גם כתב רבנו בחיי בפרשת בא, על הפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים", שבמדבר קידשו בני ישראל את החודש על פי החשבון ולא על פי הראיה, כי ענני הכבוד הסתירו את הירח והשמש. לכן, הצעירים לא יכלו לומר פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, שהרי מעולם לא ראו את השמש והירח, ורק הזקנים זכרו כיצד נראים השמש והירח.

"ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל" (כ"ז - י"ח - כ)

הגמ' בבבא בתרא [ע"ה]. אומרת, "ונתת מהודך עליו" - ולא כל הודך. זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה. שואל ה"תורה תמימה", מהי הבושה? וכי ישנם בכלל אנשים שפניהם כפני לבנה? האם בדורות האחרונים היה מייששו שפניו כפני לבנה? מדוע לא נשמח בעצם המציאות שאין כדוגמתה, של אדם שהגיע לדרגה כזו שפניו זורחות כלבנה?

מתרץ ה"תורה תמימה", שהם סמכו על זה שמשה רבנו נהג "עין טובה" ביהושע, כמו שדורשים "טוב עין הוא יבורך", שהקב"ה אמר לו "וסמכת את ידך עליו", יד אחת, והוא סמך בשתי ידיים, ועם כל זאת לא היתה לו ליהושע אפשרות לקבל השפעה זו במלואה והוא נשאר כפני לבנה, ולכן אמרו זקני הדור אוי לו לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

ה"כתב סופר" מתרץ, כאשר נתבקש משה רבינו לקבל על עצמו את עול ההנהגה של עם ישראל, סירב במשך שבעה ימים תמימים, באמרו: "איני ראוין לכך". לכאורה היינו מצפים מתלמידו הנאמן, שגם הוא יתנהג בצורה דומה. אך התורה לא הזכירה רמז על כך, ניסה לסרב ולהתנגד למינויו. נשאלת איפוא השאלה, מדוע?

ברם, אינו דומה כלל מהות התפקיד שקיבל משה רבינו לזה שקיבל יהושע. חז"ל הגדירו זאת במאמרם: "פני משה כפני חמה, ופני יהושע כפני לבנה". מה כוונת חז"ל במשל הזה?

משה רבינו לא מצא לפניו שום דבר מן המוכן. עם ישראל בתור עם, לא היה קיים עדיין. משה רבינו, מכח אישיותו, מכח השפעתו, היה אמור ליצור "יש מאין" - ועל כן נדרש למלא את תפקיד ה"חמה", המקרינה אור וחום מכח עצמה, ואינה שואבת את כוחה ממה שכבר קיים. לתפקיד כביר כזה, מצא משה רבינו את עצמו בלתי ראוי - ועל כן סירב.

מיהושע לא נדרש משהו מעין זה. הוא כבר מצא לפניו דור דעה, עם מושלם ומסודר: איש על מחנהו ואיש על דגלו. תפקידו היה דומה לזו של לבנה: לדאוג להמשך, להפיץ את האור שקלט באהלו של משה רבינו, ולהנהיג את העם בכח זה.

על כן לא היתה ליהושע כל סיבה לסרב. לא נדרש ממנו דבר שאינו מסוגל לבצע אותו. וזה מה שביקש יהושע להרגיש ביום שעלה לגדולה: "ברוך ה' אשר נתן תורה לעמו ישראל על ידי משה רבינו" - איני מתכוין לחדש דרך חדשה, איני חותר לחידושים ולשיפורים, אלא תפקידי הוא, לשמור על הקיים, לדאוג להפצת אור התורה כפי שניתנה לעם ישראל על ידי משה רבינו!

לפי"ז מובן מה שכתוב בילקוט, והיו משה וישראל מגביהין ראשיהן לשמוע דבריו של יהושע, ומה היה יהושע אומר? "ברוך ה' אשר נתן תורה לעמו ישראל על ידי משה רבינו". נשאלת השאלה מדוע מצא יהושע לנכון לומר דווקא את המילים האלו ב"נאום הבכורה" שלו? אלא שכל מה שיהושע לא סירב הוא משום שמשה רבנו כבר סלל את הדרך בפניו בהנהגת העם.

רבי איסר זלמן מליצר תירץ, כי דרגת המנהיג הוא כפי דרגת הדור וזכותו, אם הדור ראוי והגון, גם המנהיג כך, אבל אם הדור אינו ראוי, גם המנהיג כך, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק [שמות ל"ב - ז'] "ויאמר ה' לך רד כי שחת עמך" - רד

מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל, עכשיו שישראל חטאו "לך רד". ולכן, כשהזקנים שהיו בדורו של משה ראו שפניו זהרו כפני חמה, ועכשיו שיהושע נעשה מנהיג ונעשו פניו כפני לבנה, א"כ זוהי הוכחה וסימן שהם עצמם, העם והזקנים ירדו מדרגתם, ולכן אמרו אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

באותו ענין הסביר ה"בן איש חי" את דברי הגמ' בעירובין [מ"ג], הרוצה לידע כמה גובהו של דקל כיצד יעשה, ימדוד קודם את קומתו שלו עצמו ואת צילו של עצמו, וכך יראה מה היחס בין הצל לבין הקומה האמיתית. וכך למשל, כשהשמש נוטה למערב, הצל מוטח מזרחה ארוך יותר מהאדם, וכאשר קומת אדם מטר שבעים והצל שלוש מטר וארבעים סנטימטר, זה אומר שמידת הצל כפולה ממידתו של האדם במציאות. ולכן, אם צילו של הדקל הוא עשרה מטרים, גובהו של הדקל יהיה חמשה מטר.

שואל ה"בן איש חי" בספרו "בן יהודה", וכי לצורך דברים אלו ערך רב אישי את הש"ס, כדי שנדע למדוד את גובהו של הדקל? ומתריך, שאין כוונת הגמ' לגובהו של דקל כפשוטו, אלא הכוונה היא לצדיק, והקשר בין הדברים הוא פשוט ומובן, שהרי נאמר "צדיק כתמר יפרח" [תהילים צ"ב - י"], ולמה צריכים אנו לדעת למדוד את גדולתם של צדיקים? כי באים אנשים ואומרים, האם הרב הזה צדיק, וכי הוא נחשב לגדול הדור? הלא אנו מכירים את גדולי הדור הקודם, הם באמת היו גדולים וצדיקים, ואילו אלה של היום... לסוג טענה כזו מתייחסת הגמ', וכך עונים להם, הרוצה למדוד גובהו של דקל, כלומר את גבהו של צדיק, שלא ישווה אותו לענקי הדורות הקודמים, אלא ימדוד קודם כל את קומת עצמו ואת הצל של עצמו, ובאופן יחסי אליך תמדוד גם את הצדיק, ואז תראה עד כמה הוא גדול באמת.

ועיין מה שהבאנו בשם הגר"א מוילנא לתרץ את השאלה הקודמת מדוע רק הזקנים שבאותו הדור אמרו כך, ודבריו מתרצים אף שאלה זו, וכן תירץ בספר "פרדס יוסף" על השאלה מהי הבושה הרי אין אנשים רבים שפניהם כפני לבנה, וביאר, השמש נראית בעינינו תמיד בלי שינוי, אבל הלבנה, בתחילת החודש קטנה, ובהמשך גדילה. משה רבנו, מתחילתו ועד סופו היה בלי שינוי, אבל יהושע, בתחילתו היה נער משרת משה, ורק אח"כ כשמשה רבנו סמך את ידו עליו, עלה מעלה מעלה. הצעירים חשבו שגם משה לא היה בנערותו גדול כל כך, ואינו גדול מיהושע, אבל הזקנים זכרו אותו מאז, וראו את ההבדל בינו לבין יהושע. ולכן אמרו אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

רבי ברוך מרדכי אורחי מתריך, ללמוד, כאשר אתה נוכח בכוחו של אדם, הרי זה הופך למינימום של השאיפה כלפיו, והשואף האמיתי לא ינוח ולא ישקוט עד שיגיע למיצוי כוחותיו. זקנים שבאותו דור, שעקבו אחרי שיא גבהותו של משה רבנו, לא נחו ולא שקטו, והיו בטוחים בצדק כי זוהי אמת המידה האמיתית.

"ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל" (כ"ז - י"ח - כ)

הגמ' בבבא בתרא [ע"ה]. אומרת, "ונתת מהודך עליו" - ולא כל הודך. זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

"ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו" (כ"ז - כ"ח)

בעין יפה, יותר ויותר ממה שנצטווה, שהקב"ה אמר לו: "וסמכת את ידך", והוא עשה בשתי ידיו ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה. [רש"י] מה כוונת רש"י "ככלי מלא וגדוש"? בספר "אהל יעקב" [פרשת תזריע] מסופר, שה"מגיד מדובנא" שאל את הגר"א מוילנא, באיזה אופן ישפיע הצדיק מיראתו גם על בני דורו? ענה לו הגאון, משל לכלי גדול שסביבו כלים קטנים שסובבים אותו מכל צד, וכשממלאים את הכלי הגדול ללא הפסק, הרי כאשר הוא מתמלא על גדותיו, אז כל מה שישפכו לתוכו ישפך ממנו וימלאו את הכלים הקטנים סביבו, אבל כל עוד שהוא עצמו אינו מלא, בוודאי שהוא לא יכול למלא את הסובבים אותו. זה שאמר רש"י "ועשאו ככלי מלא וגדוש", וע"י זה יכול הוא להנהיג את הדור ולהשפיע עליו מגדלותו.

לפי זה מסביר רבי חיים קניבסקי בספרו "טעמא דקרא" את המדרש, "ב אלף תלמידים היו לו לר' עקיבא וכו' וכולם מתו לבסוף. העמיד שבעה תלמידים ואמר להם: הראשנים לא מתו אלא מפני שהיתה עינם צרה זה לזה, אתם לא היו כן. מיד עמדו ומילאו כל ארץ ישראל תורה. וצריך להבין, הרי עדיין למדו לפני רבם, ואיך מילאו את כל ארץ ישראל תורה? אבל לפי המבואר, מאחר שהיו שלמים בעצמם, ממילא השפיעה תורתם על סביבותיהם עד שנתמלאה כל ארץ ישראל תורה.

"ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו" (כ"ז - כ"ח)

בעין יפה, יותר ויותר ממה שנצטווה, שהקב"ה אמר לו: "וסמכת את ידך", והוא עשה בשתי ידיו ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה. [רש"י] שואל ה"בלי יקר", איך היה מותר למשה לסמוך בשתי ידיו, הרי מאחר שנצטווה לסמוך ביד אחת, יש איסור בל תוסיף אם יסמוך בשתי ידיו, ע"ש מה שכתב ליישב באריכות.

ובספר "אילת השחר" כתב לחדש שרק מצוות שנאמרו לכל ישראל יש איסור של בל תוסיף, אבל מצוה שנאמרה ליחיד אין בה איסור של בל תוסיף.

רבי חיים קניבסקי זצ"ל בספר "דעת נוטה" כתב ליישב, ע"פ התוס' בראש השנה [דף ט"ז ע"ב] שכתבו שאיסור בל תוסיף היינו להוסיף על המצוה עצמה, אבל לקיים אותה מצוה ב' פעמים אין בזה איסור בל תוסיף, ומזה למדו התוס' שמותר ליתן ללולב כמה הדסים כמו שמותר ליטול הלולב ב' פעמים, וא"כ מובן שנתנית ב' ידי משה הוא כמו נתינת יותר הדסים שאין בכך איסור בל תוסיף. ועוד כתב שם ליישב, מה שנצטווה משה רבנו ביד אחת, היינו שמספיק לסמוך ביד אחת, אבל כל שכן שאפשר בשתי ידיו, ע"ש.

"כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון" (כ"ז - כ"ח)

שואל רבי זלמן סורצקין זצ"ל בספרו "אונים לתורה", הרי גם מכיר ויאיר בני מנשה נולדו בימי יעקב ולא מתועד שנכנסו לארץ, שהרי נתן להם משה את הגלעד ואת חות יאיר (לקמן נ"ב), הרי שנשארו מלבד כלב ויהושע - גם מכיר ויאיר? והביא שתירץ הרשב"א [בבא קמא קי"ז, תוס' ד"ה מכאן], שלא נשאר

בספר "כרם חמד" מסביר מדוע התורה מגדירה את ההבדל בין משה ליהושע כהבדל בין חמה ללבנה? ומסביר, בפרשת וילך [דברים ל"א - ז'] כתוב "ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע ה' לאבתם לתת להם ואתה תנחילנה אותם", ומפרש שם רש"י, "משה אמר ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתך ועצתך". אבל הקב"ה אמר ליהושע "כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ", הכל תלוי בך, טול מקל והך על קדקדן, דב"ר אחד לדור ולא שני דב"ר לדור. פירושו, משה רבנו אמר ליהושע שאין כל חסרון בשליט השומע לעצת הזקנים וההולך לפי דעתם, אבל יהושע, אחרי שהצטווה ע"י הקב"ה, פעל לבדו וחשב שאין מקום לשני שליטים שישלטו. הגמ' בחולין [ס'] אומרת. שבבריאת העולם נבראו החמה והלבנה שווים, ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה: אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. דבר זה נרמז כאן בהשוואת משה לחמה ויהושע ללבנה, משה רבנו סבר כמו החמה, שאפשר שיהיו משתמשים שני מלכים בכתר אחד, אבל הזקנים כשראו שיהושע מנהיג את העם לבד ואינו מצרפם להנהגה, אמרו "פני יהושע כפני לבנה", כלומר, סובר הוא כמו הלבנה שטענה: אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד.

רבי זלמן סורצקין זצ"ל בספרו "אונים לתורה" מבאר, החמה מאירה ביום וגם דואגת שיהיה מי - שיאיר על הארץ גם בלילה לאחר שקיעתה, דהיינו שנותנת את קרני אורה ללבנה המושלת אז על הארץ והיא מאירה גם אז - במדה ידועה, לארץ ולדירים עליה. וכך עשה משה - שדאג מוי יאיר באור והתורה וינהיג את ישראל אחריו, והתפלל אל ה' "יפקד ה' אלהי הרוחות איש על העדה ... ולא תהי עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה". אבל הלבנה אינה כן, היא אינה דאגת מי יאיר בלילה על הארץ בימים שהיא מתכסה, וכן לא דאג יהושע בשעת פטירתו - מי ינהיג את ישראל אחריו, ולא בקש מהקב"ה שיפקוד איש על העדה, וממילא יהיו בני"י אחרי פטירתו כצאן אשר אין להם רעה, ומסר את ההנהגה לזקנים בכלל, והרבה צרות ומלחמות באו על ישראל מזה שלא נשאר אז מנהיג אחד לדור. והזקנים שראו שלא מסר יהושע את ההנהגה לאחד מהם, תלו את החסרון בעצמם שלא נמצא בהם איש ראוי למנהיג על ישראל, ולפיכך אמרו על עצמם "אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה".

על יד קובנא היתה עיירה אחת שהיתה ידועה במחלוקת בין פרנסי העיר לרבניה, תמיד מצאו הפרנסים פגמים ברב שאינו מוגיע לקרסוליו של קודמו. בזמן אחת המחלוקות, אמר ר' יצחק אלחנן, עכשיו התבאר לי הפשט של המאמר הנ"ל, לכאורה מה הבושה והכלימה שמושה גדול מיהושע? אלא, אותם זקנים בחייו של משה דיברו עליו סרה, העלילו עליו עלילות עד שחשדוהו באשת איש, אבל כשיהושע קיבל את ההנהגה נעשו למליציו של משה מתוך התנגדות ליהושע, אמרו: פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, וסירבו לקבל מרות יהושע, והסיוס "אוי לה לאותה בושה" הוא מדברי הגמ', ולא הזקנים אמרו את זה.

איש מאלה שראויין היו למות מגזרת המרגלים, כמו יהושע וכלב שהיו אז פחותים מבני ס', מלבד יהושע וכלב. אבל מכיר ויאיר היו אז יותר מבני ס', ולא נגזרה עליהם גזרה זו כלל, ובהם התורה לא עסקה.

"את קרבני לחמי לאשי ריח נחוחי תשמרו להקריב לי במועדו" (כ"ה - ב)
מהו שאמר "לאשי", ולא 'לאש'. ביאר ה"אור החיים" הקדוש [בדר"כ היארצייט הוא בפרשת פנחס נלב"ע ט"ו בתמוז תק"ג], כי בא הכתוב לומר כי כל מה שאתה סבור שהנך מקריב לי, הכל שלי. גם הקרבן הוא "קרבני", גם הלחם הוא "לחמי", ואפילו האש היא "אשי".

ה"חתם סופר" מבאר, מה יכול אדם להביא משל עצמו? את הרצון, את הזריזות. לכן אומר הקב"ה "קרבני לחמי", את זה אתה מביא, זה שלי! "ריח נחוחי", גם זה שלי! אלא "תשמרו להקריב לי במועדו", המועד, הזמן, הזריזות, זה שייך לאדם עצמו ואת זה שייך להביא להקב"ה. במקום קרבן התמיד של שחר ושל הערביים, נקבעו תפילות שחרית ותפילת מנחה, ואת זה "תשמרו להקריב לי במועדו". ומכאן מוסר השכל לאדם, כמה זריזות וכמה התלהבות הוא צריך בתפילה, עליו לדעת כי העיקר היא ההכנה והתשוקה לעבוד את בוראו בעבודת התפילה, כי בזה עושים את רצון ה'.

"ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה' וכו' עולת תמיד" (כ"ה - ג)
הגמרא בסנהדרין [כ"ב] אומרת, המגרש את אשתו הראשונה, אפילו מזבח מוריד עליו דמעות. בספר "עוללות אפרים" [באמר שט"ו] הביא רמז לכך. בכל פרשת התמידים אין אותיות ג' ו-ט', לרמז שהגט אינו רצוי למזבח. וכשח"ו יש מקרה שאדם מגרש את אשתו, אז המזבח מוריד דמעות.

"זה האשה אשר תקריבו לה' כבשים בני שנה תמימים" (כ"ה - ג)
למה קרבן התמיד היה בא מכבשים ולא מפרים, שהם המובחרים שבבהמות, ואילו בחג הקריבו שבעים פרים כנגד שבעים אומות? מתרץ ה"אבני נזר", הכבשים מסמלים הכנעה, וכמו שכתוב בחז"ל "מה כבשים ראשו של זה בצד וזנו של צד". זהו מעלת ישראל, כמו שנאמר "כי אתם המעט מכל העמים", ודרשו חז"ל שאתם ממעטים את עצמכם, והאומות הם ההיפך "נתתי גדולה לנבוכדנצר, אמר אעלה על במתי עם", לכן לא מקריבים כבשים בקרבן בשביל האומות.

"תמימים שנים ליום" (כ"ה - ג)
בספר "מנחה בלולה" כתוב, תמימים שנים ליום הם ר"ת - תש"ל בגימטריה שבע מאות שלושים, זה היה מספר התמידים של כל השנה, אחד בבוקר ואחד בין הערביים.

"שנים ליום עולה תמיד" (כ"ה - ג)
אדם מישראל צריך להעלות על ליבו בכל יום שני "תמידים": "שויתי ה' לנגדי תמיד", ו"חטאתי לנגדי תמיד".

מספרים, שפעם התאכסן בעל "נתיבות המשפט" רבי יעקב מליסא אצל רבה של בריסק רבי אריה קצנלבון. ר' אריה היה מתמיד גדול, ותמיד ישב ולמד והיה מזלזל בזמני האכילה והשינה. כשנפרדו, אמר לו הרב מליסא, אני אברך אותך שיקויים בך "שנים ליום עלה תמיד". לא הבין ר' אריה את כוונת הדברים. אמר לו ר' יעקב, השו"ע מתחיל "שויתי ה' לנגדי תמיד" ומסיים ב"וטוב לב משהתה תמיד", ולכן אני מברך אותך ששני התמידים לא יתערבבו, שיאכל בשעת הסעודה וילמד בשעת הלימוד.

"את הכבש אחד תעשה בבוקר" (כ"ה - ד)
שואל הרב מבריסק, מדוע בפרשת תצוה [שמות כ"ט - ל"ט] כתוב "את הכבש האחד תעשה בבוקר" וכאן כתוב את הכבש אחד? ומתרץ, הגמ' במנחות [ג] אומרת, שאם לא הקריבו כבש בבוקר, לא יקריבו את הכבש של בין הערביים. במה דברים אמורים, שלא נתחנך המזבח, אבל נתחנך המזבח, יקריבו בין הערביים, וכך נפסק גם ברמב"ם [פ"א מהלכות תמידין הי"ב], ואפילו אם לא הקריבו את התמיד בבוקר. ולכן, בפרשת תצוה שנאמרה פרשת התמידין בחינוך המזבח, כתוב "האחד", שמשמעו הראשון, שיהיה הראשון של הבוקר, שאם לא הקריבו את של בוקר, לא יקריבו גם את זה של בין הערביים. אבל כאן נאמרה פרשת התמידין לדורות, אחרי שכבר נתחנך המזבח, ואז הרי הדין שאפילו אם לא הקריבו את התמיד בבוקר, יקריבו של בין הערביים, לכן כתוב "אחד", היינו אחד ולא ראשון, שאינו צריך להיות ראשון דווקא.

רבי משה מידנר זצ"ל הביא, שפעם נכנס סוחר שוורים גדול אל הרה"ק מאפטא זצ"ל, וביקש ממנו שיעתיר בתפילה על מכת דבר שפוגעת בשוורים רח"ל. השיבו הרה"ק: מדאגותיך משמע שזה שהיום לא הוקרב קרבן התמיד בבית המקדש לא מטריד אותך כלל?!

"את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים" (כ"ה - ד)

"בבקר בבקר" נאמר בתמיד של שחר של כל ימות השבוע, ואילו בשבת לא נאמר בבקר אלא "וביום השבת". כתב המרדכי [פרק כל כתבי בשם רב האי גאון], וכן ב"מגן אברהם" [הלכות שבת סימן רפ"א], שמכאן המנהג שבשבת מאחרים לקום בשחרית ולא כבכל ימות השבוע שמתעוררים בבוקר בהשכם לבית הכנסת, כי הלשון "ביום" משמע לאחר.

רבי רפאל כדיר צבאן רבה של נתיבות דרש בספרו "נפש חיה" (ח"ב עמוד ר"ב): קיום תפילות שחרית ומנחה כהלכתן, דורש התגברות מיוחדת וכבישת היצר: בבוקר, האדם מתקשה לקום ממיטתו, ובצהרי היום קשה עליו להתפנות מעיסוקיו כדי להתפלל. לכך מזהירה התורה: "את הכבש אחד" - את כבישת היצר הראשונה, "תעשה בבקר" - בקומך לתפילת שחרית [שנתקנה כנגד תמיד של שחר], "ואת הכבש השני תעשה בין הערבים" - לצורך תפילת מנחה שנתקנה לזכר תמיד של בין הערבים.

"את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים" (כ"ה - ד')

בספרי כאן (קמ"ג) כתוב, "ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, מגיד שאם לא הקריב תמיד של שחר מקריב של בין הערבים". וזהו רמז לכל אחד, שכשם שבקרבת תמיד אם לא הקריבו תמיד של שחר, מ"מ מקריבים תמיד של בין הערבים, כך גם בכל עבודת ה' של כל אחד, אם לא למד כראוי בחצי יום הראשון, לא ידמה שהפסיד הכל ואין עוד טעם שיחזור ללמוד היום, אלא יתחזק ביתר שאת ללמוד במשך היום, וכן בתפילה אם הפסיד החצי הראשון בתפילה ולא התפלל בכוונה, או אפילו התעורר רק בסוף התפילה בברכת "שים שלום", לא יאמר דכיון שהפסיד כמעט כל התפילה, שוב אין עוד צורך וטעם שיתאמץ לכוון עכשיו, אלא יידע שאין שייכות בין זה לזה, ועדיין יכול הוא לחטוף עכ"פ את המשך התפילה ואת המשך עבודת ה'.

ה"חפץ חיים" הביא בהקדמתו לשמירת הלשון בשם גאון אחד שביאר העניין עפ"י משל לתינוקת אחת שאחזה בסל גדול של ירקות כדי למכרם בשוק, ופגע בה גולן אחד והתחיל לחטוף מהסל, ונבהלה ולא ידעה שום עצה איך לעשות, ועבר שם פקח אחד ואמר לה, מה תעמדי, על מה תמתיני עד שיחטוף כולו, הנה הוא חוטף גם את חטפי, וכל מה שתעלה בידך יהיה שלך. וכן הדבר ממש בעניין התפילה, שהיצר מתגבר על האדם ומפיל עליו עצלות ומחשבות זרות, ואם הפסיד האדם מחמת היצר כמה ברכות מהתפילה, אין לו להיות טיפש ולהפסיד את הנותר, אלא ינסה לחטוף את שאר התפילה, וכל מה שיעלה בידו יהיה הריווח כולו שלו.

"עלת תמיד העשייה בהר סיני" (כ"ה - ו')

על הפסוק [שמות י"ט - י"ב] "השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו" אמר הר"ק מוקוצק זצ"ל (עי' בית ישראל לך דך תשיא ד"ה ויאמר לו: ליל ר"ה תשיט: ועי' אמרי אמת, שבועות סוף תרצ"א), פעמים שמתעורר לב האדם ומתחיל 'עלות בהר', אך בחלוף הימים מסתפק ב'נגוע בקצהו', ואחר שהחל לעלות קמעה, חדל הוא ואינו ממשיך. על כך הזהירה התורה, 'השמרו לכם', כי יש להמשיך ולעלות בלא לעצור. ויתכן לפרש כן הכא, כי זהו שנצטוינו בהר סיני להתעלות בכל יום תמיד.

"עולת תמיד העשויה בהר סיני" (כ"ה - ו')

הגמ' במנחות [ק"י] אומרת, בזמן שאין בית המקדש קיים, הקורא בפרשת הקרבנות כאילו הקריב קרבן, ובשביל זה תיקנו לומר פרשת תמיד בכל יום. וזהו "עולת תמיד", כיצד תהיה תמיד, גם בזמן שאין בית המקדש קיים, "העשויה בהר סיני", ע"י התורה שניתנה בהר סיני.

וה"שפת אמת" מבאר מהי ההדגשה "העשויה בהר סיני", שבמעמד הר סיני התקרב בני ישראל להקב"ה לדורות עולם, כמו שאמרו רבותינו, שכל מה שהתנבאו הנביאים, כבר קיבלו מהר סיני, וכן כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, נאמר למשה בסיני. ופירושו, ששורשי הדברים היו כבר בזמן מעמד הר סיני, וכבר הם היו בכלל, אלא שעבודתנו היא לעורר ולהביא לידי גילוי את האור והכח שניתן בהר סיני, לכן "עולת תמיד" הקריבה בכל יום ויום, היא זו "העשויה בהר סיני".

ה"באר יוסף" (להגרי"צ סלנט) ביאר, התורה רמזה בזה כי למרות וקרבת התמיד קבוע שלוש מאות חמישים וארבע ימים בשנה, בימי חול, מועד ושב, וטבע הדברים שההרגל מחליש את רושם ההתחדשות וההרגש, משום כך אומרת התורה שיש לעשות בכל פעם שמקריבים את קרבן התמיד כמו אותה כוונה מרוממת והתרגשות עילאית שהיתה בעת שהקריבו את העולת תמיד הראשונה בהר סיני, ואז יהיה "ריח ניחוח לה". ללמדנו שגם מצוה שהיא קבועה ותמידית שאין בה את תחושת ה'התחדשות', יש להרגיש כאילו היום קיבל אותה מהר סיני.

בפרשתנו נאמר שיהושע בן נון נבחר להיות המנהיג אחר משה רבינו. ובמה התייחד מכל ישראל? אומרת התורה "יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" [שמות לג - י"א] סודו של יהושע היה שגם בזקנותו היה בבחינת "נער" לא ימוש מן האהל - התחדשות והתלהבות של נער. כאשר אדם מתייחס לכל עבודת ה' וכל מצוה כדבר חדש, זוכה לעשותה בכוונה הראויה ולא מצות אנשים מלומדה.

"וביום השבת" (כ"ה - ט')

שואלים ה"דעת זקנים מבעלי התוספות", מדוע לא קוראים בכל שבת פרשה זו של "וביום השבת" כמו שקוראים בראשי חודשים ובמועדים את פרשיות הקרבנות מפרשת פנחס? ואין לתרץ שבפרשה זו יש רק שני פסוקים ולא קוראים בתורה בפחות מג' פסוקים, שהרי אפשר להתחיל את הקריאה מפרשת קרבן התמיד, כמו שמתחילים בראשי חודשים? ואפשר לומר, שאצל המועדות אמרה תורה: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם", ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, היינו שיש חיוב לקרוא בפרשיית המועדות, משא"כ שבת שאינה בכלל המועדות.

וה"תוספות יום טוב" כותב, כי כל קריאת הפרשיות היא משום כפרה, ולכן פרשיות של המועדים ושל ראש חודש שכתוב בהם כפרה ושעיר עיזים אחד לכפר עליהם, אנו קוראים אותן, אבל פרשת שבת לא כתוב בה כפרה, לכן לא קוראים אותה.

"וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשורונים סלת מנחה בלולה בשמן" (כ"ה - ט')

בתפילת מוסף של שבת אומרים "תכנת שבת רצית קרבנותיה צוית פרושיה עם סדורי נסכיה", מה כוונת הדברים? ועוד נאמר שם: "להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי", מה הכוונה "כראוי"? אומר ה"דעת זקנים" מבעלי התוספות, מובא במדרש "שוחר טוב", בכל המוספים לא תמצא מוסף מועט כשבת. ביתר המוספים יש שבעה כבשים, ורק בשבת שני כבשים, ועל דבר זה קראה השבת תיגר לפני הקב"ה, אמר לה הקב"ה, הנה זהו קרבן המוסף הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים, שיר כפול, שנאמר [תהלים צ"ב - א'] "מוזמור שיר ליום השבת". עונג כפול, שנאמר [ישעיהו כ"ח - ג'] "וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מוכבוד". עונגו כפול, שנאמר [שמות ל"א - ד'] "מחלליה מות יומת". לחם כפול - לחם משנה, לפיכך ראוי קרבן שלו להיות כפול. וזהו שאנו אומרים במוסף של שבת "להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי" מה שלא נאמר בכל המוספים. משל למלך שאמר לעבדיו, הכינו

הקב"ה טוען כנגד בני ישראל [מלאכי א' - ח] (הפטרת שבת הגדול) "וכי תגשון עור לזבוח אין רע, וכי תגישו פסח וחולה אין רע הקריבנה נא לפחתך, הירצך או הישא פניך".

אומר ה"חתם סופר", [פרשת תולדות], מביאים פרים כנגד אברהם אבינו, אילים כנגד יצחק וכבשים כנגד יעקב, יצחק היה סומא ויעקב היה חיר. אמרו בני ישראל, את הקרבנות כנגד האבות נביא באופן שיהיו דומים לאבות הקדושים, אילים לא תמימים כי אם עוורים, כנגד יצחק, וכבשים פיסחים כנגד יעקב. אומר הקב"ה, נכון, בזה הם יותר דומים, אבל הקריבנה נא לפחתך, הירצך או הישא פניך? התשובה היא לא, אם כך, גם לי אל תביא כאלה. **המון אברהם** [סימן נ"ג] אומר, יש שהיו רוצים לומר, ששליח ציבור שנפלו זרועותיו (ללא ידיים, או משותק), הקב"ה מתכבד בו, שמשתמש בשברי כלי. כלומר, באמות היתה הוה אמינא להביא קרבן פיסח או עיוור, בזה הקב"ה מתכבד. אומר הקב"ה, האם אתה היית מתכבד בו? ואם לא, גם לפני אל תביא.

"מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד" (כ"ח - כ"ג)

הגמ' ביבמות [ס"ג]: אומרת, המלוה לעני בשעת דחקו, תפילתו מתקבלת, ועליו הכתוב אומר [ישעיהו נ"ח - ט'] "אז תקרא וה' יענה". ומה פירוש בשעת דחקו, וכי יש עני שאינו דחוק? מסביר ה"עין יעקב", שהכוונה לנותן "בשעת דחקו" של הנותן, ועל זה נאמר [ישעיהו נ"ח - ט'] "אז תקרא וה' יענה". למה? כי כתוב במשלי [כ"ב - ו'] "ועבד לזה לאיש מלוה", וגם כתוב במשלי [י"ט - ו'] "מלוה ה' חונן דל", כל הנותן לעני כאילו מלוה לקב"ה, וכביכול "עבד לזה לאיש מלוה", הקב"ה כביכול מוכרח לשמוע את התפילות. הגמ' בברכות [כ"ו]: אומרת, התפילות הן כנגד הקרבנות, יצא שאם אדם מלוה לאיש בשעת דחקו, כאילו הקריב קרבן. אומר רבי חיים (אחיו של המהר"ל מפראג) ב"אגרת הטיוול", נאמר [במדבר כ"ח - כ"ג] "מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד", "מלבד" ר"ת מלוה לעני בשעת דחקו, אז "עולת הבוקר אשר לעולת התמיד", כאילו הקריב קרבן תמיד.

"מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה" (כ"ח - כ"ג)

בתפילת מוסף של שלוש רגלים אומרים "יהי רצון מלפניך וכו' ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם", מה ההבדל בין "כסדרם" לבין "כהלכתם", מדוע דווקא התמימים יקרבו "כסדרם", ואילו המוספים "כהלכתם"? בספר "ילקוט גרשוני" [אותיות חג ד"ה תמידים כסדרם] הובא בשם רבי בצלאל כהנא מו"צ דק"ק וילנא שתירץ, הגמ' אומרת שאפילו שבפסוק נכתב קרבן עולה לפני קרבן חטאת, בכל זאת תמיד קרבן חטאת קודם לעולה, הלכה למשה מסיני, והסיבה, שכשאדם חטא למלך, קודם כל עליו להביא פרקליט, עורך דין, שיסדר לו כפרה על חטאו, ורק אח"כ ניתן להביא למלך דורון, מתנה. החטאת דומה לפרקליט והעולה דומה לדורון, וכיון שפרקליט קודם לדורון, חטאת קודמת לעולה. א"כ, את קרבנות התמיד נעשה בבית המקדש כסדרם, כפי שסדרם הכתוב, אבל את המוספים נעשה כהלכתם, שהרי בקרבנות המוספים יש גם עולה וגם חטאת, ואותם איננו עושים "כסדרם", כסדר כתיבתם בפסוק, אלא "כהלכתם", על פי ההלכה למשה מסיני, שהחטאת קודמת לעולה.

סעודה לבני, הכינו לו שני מיני מאכלים. לאחר שסעדו, ציווה המלך להכין לו סעודתו. אמרו לו עבדיו, מה נכין לך? אמר להם, ולבני מה הכינותם, אמרו לו, כך וכך, אמר להם, ולי כמו כן, אל תכינו יותר מבני. כך הקב"ה, נתן לבני ישראל לחם משנה ביום השבת, לפיכך ציווה להקריב ג"כ לחם משנה, וזהו "וביום השבת שני כבשים".

"עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה" (כ"ח - י')

העולה מכפרת על הרהורי הלב, וכמו שמפורש בירושלמי סוף מסכת יומא, וחטאת מכפרת על חטא בפועל. אומר ה"משך חכמה", כאשר נמנע מהאדם לעשות איזו מלאכה, ממילא אינו בא לידי חטא. לכן, בשבת כשהאדם מובדל מכל מלאכה, אינו צריך להביא חטאת, אבל הרהורים מותרים בשבת בכל ענייני רשות, לכן צריך להביא עולה, כי אפשר ויגיע לידי הרהור עבירה.

"עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה" (כ"ח - י')

בספר "עולמו של אבא" מביא בשם ר' שמואל פאפע יונגרייז מטישענעגער, בכל יום ויום צריך אדם להתעלות ולהתרומם בעבודת ה'. לא שייך שיעבור יום ללא לימוד התורה, לא שייך שיעבור יום ללא תפילות במנין כראוי. אבל בשבת, צריך להתקדם הרבה יותר, כי השבת היא יום קדוש שמשפיע על הכל. וזה מה שאומר הפסוק "עולת שבת בשבתו", וזה צריך להיות "על עולת התמיד".

"ובראשי חדשיכם" (כ"ח - י"א)

שואל הספורנו, מדוע מדגישה התורה "ובראשי חדשיכם" וייחסה את ראש החודש לישראל, בעוד שבשאר החגים לא נאמר "וביום ביכוריכם" או "ביום סוכותיכם"? ומתרץ, כידוע בראש חודש יש בו מעט קדושה, וכמו שמצאנו שיהונתן אמר לדוד [שמואל א', כ' - י"ט] "אשר נסתר שם ביום המעשה", שממנה משמע כי ראש חודש לא היה "יום המעשה", מקור למנהג זה שהצלחת ישראל בעולם דומה במעט לענין הירח, שאין לו אור עצמי, כך גם כלל ישראל "אין מזל לישראל" ואין להם אור מעצמם אלא רק אורו של הקב"ה. לכן ייחסה התורה את ראשי החדשים לישראל, וכתבה "ובראשי חדשיכם".

"ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג שבועת ימים מצות יאכל" (כ"ח - י"ז)

מדוע חג השבועות הוא רק יום אחד בשונה משאר הרגלים שהם שבועה ימים? כתוב בספרי [פרשת ראה קצ"ו], רבי שמעון אומר פסח וחג שאינם עונת המלאכה, זה וזה ח' ימים, עצרת שהיא עונת מלאכה, אינה אלא יום אחד בלבד, מלמד שחסה התורה על ישראל.

"והקרבתם אשה עלה לה' פרים בני בקר שנים ואיל אחד ושבעה כבשים בני

שנה תמימים" (כ"ח - י"ט)

פרים כנגד אברהם שנאמר [בראשית י"ח - ז'] ואל הבקר רץ אברהם, ואילים כנגד אילו של יצחק, כבשים כנגד יעקב שכתוב [בראשית ל' - מ'] "והכשבים הפריד יעקב". [רש"י]

"וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתיכם מקרא קודש יהיה

לכם" (כ"ח - כ"ו)

הצדוקים סופרים את העומר מהיום של מחרת השבת של הפסח, כמו שכתוב לפי פירושם "וספרתם לכם ממחרת השבת". ואמר רבי יחזקאל אברמסקי, הצדוקים הללו, אפילו פסוק מפורש בתורה לא יודעים לקרוא, כי כתוב "בשבעתיכם", מה הכוונה - השבועות שאתם סופרים, השבועות שלכם ולא השבועות של מעשה בראשית.

"וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתיכם מקרא קודש יהיה

לכם" (כ"ח - כ"ו)

צריך ביאור, מדוע לא מכנה התורה את חג השבועות במהות ענינו: חג מתן תורה? ובכלל מצינו שלחג השבועות לא נאמר תאריך בתורה כאשר החגים? ומהו "בשבועותיכם"? ביאר הרב משה פורטמן זצ"ל בשם רבו רבי דניאל מובשוביץ זצ"ל הי"ד מקלם, התורה מדגישה שאת מהות ענינו של חג זה: "קבלת התורה" מחולל האדם בעצמו בפנימיותו על ידי ההכנה, ובזה נרמז שם החג ומודגש "שבועותיכם" היינו שלא כב"יצאית מצרים" שם זכו ע"י איתערותא דלעילא, כאן חייבים איתערותא דלתתא, שקבלת התורה תלוי כל כולה בהכנתם שלכם, ואז ניתנת הארה משמיא לזכות בתורה. (כתבי הסבא מקלם ותלמידיו עמ' תרצט)

"וביום הביכורים וכו' שעיר עיזים אחד לכפר עליכם" (כ"ח - כ"ח - ל')

כותב "בעל הטורים", בכל החגים כתוב "שעיר עיזים אחד לחטאת", חוץ מעצרת, כי בשבועות ניתנה תורה שהיא מכפרת על לומדיה. וכן מובא בירושלמי [ראש השנה פרק ד' הלכה ח'], בכל הקרבנות כתוב "שעיר לחטאת", ובעצרת לא כתוב "לחטאת". אמר להן הקב"ה לישראל, מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם. אומרים בשם רבי חיים וואלווינר, רמז לכך יש בפסוק בישעיהו [מ"ג - כ"ה] "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור". כלומר, משקיבלו ישראל את התורה שהיא "אנכי", נמחו פשעיהם, והראיה היא "וחטאתיך לא אזכור", שביום עצרת שניתנה בו תורה, לא נזכרה תיבת "חטאת".

"וביום הביכורים וכו' תמימים יהיו לכם ונסכיהם" (כ"ח - כ"ח - ל')

חז"ל דרשו, והובא ברש"י, מסמיכות "ונסכיהם" ל"תמימים יהיו לכם" לומדים שגם הנסכים יהיו תמימים, למדו רבותינו מכאן, שהיין שהעלה קמחין פסול לנסכים. שואל הנצי"ב, מדוע התורה מרמזת זאת רק בחג השבועות ולא בשאר החגים שנזכרו בפרשתינו כבר קודם? ומתרץ, המשנה בבבא בתרא [צ"ח] אומרת, אדם שאומר לחבירו "יין מבושם אני מוכר לך", חייב לתת לו את היין עד חג השבועות, וכתב שם הרשב"ם "עד עצרת - אבל לא מן העצרת ואילך שחום תקופת תמוז מקלקל אפילו יין מבושם". ולכן, בגלל שהיין מתחיל להתקלקל בחג השבועות, דווקא בחג זה מזהירה התורה שלא יביאו יין שמתחיל להתקלקל ומעלה קמחין.

"ובחדש השביעי באחד לחדש וכו' יום תרועה יהיה לכם" (כ"ט - א')

יש להבין: מפני מה רמזה התורה על מצות תקיעת השופר בלשון: "יום תרועה", ולא כתבה אותה בפשטות, כפי שכתבה את מצות התקיעה ביובל [ויקרא כ"ה - ט']? "והעברת שופר תרועה"?

מפרש הצ"ח [חגיגה י"ד]: הלכה היא שאין אומרים הלל בראש השנה כמו ביתר המועדים, והטעם לזה כתוב בגמ' [ר"ה ל"ב]: ששעה שבה "מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו", אינה שעה ראויה לאמירת שירה. בדברי הגמרא מבואר שחרדת הדין צריכה להיות עלינו במשך כל יום ראש השנה, ויש לומר כי לפיכך כתבה התורה את מצות השופר בלשון 'יום תרועה', ללמדך שאין היא ככלל המצוות שהמקיים אותן יצא ידי חובה ודיו, אלא חרדת הדין המתעוררת בלבו באמצעות השופר צריכה ללוותו במשך כל היום.

"יום תרועה יהיה לכם" (כ"ט - א')

היעב"ץ בסידורו בהלכות שופר כותב: שופר בגימטריה תקפ"ו, והלכות שופר נמצא בסימן תקפ"ו, ואע"פ שלא התכוין המחבר לכך, כי מהשמים הסכימו על ידו כי עשה את חיבורו לשם שמים, וכל העוסקים במלאכת שמים לשמחה מראין להם סימן טוב מה שלא עלה על דעתם.

"ועיניתם את נפשותיכם" (כ"ט - ז')

שואל הרב מטשעבין, מדוע ציווי התורה לצום נקרא עינוי נפש ולא עינוי גוף. דבר דומה לזה מצאנו כאשר בני ישראל התלוננו על המן "ועתה נפשנו יבשה וכו'", גם פה לא מוזכר גוף יבש אלא נפש יבשה? ומתרץ, כיון שבירכו על המן רק ברכה אחת - המוציא לחם מן השמים, וברכת המזון לאחריו וכל שאר הברכות כגון העין, האדמה ושהכל לא בירכו, ממילא גם הנפש היתה יבשה, ולכן ביום כיפור שאינו אוכלים ואין אפשרות כמעט לברך מאה ברכות, יש בו עינוי נפש.

"ובחמשה עשר יום לחדש השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה

לא תעשו" (כ"ט - ב')

שואל ה"משך חכמה", בכל חג וחג ציינה התורה גם את מצוותו, ובחודש הראשון פסח לה' מצות יאכל, "ובחודש השביעי וכו' יום תרועה", "ובעשור לחודש השביעי וכו' ועיניתם את נפשותיכם". מדוע בחג הסוכות לא ציינה התורה את מצוות היום, הישיבה בסוכה? ומתרץ, השו"ע פסק "הולכי דרכים פטורים מן הסוכה", לכן, כאשר עסקה התורה בהקרבת הקרבנות במקדש, והיו צריכים לעלות לרגל, והלא הולכי דרכים פטורים מהסוכה, לכן לא הזכירה כאן התורה מצוות ישיבה בסוכה. אכן, בפרשת אמור, שבה לא עוסקת התורה בקרבנות החג, פירשה התורה את מצות ישיבה בסוכה בחג.

"ובחמשה עשר יום לחדש השביעי וכו' והקרבתם וכו' פרים בני בקר שלושה

עשר וכו' ושעיר עיזים אחד לחטאת" (כ"ט - י"ב - ט')

שואל הגר"א מוילנא, מדוע ביום הראשון, השני והרביעי, כתוב "ושעיר עיזים אחד חטאת", ואילו ביום השלישי וכן בחמישי, בשישי ובשביעי כתוב

"והקרבנתם עולה אשה ריח ניחוח לה' פר אחד איל אחד" (כ"ט - ל"ו) ובמדרש רבי תנחומא, למדה תורה דרך ארץ, שמי שיש לו אכסנאי, יום ראשון יאכילנו פטומות, למחר יאכילנו דגים, למחר בשר בהמה, למחר מאכילו קטניות, למחר מאכילו ירק, פוחת והולך כפרי החג. תמה הגאון רבי יצחק דוב קאפעלמאן זצ"ל בספרו "שיח יצחק", לכאורה הרי זה נראה כקמצנות, במה שמאכיל את האורח בכל יום פחות ממה שהגיש לו יום אתמול, וכי איזה מידת דרך ארץ יש בזה, הרי לעיני בשר נראה כמי שמרמז לאורח לעזוב את ביתו, כי הוא פוחת והולך במאכלו עד שלבסוף לא יתן לו מאומה, במטרה שהאורח ירגיש שאין חפצים בו עוד? וביאר, לאמיתם של דברים - אדרבה זו היא הדרך ארץ האמיתית, כי ירדה תורה לסוף דעתו של אדם, כידוע למי טורחים בהכנה רבתי להכין סעודה גדולה ומפוארה במאכלים מיוחדים, דווקא לאורח שאינו בא אלא לפרקים - אחת בשנה, ולא כן הדבר אצל בני הבית, שאין מאכילים אותן אלא מאכלים פשוטים, משום שהם סמוכים על שולחנו במשך כל השנה, ואדרבה בזה הוא מראה לו שבן ביתו הוא. ולימדה תורה דרך ארץ - עד כמה גדולה מצוות הכנסת אורחים, עד שירגיש האורח שהוא כבן בית ממש, שהרי כבר לא מכינין לו סעודה מיוחדת, אלא הוא נכלל במכסת נפשות אשר הבית, וכמאמר התנא [אבות א' ה'] 'ויהיו עניים בני ביתך'.

"ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה" (ל' - א') צריך ביאור, פעמים רבות נאמר בתורה "דבר אל בני ישראל", ובסיום הדברים התורה לא מציינת כי אכן דיבר כן אל בני ישראל. שהרי משה רבינו, אשר "בכל ביתי נאמן הוא" [לעיל י"ב - ז], בוודאי יעביר את הדברים בשלמותם. ומאי קא משמע לן כאן, שסיים את פרשת הקרבנות בהודעה שמושה קיים את הדברים כפי שנצטווה.

ביאר רבה של קראקא רבי שמעון סופר זצ"ל [מכתב סופר], שכן מיד לפני פרשת הקרבנות נאמר למושה "ונאספת אל עמך גם אתה" [לעיל כ"ז - ג], ונצטווה למנות את יהושע להיות ממשיכו. וסתם אדם, מששומע כן, מיד רפות ידיו ונכשלות ברכיו. קשה לו לומר את הדברים במצב שכזה, נוכח הבשורה הקשה שזה עתה נתבשר. בפרט שהקרבנות המועדות שנאמרו כאן, בכלל אינם נוהג במדבר [עי' רמב"ן פסוק ב'. אמנם עי' משנה מנחות מה: ועי' אבן עזרא פסוק ו', ורלב"ג כאן], ואם כן מה לו ולהם, כי לגבי זה 'הלכתא למשיחא', ולמה לא שיהושע ילמד אותם לעם. אלא שזוהי הרבותא, כפי שהעידה התורה, שמושה רבינו אמר את הציווי הזה "ככל אשר ציוה ה' את משה", כמו כל הפרשות שנצטווה עד כה לומר, באותה השמחה והחיות. ללא שינוי כלל.

"שעיר חטאת אחד" ולא כתוב עיזים? מתרץ הגאון, אנחנו צריכים להקריב שבעים פרים כנגד אומות העולם, ומובא בזוהר, שישמעאל נקרא שעיר עיזים, וכן הוא בסליחות לשבעה עשר בתמוז, שכתוב "הצפיר והשעיר", הצפיר זה ישמעאל והשעיר זה עשיו. וא"כ, שלושים וחמש פרים הוקרבו עבור עשיו, ושלושים וחמש לישמעאל. ביום הראשון הקריבו שלושה עשרה, בשני שתיים עשרה, סה"כ עשרים וחמש. אם היו מקריבים גם את האחד עשרה פרים של היום השלישי, היה חלקו של ישמעאל שלושים ושש פרים, לכן ביום השלישי הקריבו אחד עשרה עבור עשיו, ביום הרביעי הקריבו עשרה פרים עבור ישמעאל, שחלקו הגיע כעת לשלושים וחמש, והיתר עבור עשיו שגם חלקו שלושים וחמש. לכן כתוב שעיר עיזים בימים א' - ב' - ד', כנגד ישמעאל שנקרא שעיר עיזים, ובימים ג' - ה' - ו' - ז' שלושים וחמש פרים כנגד עשיו שנקרא שעיר בלבד.

"ושעיר עיזים אחד לחטאת" (כ"ט - ט"ז) שואל ה"משך חכמה", מדוע לא נאמר בחג הסוכות "לכפר עליכם" כמו שכתוב בשאר החגים? ומתרץ, המשנה בראש השנה [ט"ז]. אומרת, בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברים לפני כבני מרון ובחג נידונים על המים, והגמ' שם אומרת, אמר הקב"ה, הביאו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן, נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות, ובמה? בשופר. העומר, שתי הלחם והשופר, כולם מפורשים בתורה, לעומת זאת ניסוך המים הוא הלכה למשה מסיני ואינו מפורש בתורה, כמבואר בגמ' [תענית ג'], לכן לא נכתב בתורה על חג הסוכות שהוא זמן כפרה, ולא נאמר בו "לכפר עליכם".

"שעיר עיזים אחד חטאת מלבד חטאת הכיפורים ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם" (כ"ט - י"א)

ביום הכיפורים כתוב שעיר עיזים אחד חטאת, ולא כתוב לכפר כמו שנאמר בשאר רגלים, אומר "בעל הטורים": לפי שיום הכיפורים מכפר. בספר "פניני קדם" מביא, את שאלתו של רבי רפאל הכהן מהמבורג, לפי "בעל הטורים", מדוע אם כן בפרשת אחרי מות, בפר ושעיר של עבודת היום כתוב "לכפר"? ומסביר, החטאת מכפרת כאשר הכהנים אכלו מהבשר, כי אכילת הכהנים מכפרת, אבל ביום הכיפורים אסור לאכול, ומכיון שכך לא נאמר "לכפר", אבל פר ושעיר שנעשו בפנים, בקודש הקדשים, לא אכלו אותם כי הכל נשרף ורק את הדם היו זורקים, לכן שם נאמר "לכפר".

"ומנחתם ונסכיהם" (כ"ט - י"ה) בכל ימי החג הקריבו קרבנות מנחות ונסכים. טעמי המקרא ב"ונסכיהם" הוא "פזר", וכן בשאר כל הימים. לכאורה מדוע ביום שמיני עצרת שגם הביאו מנחות ונסכים, אבל טעמי המקרא שונים כאן. שעל "ומנחתם" יש טעם "רביעי" ולא "פזר"? וההסבר: בכל שבעת ימי החג היה "ניסוך המים", וזאת היתה מעלה שלא היתה בשמיני עצרת. ולכן בשמיני עצרת הטעם הוא רק רביעי.

לקבלת הגליון בדואר אלקטרוני יש לשלוח

בקשה לכתובת

mideshenb@gmail.com